

26—27 oktober.

Debatter m. m.

Tisdagen den 26 oktober.

Sid.

Interpellation av herr Lundqvist ang. vissa äldre statstjänstemäns
pensionsförhållanden m. m. 3

Onsdagen den 27 oktober.

Svar på interpellation av herr Hermansson, Herbert, om anläggande
av en förbifartsled vid Kungälv 4

Remissdebatt rörande Kungl. Maj:ts proposition ang. den europeiska
betalningsunionens verksamhet m. m. 6

Interpellation av herr Spetz ang. villkoren för friköp av kyrklig
jord 59

Tisdagen den 26 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Herrar *Wahlund*, *Ewerlöf* och *Undén* anmälde, att de åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 18, 19 och 20 innevarande månad.

**Interpellation ang. vissa äldre stats-
tjänstemäns pensionsförhållanden
m. m.**

Ordet lämnades på begäran till herr **LUNDQVIST** (h), som anförde:

Herr talman! Under de senaste åren har i motioner och interpellationer ett flertal för de pensionerade statstjänstemännen mycket betydelsefulla frågor dragits inför riksdagen. Av den behandling dessa frågor därvid erhållit har mer eller mindre klart framgått att dessa, i varje fall i allt väsentligt, redan låge under behandling hos 1951 års pensionsutredning. Jag tänker här närmast på följande spörsmål, nämligen

förhållandet mellan tjänstepension och folkpension,

förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner i anledning av de omfattande lönegradsuppflyttningarna åren 1951, 1952 och 1953,

grunderna för tillgodoräkning i pensionshänseende av tid före tillträddandet av pensionsberättigande tjänst,

höjning av maximiåldern för ingående av äktenskap medförande rätt till familjepension samt

tillförsäkrande en i sin helhet oantastbar änklings- eller änkepension även åt sådan efterlevande make som innehar statstjänst.

Av andra spörsmål som på liknande sätt upptagits i riksdagen må här särskilt erinras om frågan om förhandlings-

rätten rörande pensionerade statstjänstemän, vilken senast behandlades av 1953 års riksdag, vilken i skrivelse till Kungl. Maj:t bl. a. framhöll angelägenheten av att detta problem finge en för pensionärerna tillfredsställande lösning.

En fråga som jag i detta sammanhang skulle vilja föra på tal är dyrortsgrupperingen och statspensionerna. Sedan dyrortsgrupp I från och med i år slopats, medan pensionernas grundbelopp bibehållits oförändrade, utgår tjänstepensionen numera efter lönen på lägsta dyrort, innebärande en principiell återgång till tidigare beräkningsgrunder som statsmakterna för länge sedan ansett otillfredsställande.

Då de frågor som jag här tillåtit mig att erinra om för många pensionerade befattningshavare är ur såväl rättvisesom ekonomisk synpunkt betydelsefulla, är det beklagligt att de olika utredningarna dragit så långt ut på tiden. Att detta inom berörda kretsar väckt stark förstämning kan därför inte förvåna. Det skulle vara värdefullt om några närmare upplysningar kunde erhållas om hur långt utredningsarbetet i olika avseenden fortskridit och när något resultat i här berörda frågor eller i någon eller några av dessa kan väntas.

I anslutning till vad jag sålunda anförat anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet i tillfälle att upplysa kammaren om hur det för närvarande ligger till med ovan berörda spörsmål angående vissa äldre statstjänstemäns pensionsförhållanden och när något resultat av de pågående utredningarna kan förväntas?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Om anläggande av en förbifartsled vid Kungälv.

Anmälades att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogos och lades på bordet:

nr 218, om godkännande av handelsöverenskommelse mellan Sverige och Indonesien; samt

nr 219, angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 5 till överenskommel-

sen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 16.05.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 27 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Om anläggande av en förbifartsled vid Kungälv.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Herbert Hermanssons interpellation om anläggande av en förbifartsled vid Kungälv, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Herbert Hermanson har frågat mig, om jag anser möjlighet förefinnas, att staten påtager sig hela eller praktiskt taget hela såväl anläggnings- som driftkostnaden för en förbifartsled väster om Kungälv och, om så är fallet, huruvida jag då ämnar taga initiativ till att en snar projektering av denna förbifartsled kommer till stånd.

Som svar på dessa frågor vill jag meddela följande.

Huvudvägarna från Göteborg norr- och västerut har sedan gammalt gått över Kungälv, där den s. k. Västra gatan numera ingår som en del av rikshuvudväg nr 2, Västkustvägen. Efter den starka ökning av genomgångstrafiken, som efter hand skett och där särskilt turisttrafiken sommartid under de senaste åren medfört en synnerligen kraftig be-

lastning av denna trånga gatuled, har det visat sig nödvändigt att få till stånd en lösning, som bättre tillgodoser trafikens krav på framkomlighet och som samtidigt kan höja trafiksäkerheten. Nämnas må att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens trafikräkningar visar för år 1953 ett års- respektive sommarmedeltal av drygt 2 000 respektive 4 000 bilar per dygn genom Kungälv.

Av olika möjligheter tänkte man sig till en början lösningen att framdraga en ny led intill stranden av Nordre älv. Denna strandgata, som upptogs i stadsplanen och till vars byggnad statsbidrag på sin tid beviljats, har med sin då planerade sträckning emellertid, sedan grundförhållandena närmare undersökts, inte ansetts ekonomiskt genomförbar. I anledning härav har staden inriktat sig på att i stället få till stånd en gata längre in från stranden. Förslag till ändring av stadsplanen med ny sträckning av Strandgatan har därför antagits av staden och underställts Kungl. Maj:ts prövning.

Emellertid uppkom relativt tidigt även tanken på att trafiken skulle ledas, i stället för genom stadens centrala delar, längre västerut på en ny bro över Nordre älv. Regionsplanenämnden i Göteborg har hävdats, att en sådan förbifartsled, delvis ledande genom stadens

Om anläggande av en förbifartsled vid Kungälv.

ytterområden, vore den bästa trafiklösningen och att den borde utföras omedelbart.

I stort sett synes enighet råda mellan berörda myndigheter om att på längre sikt ifrågavarande trafikproblem torde böra lösas genom en förbifartsled av antytt slag.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har emellertid bedömt att, även om arbetet med en sådan förbifartsled omedelbart påbörjades, denna ej skulle stå färdig att ta emot trafiken förrän tidigast om ca 6 år. Sett mot denna bakgrund framstod den bristande funktionsdugligheten hos Västra gatan så allvarligt, att styrelsen icke ville taga på sitt ansvar att ställa staden utan medverkan för åstadkommande av den avlastande trafikleden i Strandgatan. Även om denna icke kunde sägas vara en slutgiltig lösning, gav den ändock en väsentlig lättnad för trafiken. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har intagit samma ståndpunkt på grund av de rådande trafikförhållandena samt med hänsyn till den avvägning som måste göras mellan investeringar i angelägna väg- och broföretag. Nämnas må, att kostnaderna för denna förbifartsled jämte bro approximativt beräknas till minst 10 miljoner kronor.

Genom beslut den 23 juli i år har Kungl. Maj:t funnit gott att fastställa det av staden antagna förslaget till ändring av stadsplanen med den nya sträckningen av Strandgatan. Bygandet av denna trafikled av genomfartskaraktär är upptagen i fördelningsplanen för tilldelning under åren 1954 och 1955 av statsbidrag till byggande av vägar och gator i städer och samhällen, som är vägghållare.

Även om detta Strandgatuprojekt synes vara en riktig lösning i dagens läge, är jag väl medveten om att en slutgiltig lösning av förevarande trafikproblem framdeles torde få sökas i en förbifartsled. Jag vill meddela, att utredning om ny sträckning av Västkustvägen med bro över Nordre älv också är upptagen i nu gällande fördelningsplan.

I nuvarande situation, då ställning ännu ej kan tagas till en sådan förbifarts-

leds utformning, är jag ej beredd att uttala mig om den möjliga omfattningen av statens framtida åtagande av anläggnings- och driftkostnader för denna led.

Jag vill slutligen meddela, att jag inom kort har för avsikt att hemställa om Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för att verkställa en översyn av bestämmelserna om statsbidrag till väg- och gatuhållningen i städer som är vägghållare m. m. Översynen skulle bl. a. avse en prövning av frågan om kronans övertagande under vissa förutsättningar av byggandet och underhållet av större vägtrafikleder inom städer och samhällen, som är vägghållare.

Herr HERMANSSON, HERBERT, (bf):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet Hjalmar Nilson få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

På min fråga, huruvida möjlighet förefinnes att staten påtager sig hela, eller praktiskt taget hela såväl anläggnings- som driftkostnaden för en förbifartsled väster om Kungälv, har herr statsrådet visserligen nu sagt, att han i nuvarande situation inte är beredd att uttala sig om den möjliga omfattningen av statens framtida åtagande av anläggnings- och driftkostnader för denna led. Men samtidigt meddelar herr statsrådet, att en översyn av bestämmelserna om statsbidrag till väg- och gatuhållningen i städer, som är vägghållare, inom kort skall komma till stånd. Jag vill med tacksamhet notera detta som en åtgärd att åstadkomma det som jag just efterlyst i min interpellation. Jag vill också uttrycka en förhoppning om att denna översyn måtte giva positivt resultat, liksom att den måtte bli färdig så fort som möjligt.

När det sedan gäller det provisorium, som redan har beslutats, nämligen Strandgatan i Kungälv, är det dock tyvärr så att det även i fortsättningen måste betraktas som ett dåligt provisorium med hänsyn till att gatan blir en riskfylld kombination av lokalgata med tomtutsläpp och en snabbled. Detta inte

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

minst med hänsyn till att man har anledning att räkna med en ytterligare ökad trafikintensitet.

Herr statsrådet har i sitt svar antytt, att om förbifartsleden omedelbart påbörjades skulle denna ej stå färdig att ta emot trafiken förrän tidigast om ca sex år. Jag önskar bara i anslutning till detta få uttala min mening, att det ligger makt uppå att alla krafter sättes in för att få företaget påbörjat så fort som möjligt.

Jag tillåter mig till slut att citera några synpunkter som kungl. byggnadsstyrelsen anfört i ett yttrande. Den säger så här: »Ur de synpunkter byggnadsstyrelsen har att företräda är det sålunda i hög grad angeläget att förbifartsleden tillkommer inom den närmaste framtiden. Den provisoriska trafiklösning som stadsplaneförslaget anvisar synes i och för sig vara så otillfredsställande och medför sådana obestridliga olägenheter för Kungälv's centrala delar att en sådan lösning enligt styrelsens mening kan diskuteras endast för så vitt ett sådant ekonomiskt tvångsläge här skulle visas föreligga, som nödvändiggör att förbifartsledens genomförande skjutes längre fram i tiden. Styrelsen har utgått ifrån att ett sådant tvångsläge icke föreligger, och att förbifartens tillkomst är av sådant intresse för det allmänna — lokalt såväl som regionalt — att man bör kunna räkna med dess snara genomförande.»

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 218, om godkännande av handelsöverenskommelse mellan Sverige och Indonesien.

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 219, angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 5 till överenskommel-

sen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Människan lever inte allenast av bröd, hon har också behov av spänning och skådespel — det visste redan de gamla romarna liksom våra egna förfäder, och den meningen står fast ännu i dag. Också vi nutidsmänniskor behöver en festkalender med lekar och upptåg, något som kan ge förädlade stoff åt veckotidningarnas kulturfrämjande innehåll. Men här har tidigare förefunnits en brist. Mellan månaden majs karnevalsupptåg i samband med studentexamen — karnevalsupptåg vilka allteftersom den pedagogiska utvecklingen fortskrider, kan ge ersättning för själva examen — samt societetskonfirmationerna under juli har det varit ett tomrum under juni. Detta tomrum i den folkliga festkalendern har vår omtänksamma regering i år utfyllt. Vi svenskar av olika politisk ursprungsbeteckning har haft mycken glädje av statsrådet Ulla Lindströms invigning i sitt höga ämbete. Endast i en kulturnation med gamla anor kan ett statsråds upptagande i regeringskretsen ske i så vacker omramning.

Och så inträffade då valrörelsen under augusti och september med dess överflöd på berikande föredrag, utställning av hemska vidunder såsom den excellenta storfinansens, kabaréer, varietéer med deras intelligenta inslag av burleska sketcher, helikopteruppvisningar m. m. sådant — allt kostnadsfritt tillhandahållet en lycklig allmänhet. Om valutslaget är inte mycket att säga. Som bekant förlorade folkpartiet, medan alla andra partier segrade, även de som fick sin procentuella andel i valmanskåren minskad. Däröfver är de sistnämnda partierna ense. Frågan är alltså fastslagen och avgjord enligt all demokratisk ordning.

På grund av regeringspartiernas glänsande seger vid valet har vi väl att förvänta en fortsatt koalition dem emellan. Och detta desto hellre som — enligt

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m. vad statsrådet Hedlund anför inför sin partigrupp — den senaste given inom penningpolitiken med höjd ränta på de långa lånen utgör ett vittnesbörd om den samstämmighet, som råder mellan de två samverkande partierna på detta viktiga område av samhällslivet. Allt vad som förut sagts om räntans roll har inte varit annat än trams. Det har man nu frivilligt kommit överens om.

Detta är så mycket mera lugnande som vi haft det intrycket, att de två partiernas samverkan påmint om vissa himlakroppars bundna rotation, där rörelsen sker omkring den gemensamma tyngdpunkten, men denna befinner sig långt inne i den massivare kontrahenten. Samtidigt vänder de alltid samma sida mot varandra, och den vackraste till på köpet, dock med en del vickningar hit och dit. Dessa pikanta vickningar utgör reminiscenser av deras förflutna, alldeles som ute i himmelssfären.

»Med oförställd häpnad», säger den intet ont anande tidningen Folket i Eskilstuna, har både pressen och allmänheten tagit emot riksbanksbeskedet om höjningen av räntan med en halv procent på de långa lånen. Tidningen fortsätter: »De har rätt att vara häpna efter alla de diskussioner som förekommit under senare år t. o. m. så sent som under valrörelsen. Att vanligt folk utanför regering och riksbank har lite svårt att följa med i svängarna ibland, är inte så underligt. Räntevapnet har utnyttjats med en sådan försiktighet i så många år, att åtgärden att nu aktivisera det sannolikt kommer att framkalla mera oro än tillfredsställelse.»

Den socialdemokratiska riksdagsmannen i Eskilstuna har alldeles rätt. Räntevapnet har verkligen begagnats med försiktighet. Inte heller kan någon exakt förutse vad som kommer att ske, men inför denna oförställda häpnad må det vara befogat att erinra om hur utvecklingen i år förflutit.

I årets nationalbudget räknade man med minskade privata investeringar, men förutsägelsen har inte slagit in. Tvärtom har det ekonomiska förloppet under första halvåret kännetecknats av

ökad ekonomisk aktivitet med stigande efterfrågan och stigande produktion. Detta beror på goda konjunkturen för åtskilliga av våra förnämsta exportindustrier, som i sin tur dragit med sig tendens till ökade privata investeringar. I själva verket har investeringsviljan ytterligare stegrats under de senaste månaderna. Samtidigt har bankutlåningen ökats. Redan i april var industriens investeringskvot fylld, och med hänsyn till investeringarnas betydelse för vår utrikeshandel har kvoten härför ökats. Detta ledde till att på försommaren en nedskärning av det planerade bostadsbyggandet av regeringen beslöts för det andra halvåret.

Under valrörelsen yttrade statsministern någon gång — jag tror det var i Hälsingborg — att sparandet för närvarande är större än någonsin och har slagit alla rekord. Här hade vi alltså ett bevis för att den av regeringen bedrivna politiken varit klok samt mötts av folkets förtroende. Jag vill inte förneka, att den sistnämnda delen av påståendet hade sitt berättigande fram till den 14 oktober 1954. Hur stort förtroendet är i dag låter jag vara osagt. Att döma av uttalanden i den eljest rättrogna partipressen tycks det vara en smula blandat. Helt naturligt för övrigt. Här har man i flera år fått sig intutad den rena och oförfalskade läran om lågräntepolitikens alla välsignelser, och så fick vi utan någon egentlig övergång veta, att allt det där pratet om den låga räntans betydelse egentligen ingenting annat var än en arbetshypotes. Det var en politik, gjord för hemmaförbrukning.

För att emellertid återgå till statsministerns tal om det rekordhøga sparandet så är det väl ganska meningslöst att endast anföra absoluta siffror och inte sätta dem i samband med andra väsentliga faktorer. En sådan väsentlig faktor är att den samlade efterfrågan för investeringsändamål uppenbarligen överstiger nu tillgängligt kapital hos placerrarna. Talet om den överhängande nya inflationsfaran har alltså inte inneburit någon överdrift. Detta har ju också i handling erkänts därigenom att man i

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

syfte att dämpa investeringsviljan och befordra sparverksamheten åter låtit räntan komma till sin rätt.

Det gäller att hos allmänheten återvinna förtroendet för den svenska kronans värde, vidare att få folk att spara för mera varaktiga ändamål exempelvis för bättre bostäder. Nu resonerar ju många människor så, att det är lika bra att leva upp sina pengar, eftersom man inte vet vad man får för dem om några år. Konsumenternas köpkraft har i stigande utsträckning förskjutits till sådana ting som bilar, mopeder och utlandsresor. Under första halvåret i år har cirka 38 000 färdiga bilar importerats mot 22 000 under första halvåret i fjol. Värdemässigt steg importen av bilar och bildelar under samma tidsperioder från 217 till 316 miljoner kronor. Samma tendens har framträtt under de senare sommarmånaderna. Enligt en tidningsnotis skulle antalet bilar som rullar på de svenska vägarna i år komma att ökas med omkring 120 000. Alltför många rullar också i landsvägsdikena till de resandes fördärv eller till ett tvärt avbrott i deras jordeliv.

Jag har ingenting att erinra mot att den ökade standarden tar sig uttryck i innehav av bil eller annat motorfordon, men detta bör inte ske på bekostnad av ekonomin i övrigt, vare sig det gäller den enskilde eller samhället. Om den enskilde anser sig ha råd att hålla bil, bör han helst inte anropa samhället om ekonomiskt understöd för att skaffa bostad. Någon inskränkning i det personliga konsumtionsvalet vill jag dock inte vara med om.

Resor i främmande land kan vara nyttig lärdom och bidra till att vidga horisonten. Vi kanske alla minns anekdoten om den gode odal mannen, som pekade på sin granne rätt över rågången och sade: »Där borta står Pettersson. Det är en konstig kropp, han har aldrig varit i Paris.»

Förr i världen med låga skatter var det ett relativt litet antal storsparare som ombesörjde större delen av det erforderliga samhällssparandet, det sparande som är en nödvändig förutsättning för

att vi skall få fram nya maskiner, nya fabriksbyggnader, bättre bostäder, förbättrade kommunikationer o. s. v. Med våra dagars beskattning förslår inte storspararnas insatser på långt när. Erfarenheten har också visat att inte heller staten med sina växande utgifter kan väsentligt bidra till sparandet genom överskott i budgeten, åtminstone inte i ett jämförelsevis fritt och lyckligt land som vårt. Överskotten tas så lätt om hand för löpande nya utgifter. Annorlunda ställer det sig givetvis i de auktoritärt styrda kommunistiska samhällena, där man har möjligheter att sätta stora delar av befolkningen på indragningsstat.

I samma mån som inkomstutjämnningen, bl. a. till följd av den progressiva beskattningen, fortskrider, blir samhället beroende av de breda folklagrens sparande. Men man kan inte räkna med att folk skall spara i stigande utsträckning, om de inte har förtroende för statsmakternas förmåga att upprätthålla penningvärdet. Endast en begränsad tid kan man locka den breda allmänheten att avstå av sin inkomster till förmån för utbyggnad av produktionsapparaten, för nya bostäder o. s. v., ifall det visar sig att de gör rena förluster genom att penningvärdet sjunker. När man numera inom de ledande länderna ute i världen tycks ha fått bukt på prisstegringarna, borde det inte möta några större svårigheter heller för Sverige att ta del i den internationella stabiliseringspolitiken. Det beslut, som fattades den 14 oktober i år, bör ses ur den synpunkten. Man har genom en höjning av den långa räntan följt en väg som visat sig vara lyckosam i en lång rad tongivande länder.

Beslutet borde emellertid ha fattats tidigare. Då hade man undvikit den orättvisa, som begicks mot de tidigare tecknarna av statsobligationer under september, som hade att börja inbetalningen av de tecknade beloppen dagen efter det att det nya statslånet kungjorts. Då hade man kanske också hejdat den inflationspsykos, varom statsministern nyligen talat. Inflationspsykos eller inte-in-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m. flationspsykos, i samma andedrag som statsministern slungade fram den glosan uttalade han en förhoppning att de hittills vidtagna åtgärderna skall visa sig tillräckliga för att hålla de inflationsdrivande krafterna i styr. Alltså fanns det en drift hän mot en inflation!

Angående tillräckligheten i de vidtagna åtgärderna tillåter jag mig uttala tvivel. Ränthöjningen uteslutande verkar det visserligen icke. Här vill det till en åtstramning över lag, en samordning av alla faktorer som inverkar på vår ekonomi.

I årets statsverksproposition hade finansministern några kloka ord att säga om kommunernas ansvar härvidlag. Han framhöll angelägenheten av att kommunerna ådagalägger största möjliga försiktighet beträffande såväl investeringar som löpande utgifter. Att döma av uppgifter i nationalbudgeten har kommunerna tagit i anspråk samhällets tillgängliga resurser relativt sett i väsentligt högre grad än vad som skett från statens, företagens och de enskildas sida. När man bedömer kommunerna och deras accelererande bidrag till utgiftsstegringen, bör man emellertid komma ihåg vilka väldiga uppgifter som pålagts särskilt tätorterna på grund av folkflyttningen till dessa orter.

Men även staten har anledning att draga in sina tentakler, det bör vi alla oberoende av partitillhörighet besinna. Staten har ju nu i över ett år väsentligen tillgodosett sitt kapitalbehov genom att ta bankernas överskott i anspråk. Dessa pengar har via den statliga investeringsverksamheten kommit ut på marknaden igen för delvis vidare återbefordran till bankerna, varifrån staten återigen kunnat tillfredsställa sitt kapitalbehov. Denna naturliga omloppsprocess har uppenbarligen under de senaste månaderna fått ett allt hastigare tempo.

Detsamma kan givetvis komma att ske även med de omkring 900 miljoner kronor i obligationspengar som staten nu upplånat. Enda sättet att få bukt med det härav kommande inflationstrycket är att staten är återhållsam i sin investeringsverksamhet, liksom de enskilda och

kommunerna tvingas bli i följd av den med statens upplåning följande kapitalknappheten. All sådan investeringsverksamhet, som är ägnad att i framtiden befordra produktionen, bör ha företräde. Till sådan produktionsfrämjande investering räknar jag då också vad som i åtskilliga fall nedläggs för att stimulera forskning och ungdomarnas utbildning. Allt detta utgör ju mycket svåra avvägningsfrågor som regeringen är närmast till att bedöma.

Sedan må man hoppas att det svenska folket skall ådagalägga den grad av självbesinning, som utmärkt åtskilliga andra folk, så att vi inom en ej alltför avlägsen framtid återigen skall kunna sänka räntan. I England och Nederländerna höjdes 1950—1951 det officiella diskontot till 4 procent och har sedan inom ett par år kunnat sänkas till respektive 3 och 2 1/2 procent. En så erfaren bedömare av penningpolitikens mysterier som doktor Per Jacobsson gjorde i ett föredrag i Tanum i somras gällande, att om vi i Sverige i tid hade fört en politik med rörlig ränta, hade vi troligen inte behövt gå så långt som England och Nederländerna, vilka båda fått sin ställning försäkrad av det andra världskriget på ett helt annat sätt än vårt land. Vad dessa båda länder beträffar vill jag erinra om att obligationsräntan där vid den förut nämnda tidpunkten ett tag steg till 4,5 procent, men sedan sjönk till omkring 3,5 respektive 3 procent.

Varifrån härrör inflationstendenserna? Det är ett ganska invecklat problem. Under den så kallade engångsinflationen ingav man oss den föreställningen, att de uteslutande hade sitt ursprung i Koreakriget, men det egendomliga var att engångsupplyftningen i prisnivån den gången blev större här än i flertalet andra länder, även sådana som var direkt engagerade i kriget. Nu kan man inte skylla på utländska inflytelser. Pressen kommer i stället från hemmamarknaden. Under senare år har myntats ett slagord: »Statsmakterna har helt och hållet ansvaret för penningvärdet. Det är ett statsmakternas uteslutande privilegium.» Tesen är riktig i ett samhälle

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

med inga eller svaga organisationer, men den har inte giltighet i ett samhälle, som är så genomorganiserat som vårt, där organisationerna utövar en ständig press på de politiska instanserna. När jag talar om organisationerna, menar jag inte bara arbetsmarknadens. Vi har också andra organisationer inom näringslivet, ej förglömmades jordbrukets mäktiga sammanslutningar.

Sant är dock att dagens oro utlöstes av lönehöjningsoffensiverna inför det kommande årsskiftets avtalsuppgörelser. Om de färska motåtgärderna vidtagits tidigare, är det sannolikt, att förutsättningen varit bättre för uppgörelser i godo. Men det fanns en hake: valrörelsen. Det är begripligt att man drog sig för att med valet för dörren bryta med en penningpolitik, som så länge förklarats vara den allena saliggörande. Endast den som har skorna på vet var de klämmer.

Nu invänds det, att vi de två senaste åren i alla fall haft en genomsnittlig löneförbättring — eller i varje fall en förbättring på vissa håll — med 9 procent, och ändå har prisnivån hållit sig konstant. Men det beror på två ting. Det beror på att man lyckats lägga dessa förbättringar på den minst priskänsliga produktionen, och det beror på att förbättringarna väsentligen härrör från ökade ackordslöner, utan att ackorden stegrats. Stora grupper av löntagare har emellertid kommit efter i galoppen, och om de alla lyckas ta ut en lika stor andel, har vi sannolikt inflationen över oss med kraften av en kedjereaktion.

I och med att varubristen övervunnits och den internationella konkurrensen utvecklats i full styrka har också rörelsefriheten minskats. Den internationella prisnivån är fast, det bör vi komma ihåg. Såsom konjunkturinstitutets chef nyligen påpekat, är det inte så farligt att driva inflationspolitik, om alla andra länder gör detsamma. Om den däremot kan förenas med rimliga anspråk på politisk moral är en annan historia. Tänk på småspararna, som samlat för ålderns dagar, och alla människor i blygsamma ekonomiska villkor,

som inte har några som helst möjligheter att kompensera sig för prisstegringarna! Hur går det för övrigt med betalningsbalansen och den fulla sysselsättningen, om vi låter priserna stiga i Sverige samtidigt som de sjunker utomlands?

En av våra svåraste konkurrenter är Västtyskland. Där har prisnivån under de senaste två å tre åren varit sakta vikande. Priserna på industriprodukter har sjunkit med 6 procent, partipriserna med 8 procent och levnadskostnaderna med 3 å 4 procent. Det är bland annat tack vare denna prissänkning, som det kan hänvisas till att reallönerna i Västtyskland sedan år 1950 stigit med 20 procent. Fortfarande ligger dock de tyska reallönerna betydligt under de svenska. Flertalet medborgare torde ha större glädje av den standardhöjning som sjunkande priser innebär än av en standardhöjning, betingad av ökade löner med automatiskt stigande skattetryck. Den förstnämnda formen för standardhöjning är ävenledes bäst ägnad att på lång sikt garantera den fulla sysselsättningen.

I valrörelsens begynnelse erinrade statsrådet Hjalmar Nilson enligt ett tidningsreferat om det glädjande faktum, att vår genomsnittliga prisnivå i stort sett hållit sig konstant de tre senaste åren. Han avslöjade också orsaken härtill: den bestod i de fyra kloka bondeförbundarnas närvaro i regeringen. Deras klokhet har varit ägnad att leda de mera ystra socialdemokratiska statsråden på rätt spår.

När vi nu återigen otvivelaktigt möter ett inflationstryck, är det att hoppas att de bondeförbundistiska statsrådets välgörande inflytande, varom statsrådet Hjalmar Nilson vittnade, skall göra sig gällande med hela sin överlägsna tyngd.

Detta är så mycket mera påfallande som vi står inför en ny giv i fråga om den internationella handeln. Sverige har vunnit sin jämförelsevis höga materiella standard tack vare en komplicerad ekonomisk process, som bl. a. förutsätter ett livligt utbyte av varor och tjänster med andra länder. Förutsättningen är

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

att vi har en stabiliserad inre ekonomi.

Den europeiska betalningsunionen var från början avsedd att vara en tillfällig institution i syfte att befordra handeln hän mot ett fritt utbyte av valutorna de olika länderna mellan. Svårigheterna har emellertid visat sig vara större än beräknat. Därför har man beslutat att förlänga unionen ett år framåt från och med den 1 juli i år. Den föreliggande propositionen nr 219 sysslar med de problem som aktualiserats i samband härmed. En övergång till fullständig konvertibilitet kan inte ske oförmedlat och innebär åtskilliga risker. En sådan risk ligger i vår fortfarande alltför knappa guld- och valutareserv.

Regeringen har inte varit överksam. Inte heller vi inom den så kallade oppositionen bör underlåta att ge regeringen vårt erkännande härför. Vem som här varit den verksamaste kraften vet jag inte. Men av handelsministerns olika uttalanden att döma har han haft målet klart i sikte. Liksom flertalet övriga västeuropeiska länder har Sverige beslutat sig för att undan för undan lätta på de restriktioner, som hittills gällt för varuimporten. Avsikten har varit att på så sätt låta den svenska ekonomin anpassa sig efter den friare internationella konkurrens som följer av att valutorna görs utväxlingsbara. Som ett led i denna anpassning kan man betrakta den i slutet av förra månaden beslutade frilistningen av ungefär en tredjedel av vår dollarbetalda import. Urvalet har gjorts bland annat med hänsyn till vilka pris- och konkurrensmässiga fördelar som är att vinna. Värdet av de nu frilistade varorna har på senare tid uppgått till 300 miljoner kronor per år, medan importen från dollarländerna förra året uppgick till inalles 922 miljoner kronor och under de sju första månaderna i år till 564 miljoner kronor. Det skulle vara av intresse att ställa dessa siffror mot bakgrunden av import av liknande varor från alla länder, men jag skall inte gå in på det i dag. Samtidigt har myndigheterna utlovat, att övriga i dollar betalda varor skall komma i åtnjutande av en mera liberal licensgivning. Alla dessa åtgärder

är sannolikt ägnade att verka nedpressande på prisnivån i landet. Att man gått försiktigt till väga och bibehållit restriktioner för import av mera lyxbetonad karaktär är fullt naturligt. Vår reserv av dollar har visserligen undergått en icke oväsentlig ökning under de två senaste åren, men så länge de andra valutorna, framför allt pund sterling, icke kan fritt utbytas mot dollar och vår valutareserv i övrigt är svag, skulle våra resurser sannolikt minskas alltför mycket vid en mera fullständig liberalisering.

Vår valutareserv blir under dessa omständigheter en allt mera påtaglig angelägenhet. Vid fredsslutet lekte man på ledande håll med tanken på en central dirigering av utrikeshandeln. Den tanken har allt mera kommit i bakgrunden, om på grund av obehagliga erfarenheter eller icke låter jag vara osagt. Litet var torde man nog ha anledning att ställa sig tveksam, när man erfar hur de statsdirigerade affärerna inom spannumålshandeln försiggår. Enligt meddelande från statens jordbruksnämnd försålades prima svensk råg i somras till ett pris mellan 25 kronor och 26 kronor 50 öre per 100 kg fob svenska hamnar. I två fall var försäljningspriset så lågt som 24 kronor 50 öre fob. Några få veckor senare inköptes råg från utlandet till ett pris av omkring 40 kronor per deciton cif Sverige, d. v. s. försäljningspriset var ungefär två tredjedelar av inköpspriset. Dylika affärer är i varje fall inte precis ägnade att förstärka den svenska valutaställningen. När enskilda affärsmän missbedömer konjunkturutvecklingen på ett visst område, får de själva dra konsekvenserna av sina felaktiga bedömningar. När statsskyddade företag begär motsvarande malörer, kanske i stor skala, blir det ytterst konsumenterna som får bära kostnaderna, med andra ord deras åtgöranden påverkar prispbildningen.

Man har anledning räkna med att vissa av våra exportindustrier kommer att utsättas för påfrestningar i samband med den ökade frilistningen och ännu mera om och när fullständig konvertibilitet genomföres. Det är därför ägnat att för-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

våna, att detta inte återverkat på stämningen på aktiebörsen. Den har synbarligen inte heller i högre grad påverkats av de stundande avtalsförhandlingarna. Måhända är det rädslan för inflation och den härav föranledda flykten till realvärden, som fortfarande gör sig gällande.

Och så till sist ännu en gång, herr talman, ett oundvikligt *conditio sine qua non* för framgång med den mera fria handelspolitik, som nu åsyftas: stabiliserad inre ekonomi och en tillräcklig valutareserv.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka remiss till vederbörande utskott av föreliggande proposition.

Herr **EWERLÖF** (h):

Herr talman! I likhet med den föregående ärade talaren finner också jag det naturligt att vid detta tillfälle knyta några allmänna reflexioner till de nyss förrätade valen, även om jag omöjligen kan göra anspråk på att tävla med honom i spiritualitet. Siffrorna från valen känner vid ju vid det här laget, och de representerar i och för sig den rena matematiken. D. v. s. när det gäller själva platsfördelningen, kan det med fog göras gällande att vi rör oss med en föga ren matematik i betraktande av att det är proportionella val det gäller. Vad som eljest döljer sig bakom siffrorna — varför väljarna reagerat som de gjort — kan väl endast göras till föremål för gissningar, som inte kan undgå att bli personligt färgade. Jag begär inte heller, att de korta reflexioner om valutgången som jag vill göra skall betraktas som mer än så.

Men först några ord om valsättet och proportionaliteten i ljust av det senaste valets resultat. Har man som vi sedan lång tid i stor enighet funnit ett proportionellt valsätt vara att föredra framför andra former, bör man också eftersträva den proportionella rättvisa i praktiken, om vars önskvärdhet man teoretiskt är överens. 1954 års val har på nytt gjort klart att vi ännu inte i detta hänseende nått tillfredsställande

resultat. Röststrätten är allmän, men inte lika. För att det bakom varje socialdemokratisk landstingsledamot skall komma lika många röstberättigade medborgare som det nu finns bakom varje högerledamot av ett landsting, skulle det större regeringspartiet få finna sig i att avstå från 74 platser i länens riksdagar. Det mindre regeringspartiet — bondeförbundet — skulle få lämna ifrån sig ytterligare 20 platser — utöver de även formellt förlorade. Detta är genomsnittssiffror för hela landet. Ute i de olika länen finns än mer drastiska belägg för hur långt vi står från den medborgerliga rättighet som en i praktiken lika röst rätt innebär. Detta är inte en fråga om millimeterrättvisa. Att 1757 folkpartister i Gävleborgs län valde en landstingsman, under det att det krävdes 4 301 högerröster för ett mandat, är varken förenligt med centimeter- eller meter rättvisa. Det är varken förenligt med rättvisa över huvud taget eller med politisk klokhet. Målet för våra strävanden måste vara att göra den agitation orimlig, som rör sig med slagordet att det inte skulle »löna sig» att rösta med ett visst parti. Den är ur demokratiska synpunkter oacceptabel.

Rimlig proportionell rättvisa vid landstingsval är i särskilt hög grad ett intresse för riksdagens första kammare. Vår legitimation för vårt uppdrag filtreras från våra valmän via landsting och stadsfullmäktige. För denna kammares auktoritet och ställning i de politiska sammanhangen måste det vara av betydelse att valutslagen icke destilleras i så hög grad, innan de fällt ut här, att människor med skäl kan tala om en förvanskning. Upplöstes första kammaren så att nyval skulle förrättas nästa år, skulle det bakom varje högerledamot komma att stå 33 330 röstande svenska medborgare, bakom varje socialdemokratisk röst här i kammaren 21 022 medborgare. Vid full proportionalitet skulle den socialdemokratiska första kammarmajoriteten reduceras till en klar minoritet.

Naturligtvis bygger dessa uppgifter på ett rent tankeexperiment, men skillna-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

den mellan meningsriktningarnas styrka bland valmännen och i kammaren är så anmärkningsvärd, att det inte kan vara nyttigt för vårt tvåkammerssystem att bara fortsätta som förut.

Jag övergår nu till några strödda funderingar över vad som kan ha varit anledningen till det uttryck folkmeningens tagit sig i det förrättade valet.

Försöken att skapa en ny klassgräns mellan livsmedelskonsumenter och livsmedelsproducenter har misslyckats. Den instinkt för rim och reson och för rent spel, som de flesta människor har, visade sig starkare än spekulationer i den lättförståeliga okunnigheten om jordbrukskalkylens också för de flesta riksdagsmän svårförståeliga mekanism. Detta betyder ingalunda att fortsatt debatt skulle vara överflödigt om sättet att garantera jordbruket tillfredsställande marknadsförutsättningar och dess utövare och anställda en arbetsersättning, som ger ekonomisk och social jämställdhet. Det betyder däremot att resonemangen hädanefter kan föras i en lugnare och friskare atmosfär, vilket är ägnat att ge stärkta förhoppningar om saklighet och ömsesidig hänsyn. Vår jordbrukspolitik behöver den översyn för vilken grundmaterialet snarast bör levereras, därför att näringsens läge i dag är ett annat än för sju, åtta år sedan och det enskilda jordbruksföretagets driftförhållanden starkt förändrade. Målsättningen för vår jordbrukspolitik är oförändrad: ett bärkraftigt jordbruk som förutsättning för säker livsmedelsförsörjning även under exceptionella förhållanden.

Det finns tecken som tyder på att klasskännandet som sådant håller på att luckras upp, och att därmed de slentrianmässiga kategorier, i vilka man plägar klyva mänskligheten, är i färd med att förlora sin mening. Om så är förhållandet — och det vill jag gärna tro — skulle hela den politiska synen och hela diskussionen äntligen kunna frigöras från förlegade slagord och konstruerade motsättningar. Vi skulle få ett positivare och mera realistiskt meningsutbyte. Vi skulle kanske kunna närma oss

varandra och framför allt i våra meningsbrytningar nå större kontakt med människornas väsentliga vardagsproblem.

Också i årets valrörelse gjordes krampaktiga försök att föra fram storfinsanspöket. Detta vartannatårsmonstrum såg ut precis som vanligt, närmast som en attrapp för karnevalsbruk. Årets nyhet var egentligen endast att bondeförbundets propagandamakare i detta som i åtskilliga andra fall följde storebror i hälarna. Det är inte min sak att bedöma hur behövlig storfinsansrekvisitan är för koalitionen uppträdande inför svenska folket. Låt mig bara i all anspråkslöshet fästa uppmärksamheten vid att växande grupper medborgare småler åt krumbukterna. Det går varken att skrämma barn med sotaren längre eller att få vuxna människor med någon praktisk erfarenhet att rysa inför vrångbilder av »bankdirektörer och disponenter». Våra dagars löntagare ser ingen naturlig fiende i företaget, ej heller i företagsledningen. Naturligtvis har en modernare och friare syn på förhållandet mellan anställda och arbetsgivare ännu ingalunda helt trängt igenom. Att den är på väg, därom har vi bevis.

Jag kan inte inse annat än att bondeförbundet, om det över huvud taget vill behålla något av sitt eget ansikte, inom icke alltför lång tid måste träda fram ur regeringsprogrammets konstgjorda dimma. Ett politiskt parti, som anser sig ha någon annan uppgift än att vara ett marginellt regeringsunderlag, måste förr eller senare ge besked, som även människor utan tillträde till kanslihusets korridorer förstår.

Det är två intryck från valveckorna som jag särskilt fäst mig vid. Det ena är att väljarna i glädjande omfattning visade sig besitta förvärvat immunitet mot valpropaganda i vedertagen bemärkelse. Det andra är att det gick att tala öppen hjärtigt med folk — även om ting som brukar betraktas som impopulära.

Det uppmuntrar oss inom högerpartiet att fortsätta vår konkreta och sakliga politik för att undan för undan bygga ut vår rörelses positiva alternativ i de vä-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

sentliga avseenden, där regeringspolitiken från våra utgångspunkter icke kan godtagas. Självklart är, att vi alltjämt ämnar kräva de skattelindringar, som genom en återhållsam utgiftspolitik blir möjliga. Främst bland dem står vår fordran på att den extra inkomstskatt, vilken allt sedan 1952 uttages med 10 procent, skall försvinna. En rationalisering och förenkling av deklara-tionsbestämmelserna vilket vi i och för sig betraktar som en angelägen uppgift, kan vi inte primärt se som en skattelättnad.

Det finns ingen som helst anledning att försöka bortförklara det faktum, att det egentliga regeringspartiet förmådde stabilisera sin ställning bland väljarna i år. Däremot finns skäl att försöka förklara vad orsaken härtill kan ha varit. Dels har uppenbarligen partiapparaten, till vilken jag gratulerar, fungerat väl och effektivt. Även de tveksamma har förmåtts att rösta. Det relativt låga valdeltagandet har denna gång inte gått ut över socialdemokraterna. Dels och framför allt har såren efter den första engångsinflationen ärrat sig och minnet av priskonvulsionerna något bleknat. Förhållandena har förefallit hyggliga, och för de flesta har regeringen skymt den världskonjunktur, av vilken vi alla profiterar, och tillskrivit sig själv förtjänsten av situationen. Detta må noteras icke för att nedvärdera regeringens aktuella parlamentariska styrka, utan för att markera det omedelbara och ofrånkomliga ansvar för den fortsatta utvecklingen som vilar på dem, vilka haft den uppreklamerade stabiliteten som sin förnämsta tillgång i valet.

Får vi en andragångsinflation nu, så får vi den mot konjunkturen i världen och har endast oss själva att skylla. Vi får den endast om regeringen inte förmår att åstadkomma de allmänna förutsättningar under vilka arbetsmarknadens parter kan fungera utan risk för tvära kastningar i penningvärdet. För vår inre samlevnads skull har vi inte råd med en ny inflation, inte rätt till dess orättfärdigheter mot redan hårt pressade människor. För vårt yttre an-

seenden skull har vi inte råd till en utveckling, som kan leda fram till nödvändigheten av en ny nedskrivning av vår krona.

Riskerna för en inflation bottnar väl alltid i psykologiska omständigheter. De drivande krafterna är i främsta rummet människornas bedömningar av ut-sikterna för den närmaste framtiden, deras förhoppningar, deras farhågor. Särskilt markanta blir av naturliga skäl utslagen i ett genomorganiserat samhälle, där de skilda gruppernas stämningar och synpunkter kan framföras med eftertryck och där alltid en viss konkurrens måste råda om den framgång, med vilken de anslutnas verkliga eller förmen-ta intressen hävdas.

Människornas oro kan vara mer eller mindre välgrundad. Deras farhågor kan ha mer eller mindre reell bakgrund, och deras strävanden efter kompensation i förväg kan vara starkare eller svagare motiverad.

Såvitt man kan bedöma finns det knappast i ögonblicket någonting i internationell, ej heller i intern svensk ekonomi, som gör en allmän prisstegring ofrånkomlig. Inga tecken tyder på att det skulle finnas någon uppdämd efterfrågan som plötsligt skulle tränga sig fram. Varutillgången gör intryck av att vara tillfredsställande, både i fråga om hemmaproducerade och importerade ting.

Jag vill inom parentes säga att jag skulle önskat att jag haft möjlighet att bättre tillgodogöra mig konjunkturrapporten, som ju innehåller upplysningar i alla dessa hänseenden, men vi har fått den först under gårdagens eftermiddag, vilket självfallet är en olägenhet när man skulle ha velat lägga det materialet till grund för den diskussion som vi för här i dag.

Såvitt man kan bedöma finns det emellertid som sagt icke någon faktisk grund för mera utpräglade inflationsfarhågor. Detta gör emellertid inte i och för sig de psykologiskt betingade riskerna mindre. Framför allt minskar det inte behovet av en ekonomisk politik som skapar förtroende och som ger alla grupper och alla medborgare den för-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m. vissningen, att de ansvariga är beslutna att göra allt som står i deras makt för att hindra en utveckling som antingen leder till allmänna prisstegringar, till sysselsättningssvårigheter av mera betydande omfattning eller — vilket vore det allra värsta — till båda dessa olyckor.

Diskussionen om riskerna för en ny inflation har framkallats av vetenskapen om vad vissa grupper löntagare går ut med för krav i den stundande avtalsrörelsen. Bakom dessa krav ligger tydligen dels anspråk på standardförbättringar, dels en strävan från några kategorier att inhämta en eftersläpning i villkoren, dels också en allmän oro för sjunkande penningvärde.

En inflationsbekämpande politik kan inte byggas på ingrepp i rätten att sluta avtal om löne- och arbetsvillkor. Varken regering, riksdag eller någon myndighet kan sätta sig till att rita upp mallar för avtalsarbetet. Vad den ekonomiska politiken kan och bör göra är att skapa en allmän ekonomisk ram, inom vilken samhällsekonomiskt hållbara löneuppgörelser framstår som naturliga. I nuläget betyder det att åstadkomma en sådan åtstramning på marknaden att båda sidor på arbetsmarknaden ålägger sig den försiktighet i framtidsbedömningarna som läget gör påkallad. Det måste göras klart att någon inflationsfinansiering icke kommer att stå till buds.

I botten på varje politik som vill vara penningvårdande måste, som vi så många gånger haft anledning framhålla, ligga en aktiv penningpolitik. En sådan förutsätter enligt vår uppfattning en rörlig ränta. Det går inte att ersätta den effekt man härigenom kan nå med regleringar, fiskala ingripanden eller kvoteringar, vilket ju erfarenheten har visat.

Det fyraprocentiga statslån, som riksgäldsfullmäktige helt nyss emitterade, har blivit en stor framgång. Ett väsentligt belopp har tecknats. Tecknarkategorier som man tyvärr knappast sett av sedan försvarslånens dagar har trätt fram. Statens eget lånebehov torde därmed vara täckt måhända för resten av detta budgetår. Detta betyder naturligt-

vis inte att alla de ofrånkomliga lånebehov, med vilka man kan räkna för den närmaste tiden, är tillgodosedda, utan tvärtom ligger stora anspråk och väntar.

Statslåneräntans uppjustering gjorde det möjligt för staten att i väsentligt ökad omfattning låna på kapitalmarknaden i stället för kreditmarknaden, något som är av stor betydelse ur penningvärdets synpunkt. När likviderna för det nya lånet börjar strömma in — alltså fram till mars nästa år, vilket är den samhälls-ekonomiskt kritiska tiden — kommer en ingalunda obetydlig åtstramning att göra sig gällande på penning- och kreditmarknaden.

En åtgärd sådan som emissionen av ett statslån till en ny räntesats måste ses som första tecknet på en ny giv i räntefrågan. Skall den få sin fulla effekt på marknaden, sparandet och människornas framtidsbedömningar, måste den fullföljas. Det får varken bli fråga om att låsa räntan i det nya läget eller att efter en isolerad stöt gå tillbaka till det övergivna låsta ränteläget. Vi måste få en rörlig ränta — i ordets egentliga och hela bemärkelse. Endast därigenom kan vi få ett efter marknaden anpassat ränteläge. Man kan på denna väg också förvänta ett ökat och till alla folkgrupper spritt enskilt sparande. Endast på så sätt kan man undvika en utveckling, som kan leda till en klyvning av kapitalmarknaden i olika sektorer med allt vad detta medför av stelhet och risker för direkta ingrepp på ett synnerligen ömtåligt område.

Den rörliga räntan är intet självändamål. Den är en förutsättning för en aktiv penningpolitik och därmed för en penningbevarande politik. Föreställningen att det allmänna skulle stå maktlöst om en rörlig ränta tillåtes är orealistisk. Centralbankerna har fortfarande medel i sin hand att styra utvecklingen. Regeringen och riksdagen blir ingalunda utan inflytande.

Med hänsyn till att den stund närmar sig, då arbetsmarknadens parter kan förväntas bestämma sig för sin linje, är det väsentligt att klarhet med det snaraste

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

skapas om de ansvariga myndigheternas avsikter i denna centrala fråga. Såvitt jag har kunnat finna av konjunkturinstitutets rapport förutsätter den uppenbarligen att höjningen av statslåneräntan innebär övergång till en över hela linjen rörlig ränta.

Den aktiva penningpolitiken är inget universalmedel. Åtgärder på detta område förmår säkerligen inte ensamma komma till rätta med situationen. Penningpolitiken måste ingå som ett led i ett samlat program.

Vi arbetar för närvarande efter en kapitalbudget, som tillsammans med övriga investeringsbehov tenderar att överstiga våra resurser. Frågan om att krympa ramen för statens byggnads- och anläggningsverksamhet synes därför böra övervägas. Kapitalbudgeten innefattar ju numera tre olika alternativ. Om jag är rätt underrättad tillämpas för närvarande det s. k. normalalternativet. I första hand ställer man sig då frågan, om icke tidpunkten är inne att aktualisera det minimalalternativ som redan föreligger. Om en sådan begränsning icke förslår och inskränkningar inte kan ske i de andra hänseenden som läget kräver, är det möjligt att ytterligare en översyn över hela den statliga kapitalbudgeten blir behövlig. Om detta kan underlätta de ömtåliga avvägningar, som därvid måste göras, upprepar jag erbjudandet från vårt håll att deltaga i arbetet och ta vår del av ansvaret.

Riksdagen kommer inom den närmaste tiden att få ta ställning till ett högerförslag om sparstimulerande åtgärder. Närmast gäller det åtgärder i syfte att öka det enskilda bostadssparandet. Att utrymme för en ökning av bostadssparandet och sparandet över huvud taget föreligger, framgår ju av de uppgifter som framkommit angående de sammanlagda belopp svenska folket i år väntas placera i bilköp och bilunderhåll. Att få till stånd en så stark ökning av sparandet som möjligt framstår i detta ögonblick som särskilt angeläget.

Löntagarna och andra inkomstagare intresserar sig i första hand för den behållna inkomsten, vilket betyder inkom-

sten sedan skatten betalats. Det är med den inkomsten människorna räknar. En sänkt direkt skatt framstår alltså som en höjd lön eller en ökad inkomst. Ett beslut i våras om skattelättnader från årsskiftet skulle därför enligt vår mening ha varit till fördel även ur penningvårdande synpunkt. Vår utgångspunkt var den att skatten endast skulle ha sänkts i den mån man förmått minska statens löpande utgifter, den offentliga konsumtionen alltså. Detta betyder att under inga förhållanden någon ökning skulle ha inträtt i den totala konsumtionen. Förmodligen skulle konsumtionsbenägenheten sammanlagt ha minskat, eftersom man väl ändå vågar utgå ifrån att *någon* del i skattelättnaderna skulle ha sparats.

Jag hyser ingen övertro på försöken att med hjälp av direkta ingripanden i prisbildningen hålla tillbaka ett prisstegringstryck. Inte heller tror jag särskilt mycket på möjligheterna att importera konkurrens från utlandet, vilket ju angivits som skäl för dollarfrilistningen, som ju emellertid kan ha goda skäl för sig ur andra synpunkter. Trots alla förbättringar sätter valutareserven ganska snäv gräns för dessa möjligheter. Man kan låna pengar i utlandet. Det blir i så fall förmodligen ganska dyra pengar. Men vi kan inte låna oss fram till en naturlig balans i vår ekonomi.

Herr talman! Jag hyser inte någon tvekan om att inflationspsykosen kan bemästras, om man är beredd att handla efter de linjer jag tidigare antytt. Det finns inga tvingande skäl för oss att godta en ny försämring i vårt penningvärde.

Herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Vid årets val kunde högern och socialdemokraterna som vi alla vet notera en framgång, som råkar vara exakt lika stor, nämligen ungefär 1,3 procent av valmanskåren. Även kommunisterna ökade, men deras vinst stannade vid 0,5 procent. Den största förlusten drabbade ju folkpartiet, som fick sin andel av valmanskåren reducerad

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m. med 2,7 procent. Bondeförbundets minskning stannade vid 0,4 procent. När man från folkpartihåll i kommentarer till valet talar om att bondeförbundet gjort förluster är det riktigt, men man borde samtidigt ha nämnt att folkpartiets förluster är 7 å 8 gånger så stora som bondeförbundets. Bondeförbundets röstminskning stannade nämligen vid 12 000 å 13 000, medan folkpartiet förlorade inemot 100 000 röster vid detta val, närmare bestämt 97 000. Vid bedömningen av valresultatet för bondeförbundets del bör man emellertid beakta den fortgående folkminskningen på landsbygden, som sedan 1952 års val torde utgöra inte mindre än ungefär 40 000 människor.

Den jämförelse, som jag här tillåtit mig att göra, anknyter naturligtvis till närmast föregående val, nämligen 1952 års. Det finns ingen anledning att förbigå det valet vid en sådan här jämförelse. Årets val tillmätes ju av alla rikspolitisk betydelse, och jag tror att väljarna skulle ställa sig alldeles oförstående om man frågade dem, huruvida de i år skulle ha lagt sin röst på ett annat parti, därest det hade varit fråga om riksdagsval i stället för landstingsval.

Valdebatten — för att nu övergå till den — kom i 1952 års val att röra sig framför allt omkring fyra frågor; det var grispremierna, svartrosten, 50-kronorshöjningen till folkpensionärerna — eller rättare sagt vem som först började tala om denna höjning — och slutligen bondeförbundets medverkan i regeringen, en outtömlig källa till angrepp på bondeförbundet. Valet kom, och bondeförbundet fick — som vi väl själva den gången väntade — vidkännas en minskning i röstetalet. Minskningen var dock faktiskt inte mycket större än den som inträffade vid närmast föregående riksdagsval, alltså före regeringskoalitionen, och som i allmänhet på den tiden inom olika partier ansågs bero på just den snabba flykten från landsbygden. Vi skall emellertid inte ett ögonblick förneka, att tillbakagången 1952 gick en bit längre än som kan hänföras till denna folkflykt. Och i denna del berodde

minskningen säkerligen på samarbetet i regeringsställning med socialdemokraterna. Vissa högerorienterade valmän, som tidigare satsat på bondeförbundet, föredrog nu tydligen att stödja högern.

Inför 1954 års val hade man inom högerpartiet knutit stora förhoppningar till att en mängd bondeförbundsväljare skulle följa detta exempel. Det sades rent ut i agitationen och t. o. m. i pressen. Allteftersom valrörelsen fortskred framgick det alltmer tydligt, att vad man från högerhåll traktade efter var ingenting mindre än att tillfoga bondeförbundet ett så svårt nederlag, att partiets existensmöjligheter skulle bli diskutabla. Nu eller aldrig skulle det ske, nu eller aldrig skulle bondeförbundet slås, det var mottot för högern i valrörelsen 1954, sådant detta motto uppfattades inom bondeleden ute i bygderna. Men den här gången som så ofta eljest visade det sig att räkningen hade gjorts upp utan värden. Visserligen är det en naturlig, ja, nödvändig strävan hos varje parti att söka vinna flera anhängare. Och klart är ju att en sådan vinning måste motsvaras av en minskning för något annat parti. Men låt mig ändå säga att det berörde oss oangenämt att se högern rikta sina attacker nära nog uteslutande mot bondeförbundet. Trots att bondeförbundet först i valrörelsens senare skede blev helt underkunnigt om högerpropagandans intensitet och metoder ute i bygderna, slogs anfallet helt tillbaka. Det kan man med fog säga, eftersom röstminskningen i hela landet med mellan 12 000 och 13 000 röster ingalunda var större än som svarar mot den folkflyttning från landsbygden som skett sedan 1952 års val.

Vilka var egentligen stridsfrågorna i höstens val? Jag skall inte göra någon uppräknig, utan bara dröja vid ett par av dem. Skattefrågan diskuterades, men det vore uppenbarligen fel att säga att det fanns några meningsmotsättningar om önskvärdheten och viljan att sänka skatterna. Tvärtom var enigheten här fullständig. Nej, meningarna bröt sig på ett helt annat plan. Regeringspartierna, som har det omedelbara ansvaret för att

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

inte utgifterna blir större än inkomsterna, hävdade att pengar inte fanns till skattesänkning nu. Oppositionen var mera frikostig: visst fanns det pengar! Det kunde oppositionen lätt säga, eftersom den aldrig behövde riskera att få sin linje prövad. Oppositionen hade klart för sig att det fanns majoritet bakom regeringens förslag, som byggde på den förutsättningen, att det var ekonomiskt oförsvarligt att sänka skatten i år, men att man borde iakttä alla sparsamhet för att snarast få fram ett underlag för en varaktig skattesänkning.

Hetskampanjen, för att inte säga smutskastningen, mot jordbruket och dess föreningsrörelse utgjorde också ett uppmärksammat inslag i valdebatten. Det ländar de stora konsumentgrupperna till heder att de på valdagen klart visade, att svenska folket inte är tilltalat av aktioner av den typen. För vår demokrati måste det också betraktas som ett hälsotecken att det inte går att hur som helst söka slå blå dunster i ögonen på svenska folket. Det hade varit beklämmande om man på grundval av de i sak inte alltför betydande underbudena från folkpartihåll hade lyckats skapa en mot jordbruket rent av fientlig inställning hos de stora konsumentgrupperna och därigenom försvårat möjligheterna för jordbruket att i fortsättningen få vad det vill ha, nämligen en rättvis bedömning av sina problem. Det är allt vad man från jordbrukarhåll begär.

I detta sammanhang skall jag be att få säga några ord i anledning av herr Ewerlöfs uttalanden om bondeförbundets attacker mot storfinansen.

Först och främst vill jag säga, att jag betraktar de män, som leder vad man väl kallar finansvärlden, såsom i regel i och för sig aktningsvärda människor — det är inte tu tal om den saken. Men de har intressen som ofta går emot åtminstone våra inom bondeförbundet. När så är fallet, vill vi förbehålla oss rätten att säga ifrån, även om vi då råkar röra vid den s. k. storfinansen. Det har vi gjort hittills, och det kommer vi att göra också i fortsättningen, i varje fall så länge jag är med.

När det gäller samhällsekonomin och diskussionen om det nya statslånet, som helt naturligt tilldrar sig mycket stort intresse vid denna remissdebatt, kan det vara anledning konstatera, att utvecklingen under de senaste åren varit gynnsam. Vi har haft ekonomisk stabilitet och har det alltjämt. Produktionen har både i fjol och i år visat en betydande ökning. Sysselsättningen har i stort varit god och valutareserven, som i fjol ökade med 300 miljoner kronor, torde under detta år inte avsevärt förändras. Dock har en betydande kvalitativ förbättring av valutareserven uppnåtts sedan årsskiftet i form av en större andel av guld och dollar.

Herr Ohlon medgav — jag kan väl säga det — att regeringen fram till den 14 oktober, alltså den dag då 4-procentsobligationerna sändes ut, skulle ha »åtnjutit allmänt förtroende». Jag antar att han då talade för folkpartiets del och dess ekonomiska politik. Jag tar fasta på detta. Men han sade, att hur det förhåller sig efter den dagen, ville han låta vara osagt.

Vad skulle då anledningen kunna vara till att förhållandena förändrats? Är det den omständigheten att det nya lånet på 4 procent släpptes ut? I så fall är mig herr Ohlons ståndpunkt fullständigt obegriplig. Jag trodde att åtgärden skulle betraktas som ett tecken på en bestämd vilja hos regeringen, en vilja att stävja inflationen i sin linda, eller med andra ord att vidtaga motåtgärder redan innan inflationen har kommit. Jag trodde att detta skulle betraktas som en betydande styrka hos regeringen i stället för motsatsen.

Herr Ohlon hade åtskilligt intressant men också en del beska saker att säga om bilimporten. Han nämnde vissa importsiffror. Det skulle ha varit en import under första halvåret i fjol — om jag antecknade rätt — på 22 000 bilar och under första halvåret i år på 38 000 bilar, alltså en mycket väsentlig ökning. Men, herr Ohlon, skulle man inte möjligen kunna tänka sig att denna ökning i någon mån ändå sammanhänger med bilaccisen, så att bilaccisens borttagan-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

de kan ha varit, kanske inte helt, men i någon mån anledningen till denna ökning? Om herr Ohlon skulle vara villig att medge det, vilket jag inte vet, betyder det att han medger, att regeringen bedömda situationen rätt, när den införde bilaccisen på sin tid mot oppositionens mening. För att på denna punkt undvika varje missförstånd vill jag tillägga, att jag för min del inte önskar bilaccisen tillbaka.

Av skilda anledningar har vi i höst fått vad man kallar en inflationspsykos. De två föregående talarna har i viss mån uppehållit sig vid orsakerna till den, och jag skall inte närmare gå in på det ämnet. För att i tid motverka denna psykos och därigenom värna penningvärdet har det ansetts nödvändigt att något dämpa konjunkturen. Eftersom läget dock i stort sett alltjämt är stabilt, är det givet att man vid valet av medel hade en ganska stor frihet. Det gällde att skapa en lämplig psykologisk motvikt till inflationstendenserna. Det nya statslånet tillkom då för att suga upp och binda en del likvida medel, som man annars inte kunde komma åt. Ränthöjningen skapade en ökad skillnad i räntorna mellan långa och korta lån och stimulerade denna uppsugning och bindning. Ser man till det belopp, som tecknats på det nya obligationslånet, kan man konstatera att lånet blev en framgång.

Det kan ju inte bestridas, att en räntehöjning kan få en viss kostnadsökande effekt, även om man med den avser det motsatta, d. v. s. att hindra en inflationsartad utveckling. Men vi får komma ihåg, att räntehöjningens kostnadsökande effekt helt beror på räntehöjningens storlek och framför allt på räntehöjningens varaktighet. Jag tror att de, som redan nu kommer med krav på kompensation för ökade omkostnader på grund av räntehöjningen, gör klokt i att vänta och se en smula, hurudan utvecklingen blir i fortsättningen. Till dess man vet, om räntehöjningen blir tillfällig eller mera långvarig, är det säkerligen bäst att ställa sig avvaktande. Någon höjning av diskontot har som be-

kant inte skett i samband med utbudandet av det nya obligationslånet.

Genom det nya lånet har betydande likvida medel nu bundits, och detta kommer givetvis att påverka utlåningsmöjligheterna och därmed också att dämpa investeringarna. Herr Ohlon framhöll, att genom att höja räntan på detta sätt har nu regeringspartierna medgivit, att investeringarna måste dämpas. Ja, folkpartiet har också erkänt det, och då förvånar det mig, att folkpartiet intog den ställning det gjorde i våras till förslaget om den fria avskrivningsrätten för aktiebolagen. En psykologisk effekt synes också ha vunnits, och det är kanske det inte minst viktiga i sammanhanget, nämligen att det skedda måste uppfattas som en signal, som ett tecken på en verklig vilja att aktivt ingripa för att värna penningvärdet.

Herr Ewerlöf ansåg att det var nödvändigt att det blev klarlagt, huruvida regeringen var beredd till krafttag emot en eventuell inflation. Jag vill bara för mitt eget partis vidkommande säga, att vi är beredda att medverka till sådana krafttag, även om det skulle gälla tämligen impopulära ting av skilda slag. Vi kommer inte heller i ett sådant sammanhang, herr Ewerlöf, att hesitera inför »storfinansens» — om vi skall använda detta slitna ord; jag skulle önska tala om »finansvärlden», men jag använder den term som herr Ewerlöf introducerade i debatten.

Jag skall inte närmare beröra möjligheterna till prissänkningar — de undersöks ju f. n. vid förhandlingar mellan priskontrollnämnden och företrädare för företagarna och handeln. Men det är ett allmänt önskemål — det måste vi vara överens om — att penningvärdet skall bevaras och att vi inte skall försämra konkurrenskraften på världsmarknaden och skapa svårigheter för de hemmamarknadsnäringar, som konkurrerar med importen. Det föreföll mig, som om herr Ewerlöf var benägen att undervärdera betydelsen av den konkurrens ifrån utlandet, som dollarfrisläppningen kan väntas medföra. Jag vet inte, om jag i det får utläsa något av inte ovilja, men

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

någonting däråt, mot vad som skett. Jag skulle emellertid tro att det inte gärna kan vara på det sättet.

Sedan fällde herr Ewerlöf ett yttrande rörande priskontrollnämnden, som jag tycker det skulle vara anledning att få preciserat. Herr Ewerlöf menade, att han för sin del inte hyste någon övertro till de resultat, som på den vägen kunde uppnås. Får man då fatta det så, att herr Ewerlöf menar att vissa resultat emellertid kan uppnås på denna väg och att vi alltså har att notera, att även herr Ewerlöf anser, att det finns en del plussidor av priskontrollnämndens verksamhet? Det skulle vara mycket intressant att få detta klarlagt.

På vissa håll har man velat tolka den genomförda räntehöjningen på de långa lånen som ett avsteg från eller ett övergivande av regeringens uppfattning i räntefrågan. Det har t. o. m. använts sådana uttryck som att regeringen skulle ha gjort vad man kallar ett lappkast, alltså en helomvändning, i räntefrågan. Man vill söka påskina, att regeringen tidigare har haft en dogmatisk uppfattning i räntefrågan, innebärande att räntan alltid skulle vara fast, men att regeringen nu accepterat oppositionens ståndpunkt om en rörlig ränta.

Oppositionen har intet stöd för detta påstående. Det har dock vid mer än ett tillfälle från regeringspartiernas sida framhållits, att man inte är *principiell* motståndare till ränteförändringar inom lågräntepolitikens ram. Finansministern har vid upprepade tillfällen sagt detta, och för egen del har jag också givit uttryck för samma mening, bland annat här i riksdagen. Vidare vill jag peka på det uttalande, som regeringspartiernas företrädare i bankoutskottet 1951 gjorde i utskottets utlåtande nr 20. Där framhölls, att man ur principiell synpunkt inte ville förneka, att det kan finnas situationer, där en stegring av räntan kan vara motiverad. Man underströk dock, att ränteförändringar bör vara resultatet av beslut, fattade av de ansvariga myndigheterna under beaktande av tendenserna i det rådande läget och efter övervägande av räntans sannolika

inverkan på den ekonomiska utvecklingen i dess helhet.

Det måste vara utomordentligt svårt, för att inte säga fullständigt omöjligt, att i ett sådant uttalande finna något av dogmatisk bundenhet hos regeringspartierna i räntefrågan. Tvärtom säges det ju klart ifrån, att i vissa lägen kan man mycket väl tänka sig en förändring av räntesatserna.

Inom bondeförbundet står vi fast vid denna uppfattning. De förändringar av diskontot, som skett exempelvis 1950 och hösten 1953 och vilka vårt parti accepterat, visar också att vår uppfattning är att vissa förändringar i ränteläget inom lågräntepolitikens ram kan vara motiverade.

Däremot har vi från bondeförbundshåll hävdad — och den meningen hyser vi alltjämt — att en rörlig ränta inte var ett lämpligt medel att bekämpa en redan inträffad inflation av den styrka inflationen hade 1951. Det är dock en väsentlig skillnad mellan att företa en begränsad och måhända tillfällig räntehöjning för att i ett relativt stabilt läge avvärja en till övervägande del psykosbetingad fara för en kommande inflation och att tillgripa en rörlig ränta med starka variationer för att söka få bukt med en pågående inflation.

Det är klart att även en relativt måttlig räntehöjning på ett visst slag av lån kan väntas komma att få en kostnads-höjande effekt, om den blir långvarig. I så fall kommer väl krav på en hysstegring. Jordbrukarna kommer också i så fall att göra sig påmint med krav på ersättning för ökade ränteutgifter o. s. v. Men jag tycker att det är alldeles för tidigt att orda om den saken, innan vi vet hur pass långvarig ränteökningen blir.

När man nu från oppositionshåll har uttalat tillfredsställelse över regeringens snabba ingripande mot uppdykande inflationstendenser och samtidigt påstått att regeringspartierna först efter valet börjat tala om inflationen och sålunda talat ett språk före valet och ett annat efter, kan det vara befogat att göra ett par påpekanden. För det första uppstod

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

inflationspsykosen *efter* valet. För det andra — det inte minst viktiga — har man från regeringens sida ingalunda före valet stuckit under stol med att expansiva tendenser kunde komma att uppstå under det senare halvåret. Tvärtom varnade man för att en sådan utveckling kunde inträffa, och det sades att man måste vara beredd att i så fall bland annat skärpa kreditåstramningen.

Från regeringens sida har man alltså inte blundat för denna utveckling — men hur har oppositionen själv uppträtt under det här året? Oppositionen vill ju gärna lägga ansvaret för penningvärdets bevarande helt på regeringen, men samtidigt har oppositionen vid årets riksdag föreslagit åtgärder, som skulle ha både förstärkt riskerna för inflation och berövat regeringen vissa möjligheter att effektivt ingripa vid ett allvarigare hot mot penningvärdet.

Låt mig bara påminna om att såväl högern som folkpartiet vid vårriksdagen yrkade på återinförande av fri avskrivningsrätt för bolagen — en åtgärd som givetvis skulle ytterligare ha stimulerat industriens investeringsvilja. Vidare skulle oppositionens skatteförslag, om det genomförts, ha medfört en underbalansering av budgeten, vilket också skulle ha främjat en expansiv utveckling. Oppositionspartierna motsatte sig för övrigt också skärpningen av kassareservbestämmelserna för affärsbankerna. En sådan åtgärd kan dock visa sig värdefull, om en ytterligare åstramning på kreditmarknaden blir nödvändig.

Vill man föra en aktiv konjunkturpolitik och förebygga en krisartad utveckling i den ena eller andra riktningen, måste man också hålla en nödvändig beredskap mot eventuella kastningar i konjunkturläget.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Hedlunds skildring av valdebattens innehåll torde vara en frihandsteckning. För mitt vidkommande får jag säga att jag inte alls känner igen den bild, som han här målade upp!

Då jag begärde ordet var det emellertid därför att jag ville beklaga att bondeförbundet sitter så trångt, att så snart en och annan person flyttade från landsbygden, partiets hela fundament skakades i sina grundvalar. Det är väl inte bara bondeförbundare som flyttar, utan också socialdemokrater, högermän och folkpartister.

Statsrådet Hedlund gjorde gällande att bondeförbundet inte alls kände sig dogmatiskt bundet vid någon viss hållning. Nej, jag har nog snarare det intrycket att bondeförbundet i sin senaste uppdebattreform inte känner någon bundenhet alls, vare sig dogmatisk eller annan. Det är visserligen sant att finansministern i juni månad varnade för de inflatoriska tendenser, som var rådande i vårt ekonomiska liv, men det talet kom fullständigt bort under valrörelsen, och det är först efter valrörelsen som diskussionen har blossat upp på nytt, vad nu anledningen härtill kan vara.

Statsrådet Hedlund erinrade om att vi har gått emot åtskilliga av de regleringar, som regeringen har föreslagit, och det är alldeles riktigt. Vi har nämligen hållit före att man inte kunde styra utvecklingen genom dessa regleringar, i varje fall inte enbart genom dem, utan att vad som främst vore av nöden var att få en generell styrning av den ekonomiska verksamheten.

På tal om de fria avskrivningarna vill jag erinra om vad jag sade i mitt förra anförande, nämligen att en inskränkning av investeringsverksamheten inte bör gå ut över sådana delar av den ekonomiska verksamheten, som är direkt produktionsfrämjande.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet och chefen för inrikesdepartementet försökte göra en längre historieskrivning angående inställningen till räntefrågan, som i och för sig skulle kunna uppkalla till gensägelse. Jag vill emellertid erinra honom om att det i mitt tidigare yttrande icke fanns ett enda ord, som hänförde sig till tidigare förhållanden eller tidigare in-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

ställningar. Jag har med flit undvikit att säga någonting som på minsta sätt skulle kunna engagera prestigen när det gäller en fråga, som jag tillmäter så stor betydelse att jag inte har något annat intresse än att vi så enhälligt som möjligt skall kunna komma fram till ett vettigt resultat. Därför låter jag mig inte heller uppkallas av vad som nu yttrades i detta hänsceende till ett bemötande, eftersom jag då kanske riskerar att åstadkomma en effekt som jag i detta sammanhang önskar undvika.

Jag fick en direkt fråga ställd till mig angående dollarfrilistningen. Vad jag sade därom var inte att fatta på annat sätt än att jag tycker att åtgärden i fråga i och för sig var välbetänkt, inte minst som ett led i strävandena att förbereda vår övergång till ett blivande konvertibilitetssystem. Men jag ville framhålla att jag inte betraktar den åtgärden såsom något så framträdande vapen mot inflationen, att man skulle kunna påstå, att sedan vi gjort detta, behöver vi inte göra något annat. Jag tror att saken i detta hänsceende inte förtjänar att tillmätas alltför stor betydelse.

Detsamma vill jag säga i fråga om priskontrollen. Herr Hedlund känner mycket väl till vår inställning till priskontrollen och vår uppfattning om de bristande möjligheter, som den enligt vår mening ger att komma till rätta med en inflation. Vi får väl se vad resultatet kan bli av de överläggningar som priskontrollen givit sig in i. Men det går inte att få något stöd från vårt håll för uppfattningen att priskontrollen skulle vara ett verkligt effektivt medel att räkna med när det gäller inflationsbekämpandet.

Jag hoppas att jag får fatta vad herr Hedlund sade om räntepolitiken på det sättet att vi är överens om att meningen nu är att gå in för en rörlig ränta. Jag skulle finna det mycket tillfredsställande om herr Hedlund höll med om detta. Jag tror att om bondeförbundet kan förmas att helhjärtat medverka till en sådan politik, skulle det finnas mera realitet bakom bondeförbundets affisch i somras om att »kronan är räddad».

Herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Av vad jag yttrade om den höjda räntans kostnadsstegrande effekt borde väl framgå att jag tycker att räntan även i framtiden bör vara rörlig, men på ett sådant sätt att man så snart omständigheterna medger kommer tillbaka från de 4 procenten till de 3½ procenten. Huruvida detta låter sig göra, kan jag inte uttala mig om. Det gäller naturligtvis för de myndigheter som här har avgörandet, närmast riksbanken, att väga skälen för och emot. Men jag vill sig tillbaka till sitt utgångsläge, sedan den högre räntan har gjort en betydande tjänst genom att medverka till uppsugningen av ett ganska ansenligt penningbelopp från marknaden och till att visa att det är meningen att ta krafttag mot en kommande inflation om det skulle behövas.

Herr Ewerlöf förklarade, att han för sin del inte kritiserat räntehöjningen. Ja, det är ju riktigt, men andra har talat om »lappkast» i räntepolitiken och det var mot dem jag polemiserade.

Herr Ohlon talade om att finansminister Skölds tal med varningar för en kommande inflation före valrörelsen hade kommit bort. Men, herr Ohlon, det hade ju funnits möjligheter för herr Ohlon och hans meningsfränder att om de funnit det önskvärt draga fram detta i ljuset varenda dag under valrörelsen. Varningen har kommit, och man borde ha tagit fasta på den.

Sedan talade herr Ohlon om bondeförbundets besvärligheter med sitt röstetal. Men, herr Ohlon, det är ju ändå på det sättet, att bondeförbundet vänder sig praktiskt taget uteslutande till den befolkning som finns på landsbygden, och det är väl klart att om den befolkningen minskas, så kommer detta att gå ut framför allt över bondeförbundet, i all synnerhet som minskningen ju i sig innefattar ett mycket betydande antal jordbrukare. Det är ju så att jordbruk efter jordbruk läggs ner, och jordbrukarna och jordbrukarsönerna flyttar ut ifrån landsbygden.

Herr Ohlon hade en underlig syn på

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

storleken av denna avflyttning, när han talade om att det var »en eller annan person» som flyttade ut från landsbygden. I så fall måste statistiken vara alldeles felaktig, ty där står det att det flyttat ut ungefär 40 000 personer mellan 1952 och 1954. Herr Ohlon är lärare i sin dagliga gärning — jag vet inte om han är lärare i astronomi, men det kanske är så att han är van att röra sig med stora tal och då blir kanske 40 000 en obetydlighet.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Hedlund sade, att bondeförbundet vände sig utslutande till landsbygdens folk och att det då är fullt naturligt, att en avflyttning från landsbygden kommer att återverka speciellt på bondeförbundet. Var det med den tanken, som bondeförbundet etablerade sin framgångsrika valrörelse i Stockholm och andra tätorter?

Vidare yttrade statsrådet Hedlund, att om oppositionen under valrörelsen hade tagit upp frågan om inflationsfaran, skulle man från regeringen ha tagit fasta på det. Nu får jag ju säga, att i nästan varjenda föredrag som jag höll belyste jag inflationsfaran, och jag är mycket smickrad över att regeringen alltså har tagit fasta på detta, ehuru det skedde något sent.

Herr **DE GEER** (fp):

Herr talman! Liksom föregående talare vill jag förklara att vårt land har en god och balanserad konjunktur inom näringslivet. Inom den viktigaste industrien den som grundar sig på skogen föreligger en verklig högkonjunktur. Inom järn- och verkstadsindustrien har vi en god produktionskonjunktur, fastän på grund av stark konkurrens utifrån, framför allt från Tyskland, marginalerna är små. Inom textilindustrien är det däremot rätt så bekymmersamt.

Trots den goda konjunkturen och tendenserna till inre balans har det ju hysts stora farhågor för en inflation. Särskilt har tendenserna tagit sig ut-

tryck på aktiemarknaden. Den starka stegringen där har inte blott väckt irritation hos löntagare, utan även om inte irritation så bekymmer hos företagarna själva, emedan den återspeglar ett bristande förtroende till penningvärdet. Den kraftiga stegringen på aktiemarknaden har inte någon motsvarighet i ökade vinstchanser, på några få undantag när, utan den beror väsentligen på bristande tilltro till penningvärdet, på den s. k. flykten till sakvärden.

En särskild impuls fick aktiemarknaden vid uvertyren till årets avtalsförhandlingar. Jag vill särskilt påpeka den mycket omtalade diskussionen i Västerås. Även om jag gärna medger, att LO:s rekommendationer var mycket moderata, så tyddes de på olika sätt, och i flera tidningar gjorde man gällande, att här måste särskilt låglönegrupperna lyftas, även om detta skulle medföra en höjning av prisnivån. Efter denna diskussion i Västerås kom en av de allra kraftigaste hausserna på Stockholms fondbörs, och dagen efter steg också priserna på skogsauktionerna i Norrland mer än man hade kunnat beräkna. Detta var ett direkt uttryck för att man inte trodde på penningvärdet. Priskontrollnämnden hade skickat ut en varning till inoparna på skogsauktionerna, men den hade som vi vet föga effekt.

Sedan kom den stora sensationen, nämligen räntehöjningen. Man måste ge vederbörande en eloge för att de lyckats hålla den så hemlig, ty den fick därigenom en chockverkan som jag antas var eftersträvad. Den följdes av en mycket kraftig baisse på börsen, och de skogsauktioner som ägde rum efter räntehöjningen kännetecknades av lägre priser. Tyvärr har priset på aktiemarknaden om inte helt så dock delvis återhämtats, och detsamma är fallet — fastän inte fullt i samma utsträckning — vad virkespriserna beträffar. Detta ger anledning att uttrycka den förhoppningen att de som bär ansvaret för penningvärdet icke drar sig för ytterligare injektioner. Det behöver inte nödvändigtvis vara en ny räntehöjning, det finns många andra medel. Vi hoppas att man

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

som sagt fortsätter på den inslagna vägen.

Mot dem som hävdar att en räntehöjning alltid har en prishöjande effekt vill jag påpeka de reaktioner som kom omedelbart efter räntehöjning. De gick ju närmast i prissänkande riktning.

När det gäller sparandet har man fått goda rapporter från bankerna. Där har flera enskilda personer tagit ut sina pengar eller förberett uttagande därav för att placera dem i det nya lånet, men samtidigt har de förklarat att de alltid önskar ha en marginal av pengar på en så lätt tillgänglig räkning som sparkassemblering. De säger att de tar ut nu men kommer att försöka att sätta in igen sedan. Man vet inte vilken verklighetsgrund detta har, men de första reaktionerna tyder på att räntehöjningen kommer att stimulera sparandet, vilket ju var mycket önskvärt.

Att vi får en lönehöjning är nog ganska säkert, men jag vill stanna något vid detta problem; herr Ohlon berörde det också. Det har sagts på flera håll bland låglönegrupperna och inte minst bland statstjänarna, att industriens kraftiga lönehöjning ur rättvisans synpunkt måste få sin motsvarighet inom andra grupper. Att en sådan kraftig löneglidning — jag kallar det så och inte lönehöjning — har ägt rum inom industrien beror inte på att företagen inte skulle ha tillräckligt med råg i ryggen för att stå emot löneglidningen, utan på att en annan mentalitet råder bland företagare och anställda. I äldre tider höll vi styvt på att det skulle finnas ett lönetak. Om ett ackord gav för höga förtjänster visste vederbörande arbetare att vid nästa avtalsförhandling skulle man försöka justera det ackordet nedåt. På senare tid har man släppt detta lönetak och låtit vederbörandes förtjänster gå upp. Löneglidningen orsakar icke någon stegring av produktionskostnaderna eftersom den beror på en ökad arbetsintensitet. Bland företagen har man accepterat detta. Det råder sålunda en större ojämnhet i lönerna inom företagen nu än innan man avskaffade det s. k. lönetaket. Jag tror nog att man inom andra

grupper, kanske icke minst bland statstjänarna, måste ta hänsyn till detta förhållande när man kräver en motsvarighet till den lönestegring som industriarbetarna fått. Dessa andra grupper har ju inte haft samma möjlighet att stegra sina förtjänster genom ökad intensitet. Hänsyn skall tas till detta förhållande.

När jag är inne på lönefrågan vill jag med några ord beröra strykpojken i dag, nämligen bilismen. Jag tror att man kan konstatera en positiv reaktion på lönefronten som följd av det ökade bilintresset, så till vida att hos många har drömmen att få en bil eller en moped kunnat förverkligas genom ökade förtjänster. Detta har stimulerat arbetstakten. Man kan också konstatera att det minskat en del andra inköp. Det är ju alltid ett positivt resultat av den annars så förkättrade ökningen av bilarna.

Ser vi framåt vill jag påpeka att vi icke får släppa kravet på sänkning av skatterna. Om det fanns något som alla partier var eniga om i årets valrörelse så var det skattesänkingskravet. De olika partierna hade mycket varierande affischer, men när det gällde kravet på skattesänkning fanns det en enig front från kommunisterna upp till högerpartiet.

Om vi skall kunna hålla löftet om skattesänkning — vi har fått det, visserligen i försiktiga ordalag, också från herr Sköld — när så många andra krav anmäler sig icke minst på löneområdet, får vi nog falla tillbaka på sparsamheten. Det finns säkert marginaler att ta av. Jag vill peka på några.

Även om vi är aldrig så försvarsvänliga och icke vill reducera vårt försvar har vi nog en känsla av att på detta område kan det sparas högst betydligt. Jag vill inte komma med generella anklagelser om att det skulle slösas på försvarets område, men nog är det ganska lätt att plocka fram konkreta fall, där större sparsamhet kunde iakttagas.

Vad beträffar jordbruket kan man nog spara en del på lantbruksnämnderna. Den strukturförändring som pågår inom jordbruket sker nog nu utan lantbruksnämndernas ingripande. Det har varit

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

olika i olika län, men i vissa län har lantbruksnämnderna köpt upp ett stort antal gårdar och därigenom bidragit till att pengar kommit ut i marknaden. En viss restriktiv hållning härvidlag tror jag är att rekommendera. Jag erkänner gärna, att detta bara är en detalj, men många bäckar små gör en stor å.

Sedan har vi bostäderna. Det förefaller nästan som om sparat på bostadsområdet skulle vara tabu. Det är ju impopulärt att tala för minskning av bostadsproduktionen, men vi kan nog spara på det området även utan att minska bostadsbyggandet. Jag vill särskilt påpeka hur mycket dyrare det är att bygga egnahem än att bygga flerfamiljshus. Om man ökar antalet flerfamiljshus på bekostnad av egnahemmen får man fler bostäder. Även i framtiden är det mera ekonomiskt att ha flerfamiljshus, då sådana saker som vatten, avlopp, värme o. s. v. blir billigare där. Detta skall man kanske ta mer hänsyn till.

En sak som jag inte tycker att man skall spara på är kraftverksbyggena. Det har varit ett styrkebälte för svenskt näringsliv under dessa år att äga så stor tillgång på billig vattenkraft.

Vidare vill jag säga några ord om industriens finansiering. Då kommer jag in på förslaget om ändrade grunder för företagsbeskattningen. Jag vill rekommendera regeringen och det utskott, som kommer att behandla frågan, att vara försiktiga på detta område. Flera näringsorganisationer och även organisationer av anställda har yttrat sig mycket kritiskt mot det nu framlagda förslaget. Vår industri har ju i hög grad kunnat finansiera sig själv under det sista decenniet, vilket varit till stor fördel för samhällsekonomin. Om vi nu skärper avdragsbestämmelserna alltför mycket minskas dessa möjligheter till självfinansiering, och industrien måste i stegrad utsträckning ge sig ut på marknaden och konkurrera om lånemedlen.

Till sist vill jag med tillfredsställelse vända mig till inrikesministern och konstatera, att hans yttrande om storfinansien på ett välgörande sätt kontrasterar mot de mycket onyanserade angrepp

som gjordes mot den i valrörelsen av både socialdemokrater och bondeförbundare. Han överräckte till och med en blomma åt företrädarna för densamma, och därtill använde han uttrycket den »s. k. storfinansien». Jag tycker att det ligger en tillfredsställande neddämpning av kritiken att just sätta »s. k.» framför!

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Det har redan talats en hel del om valutgången. Jag kunde kanske underlåta att också komma in på den frågan, men det är ju vanligt att under remissdebatten hösten efter ett val säga några ord därom.

Att utgången inte var tillfredsställande för vårt parti tjänar ingenting till att förneka. Även om vi tar med i beräkningen folkomflyttningen och rationaliseringen — maskinerna har inte rösträtt, som det anmärktes i en tidning — så beror dock minskningen av 0,3 procent sedan 1952 antagligen till en del på att högern vunnit röster från vårt parti. Detta strider inte mot vad statsrådet Hedlund nyss sade i frågan. Det ligger väl så till att en del av de jordbrukare, som på 1930-talet räddades från ruin genom herr Pehrsson-Bramstorps jordbrukspolitik, nu har gått över till högern. Jag får uttala den förhoppningen att de må trivas bra i sitt nya parti!

Mandatförlusterna har i stor utsträckning berott på den nya valkretsindelningen som vårt parti biträtt, trots vetenskapen om att den rent matematiskt, oberoende av alla valvindar, skulle tillfoga oss förluster.

Folkpartiet har inte heller anledning att rosa marknaden med en röstförlust sedan 1952 av 2,7 procent, om jag har läst rätt i tidningsreferaten. Mest överraskande var förlusterna i storstäderna. Jag tror dock att folkpartiordföranden i Göteborg — inte herr Ohlson utan avdelningsordföranden där — är inne på fel väg när han enligt ett citat i dagens tidningar antyder att folkpartisterna skulle ha varit alltför städade i sitt uppträdande. Det har vi andra inte märkt någonting av, t. ex. i skattesänkingsdiskussionerna.

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

Höjningen av räntan på kapitalmarknaden har föranlett reflexioner av de mest skilda slag, även här i dag. Först och främst har kritiken varit ganska bitter därför att räntehöjningen kom så oförberett. Jag tror att herr Ohlson nästan ville lägga en moralisk aspekt på den punkten i sitt yttrande. Men just det oförutsedda ligger ju i linje med vad som sagts om räntan som reglerande faktor. Om en räntehöjning skall göra verkan måste den komma oväntad, och herr De Geer gav ju också fullmäktige en eloge för att de lyckats hålla det hela så hemligt. Det skulle inte tjäna något nyttigt ändamål att här ge spekulanterna fritt spelrum.

Herr De Geer var nyss inne på Västeråskongressen med dess långtgående krav på lönekomensation inte bara för redan inträffade stegringar i kostnadsnivån utan även för väntade stegringar. En viss inflationspsykos låg därigenom så att säga i luften. Här gällde det att stämna i bäcken medan tid var. Det har visat sig att kongressen i Västerås med den diskussion den utlöste hade så kraftiga verkningar att den till och med påverkade det 3 1/2-procentiga lån som riksgäldskontoret just då släppt ut på marknaden, med påföljd att teckningen fick avbrytas.

Det har påståtts, att vi nu har infört en ny räntepolitik, och att vi, genom den räntehöjning som vidtagits, i realiteten erkänt att de senare årens argumentlinje i räntefrågan varit i princip felaktig. Detta är helt och hållet en konstruktion. Vid en jämförelse med läget på våren 1951 visar det sig, att förhållandena då var helt annorlunda. Någon ekonomisk jämvikt fanns inte. Den pågående inflationen hade inte stoppats — det skedde som bekant först något halvår senare. Jag tillhörde på den tiden bankoutskottet och gav i en reservation uttryck för den meningen, att om en räntestegring skulle få någon egentlig verkan vid bekämpandet av inflationen, så måste den säkerligen vara mycket betydande, troligen minst 2 å 3 procent. Ett sådant ingripande ville vårt parti under inga förhållanden vara med om. Det teo-

retiska resonemanget om att en kraftig räntehöjning skulle pressa ned prisnivån på längre sikt må vara riktigt, men verkningarna av en högräntepolitik hade vi alltför ogynnsamma erfarenheter av från 1920-talet och från början av 1930-talet för att vilja vara med om ett upprepande.

För min del har jag aldrig uttalat mig emot en rörlig ränta, under förutsättning att en räntestegring kunde inskränkas till låt oss säga 1/4 eller 1/2 procent. Men det var inte fråga om sådana små ränteändringar under inflationstiden. Enligt konjunkturinstitutets rapport beräknas den svenska jordbruksproduktionen 1953/54 ha varit drygt 10 procent större än 1938/39, samtidigt som antalet arbetstimmar inom jordbruket minskats med 25—30 procent. Produktionsvolymen per arbetstimme har ökat med cirka 50 procent på 15 år. Det innebär en rationalisering som torde ha få motstycken, och även de ivrigaste borde vara nöjda med takten. Någon efterblivenhet kan man inte längre tala om.

Att jordbruket inte kan drivas på ett sådant sätt att produktionen lagom täcker behovet säger sig självt. Förra året hade vi t. ex. ett betydande överskott av brödsäd, en omständighet som gav eko i riksdagen och även diskuterades flitigt i valrörelsen. Det fanns många efterklokka, som talade om att statsmakterna burit sig dumt åt. I år kommer väl den kvarndugliga brödsäden knappast att räcka till för vårt eget behov på grund av de skador som vållats av regn och översvämningar. Att produktionsvolymens storlek endast skulle vara en prisfråga — som så ofta görs gällande — är naturligtvis inte riktigt. Inte heller är det riktigt att jämföra de s. k. världsmarknadspriserna med våra egna priser. Det är t. ex. känt att importörer av vårt vete får betala ett ganska stort tillägg till importpriset för att utjämna marginalen mellan världsmarknadspriset och vederbörande lands inhemska prisnivå på brödsäd.

Herr Ohlson var nyss inne på frågan om rågen. Vi hade i fjol ett överskott

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

på 100 000 ton råg, och med hänsyn till arealinventeringarna kunde man vänta sig att detta överskott i år skulle ökas med ytterligare 100 000 ton. Herr Ohlon har klandrat att vi exporterat råg till 25 eller 26 kronor och något senare måst importera för 40 kronor. Sådant känner vi mycket bra till, herr Ohlon! År 1950 hade våra svenska jordbrukare ett inlösningspris för vete på 30 kronor, och när det sedan blev dåliga skördar 1951 och 1952 — vi hade svartrost 1951 och dåligt bärgningsväder 1952 — fick vi importera för 70 kronor.

I den av herr Ohlon berörda frågan har jordbruksnämnden i pressen offentliggjort ett tillrättaläggande som jag skall be att få foga till kammarens protokoll. »Om skördevädret ... hade blivit normalt skulle vi, om vi väntat med exporten, ha haft kanske bortåt 200 000 ton råg att exportera, vilket sannolikt visat sig praktiskt omöjligt. — Spannmålshandeln och kvarnindustrien har bedömt situationen på samma sätt. Detta visas bäst av att kvarnarna under den gångna säsongen inte försett sig med kvalitativt högvärdig råg av 1953 års skörd för kommande behov.»

Det är samma sak som vi diskuterade här i våras, då representanter för folkpartiet ville frånsäga sig ansvaret för överskottet på råg och vete. Överskottet berodde, sades det, på att staten hade fastställt för höga garantipriser. När vi nu har exporterat på de enda villkor som stått till buds, då klandras denna export. Den import som hittills företagits av råg torde vara mycket obetydlig; det har endast gällt att förstärka kvaliteten hos den svenska varan.

Jag tror inte man har anledning att nu i diskussionen om en eventuell inflation skjuta jordbruket i förgrunden. När man diskuterar kostnadsnivån får man komma ihåg, att en sänkning av jordbrukarnas produktpriser med 10 procent medför en sänkning av blott 2 procent av de totala levnadskostnaderna.

Det konstateras i konjunkturrapporten, att exportkonjunkturen för skogsprodukter befunnit sig i stigande sedan hösten 1952. Den oro, som på sina håll

yppts inför årets skogsauktioner, förefaller tämligen obefogad. Det är riktigt som herr De Geer nämnde, att det omedelbart efter västeråskongressen blev höjda priser på någon auktion, men läget stabiliserade sig snart. Man har ett intryck av att prisläget hållit sig i stor sett konstant. Vissa tendenser till höjningar på en del håll tycks ha motverkats av sänkningar på andra håll. Och det är ingalunda något skogsägarintresse att få sådana tillfälliga toppkonjunkturer som fallet var 1951.

Det är inte sannolikt att skogsbruket kommer att öka inflationshotet — jag vill särskilt peka på den nya lagstiftningen om skogskonto, som har omfattats med ett mycket stort intresse av de enskilda skogsägarna. Jag tror inte att skogslikviderna i samma utsträckning som tidigare omedelbart kommer ut i marknaden, försåvitt inte herr Ohlons parti kommer tillbaka med ett sådant expropriationshot mot skogsägarnas inkomster som det kom med hösten 1951, så att skogsägarna drar sig för att sätta in pengar på investeringskontot av rädsla för att finansministern sedan kommer att ta pengarna.

För att återgå till räntan tror jag att eventuella spekulanter gör klokt i att inte vänta sig för mycket. Det kan bli dyrbara operationer.

För min del är jag fullt på det klara med att det kan behövas andra åtgärder än rörlig ränta även i nuvarande situation, om inflationstendenserna skulle fortsätta. Till dessa åtgärder räknar jag knappast sakkunnigförslaget om företagsbeskattningen. Den skärpning av avskrivnings- och lagervärderingsreglerna som föreslagits är avpassad efter normala förhållanden och icke efter ett krisläge. Om inflationsspöket åter skulle sticka upp huvudet, måste betydligt kraftigare åtgärder övervägas.

Jag är ense med herr Ohlon om att det bästa medlet vore en ökning av sparrandet. Herr Ohlon framförde vissa synpunkter på bilköpen, som herr De Geer för sin del ansåg kunde vara till en viss nytta. Jag vill erinra om att då konjunkturinstitutets chef i ett föredrag i

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

vintras — eller kanske förra hösten — framhöll nyttan av målsparande, nämnande han att en bil som mål för sparandet kunde vara berättigat även ur samhällssynpunkt. Vi bör inte klandra dem som använder sina ganska goda förtjänster till att köpa sig bilar. Herr Ohlon var inne på den tankegången, att den som har råd att köpa bil inte bör få någon statshjälp om han skaffar sig en bostad. Nej, kanske det. Men det skulle vara intressant att se hur herr Ohlon vill utforma ett sådant förslag. Skulle vi inte kunna få titta på det ett slag?

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara yttra mig om en enda detalj, nämligen om våra statsdirigerade spannmålsaffärer. De siffror, som jag nämnde, var just de berättigande uppgifter som jordbruksnämnden lämnat under diskussionen kring dessa frågor. Nu säger herr Näsgård, att anledningen till att man sålde råg i juli till ett lägre pris än man köpte det för några veckor senare var att man inte kunde bedöma väderleken på lång sikt. Jag vill erinra om att den amerikanska långtidsprognosen för väderleken under augusti och september klart förutsade en abnormt hög nederbörd i nordvästra Europa under augusti månad; att prognosen sedan inte stämde när det gäller september må nu vara hänt, men då var olyckan redan skedd.

Detta aktualiserar emellertid ett annat spörsmål, nämligen att det är angeläget inte bara för jordbrukare utan även för andra att även i Sverige få till stånd långtidsprognoser i fråga om väderleken. Sådana långtidsprognoser skulle kanske ge i utbyte för folkhushållet långt mera än vad hela den svenska väderlektjänsten kostar. Det har inte minst erfarenheterna från i år visat.

Herr **NÄSGÅRD** (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle helt naturligt vara ytterst önskvärt att få svenska väderleksprognoser, på grund av vilka man under sommaren kunde förutse bärg-

ningsvärdet, kvaliteten på vete och råg och kanske även sockerhalten i sockerbetor o. s. v. Men vi är ännu ett stycke därifrån, herr Ohlon! Och då får väl herr Ohlon ursäkta att det kan göras misstag.

Jag vill för övrigt påpeka att om nu skörden blivit normal, såsom det tycktes under sommaren enligt skörderapporterna, så hade vi inte haft lagerutrymme för detta överskott utöver fjolårets. Jag vill dessutom tillägga, herr Ohlon, att fr. o. m. i år sköts export och övriga affärer av ett kooperativt företag, Svensk spannmålshandel, där inte bara jordbrukarnas kooperativa sammanlutningar utan även handeln och kvarnarna är representerade, varför nu även affärsmännen fått fullt inflytande på denna fråga.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** (s):

Herr Ohlon började sitt anförande i dag med att citera en gammal sentens: »Människan lever inte av bröd allenast.» Med hänsyn till den proposition, som är föremål för remissbehandling här i dag, väntade jag mig att han skulle fortsätta med att gå över till frågan om den europeiska betalningsunionen. Det blev emellertid inte så, utan fortsättningen blev den klassiska: »Människan behöver också skådespel.» Herr Ohlon menade väl att han därmed fått en mjuk övergång till vad han i första hand skulle tala om, nämligen höstens valrörelse. Han menade att den i mycket stor utsträckning kunde fylla det behov, som människorna har av skådespel. Där förekom ju både varietet, musik, film och liknande. Jag skulle också tro att vi behöver fylla ut våra valmöten med sådana inslag för att få väljarna samlade och kunna övertyga dem om hur de bör rösta, även om vi är medvetna om att det inte alltid har så stor inverkan på deras ställningstagande. Utan folkpartiets medverkan i valdebatten i höstas tror jag inte att vi hade nått upp till den nivå i fråga om folknöjen, som herr Ohlon skildrade i sitt anförande.

Herr Ohlon talade också något om val-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

resultatet. Det låg en viss bitterhet i stämman, när han nödgades konstatera att vissa partier förlorat, medan andra vunnit, visserligen inte så mycket att det störde, i synnerhet mot bakgrunden av att det ju fanns flera mandat att fördela i år; även om röstresultatet var mindre, så hade inte det haft så stor inverkan på antalet valda ledamöter i representantförsamlingarna. Relativt sett var visserligen antalet valda ledamöter mindre, men det märktes inte så mycket.

Utan att analysera valresultatet för mitt eget parti eller för herr Ohlons tror jag att valutgången för folkpartiets del orsakades av att folkpartiet i år förmodligen använde metoder, som inte slog bland folket. Man kände inte igen sig i den utmålning av läget som folkpartiet gjorde. Jag förmodar att det var anledningen till att många flyttade över sina röster till andra partier — vilka skall jag inte ange.

Även herr Ewerlöf var i sitt anförande inne på valresultatet. Utan att försöka dra några slutsatser av vad han sade vill jag dock säga att jag fick den uppfattningen att han gärna skulle ha velat växla det ökade röstetalet mot ett större antal mandat i framför allt denna kammar. Nu är det ju tyvärr på det sättet, att även om vi har proportionella val och försöker tillämpa ett system som i så stor utsträckning som möjligt ger ett någorlunda rättvist resultat, kan det inte undvikas att vissa partier blir missgynnade och får betala mera för varje mandat som de får i representantförsamlingen. Det är ju ett faktum att det i allmänhet är de mindre partierna som får betala det högsta priset för sina mandat. Eftersom högern fortfarande tillhör de mindre partierna, är antagligen de siffror riktiga som herr Ewerlöf nämnde och som gav vid handen att högern fått betala mera för sina mandat än exempelvis socialdemokraterna. Jag förmodar att samma resultat föreligger för kommunisterna, alltså att de fått betala sina mandat med ett större antal röster än socialdemokraterna, kanske till och med större antal röster än högern fått betala för sina.

Sedan kan man ju alltid ägna några ord åt innebörden av valresultatet. Herr Ewerlöf nämnde att ordet »storfinansen» förekommit i valdebatten, men att det inte haft så stort inflytande på väljarnas ställningstagande, såvitt man inte skall tolka högerns ökade röstetal så, att den inflation, som pågått tidigare, och den ökade standarden i samhället har medfört att flera människor än tidigare kunnat identifiera sig med storfinansen och nu röstat med högern. För att illustrera, hur verkningslöst det vore att tala om storfinansen, sade herr Ewerlöf, att det går inte att skrämna barnen med sotaren längre. Det går inte att gå till väljarna och skrämna dem med storfinansen, menade herr Ewerlöf. Jag förmodar emellertid att herr Ewerlöf observerat att i exempelvis Linköping uppträder sotarna i vita rockar, inte för att dölja att de är sotare utan för att kunna umgås i möblerade rum. I den artikel som beskrev detta sades det också, att den sotaren är barnen inte rädda för. Det är väl så förmodar jag, att storfinansen numera också uppträder i andra kläder, visserligen inte för att kunna umgås i möblerade rum men med väljarna på ett annat sätt än tidigare. Det är kanske därför troligt att ordet »storfinansen» nu inte är det spöke, som den en gång i tiden varit, men trots detta har den dock en viss användbarhet även i dag.

Herr Ewerlöf försökte förklara socialdemokraternas »oberäknade» framgångar på det vanliga sättet, nämligen att regeringen haft tur. Den gynnsamma utvecklingen under de senare åren skymmer bort för folket vilken usel regering det egentligen har, menar herr Ewerlöf. Om regeringens politik har vunnit ökat förtroende, kan det, menade herr Ewerlöf, inte ha någon annan förklaring än att folk egentligen inte begriper vem de röstar på. Jag tror att herr Ewerlöf har fel i detta avseende och att tvärtom den politik, som nu förts under ett flertal år och för vilken socialdemokraterna i mycket stor utsträckning haft ansvaret, har ingivit ett så grundmurat förtroende hos folket, att röstunderlaget består. Folk i allmänhet tror på den socialdemokra-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

tiska politiken, vilket också tagit sig uttryck i valresultatet.

Propagandan om en sänkt skatt har inte haft den stora betydelse som jag förmodar att oppositionen väntade sig att denna propaganda skulle få, när den sattes i gång. Jag tror absolut inte att folkpartiets propaganda om att det skulle vara möjligt att genomföra en skattesänkning utan att denna skulle få några konsekvenser på statens utgiftssida har slagit an ute bland väljarna. Snarare har väl väljarna förstått att det låg något mer i högerens propaganda om en skattesänkning, ty högern har ju i alla fall vågat tala om att en skattesänkning naturligtvis skulle medföra vissa konsekvenser på utgiftssidan i så måtto, att det var nödvändigt att spara på statens utgifter för att därigenom få möjlighet att genomföra en skattesänkning. De väljare, som röstat med det socialdemokratiska partiet, har säkerligen varit medvetna om att en skattesänkning skulle få konsekvenser som i första hand gick ut över de mindre inkomsttagarna, de sämst ställda i samhället, och medvetandet härom har med all säkerhet haft sin inverkan på väljarnas ställningstagande.

Utän att göra något som helst försök att i övrigt analysera valresultatet och de förändringar som har skett 1954, jämfört med exempelvis 1952 eller 1950 års val, vill jag endast understryka vad herr Hedlund här redan tidigare framhållit, nämligen att det enda parti som har en någorlunda härig förklaring till förskjutningarna i höstens väl är bondeförbundet. Man förklarar nämligen från bondeförbundets sida den förskjutning i väljarantalet, som framträdde vid valet, med den minskning i det naturliga väljarunderlaget för bondeförbundet som sker genom avflyttningen från landsbygden. Bondeförbundet har ingen möjlighet att samla upp inflyttningen till städerna och de större samhällena, dit strömmen ju går. Herr Ohlons hänvisning till resultatet i Stockholm ger väl också närmast det intrycket, att bondeförbundets marknad bland väljarna inte ligger i städerna och de större sam-

hällena utan på landsbygden. Eftersom bondebefolkningen minskar, utgör detta i varje fall en förklaring till att bondeförbundet kan motse en minskning i sitt röstunderlag.

I debatten här i dag har man utöver höstens valresultat också diskuterat inflationsfaran och därmed sammanhängande frågor. Man har använt uttrycken inflationspsykos och inflationstendenser. Jag är för min del inte säker på att det verkligen varit någon större psykos på detta område under någon mera avsevärd tid. Tendenser till inflation har förmodligen funnits ganska länge. Psykosen skulle möjligen kunna utläsas av den ur andra synpunkter ganska oförklarliga stegring som skett av exempelvis aktievärdena under innevarande år. Där har det ju inträffat en stegring som lär uppgå till i det närmaste 25 procent. Om företagarnas farhågor för exempelvis vårt kostnadsläge i förhållande till utlandet skulle vara riktiga, skulle det inte kunna ta sig uttryck i en sådan höjning av aktievärdena som vi nu kan konstatera. Följaktligen måste det finnas något annat bakom den stegringen. Det kan möjligen vara, om inte förväntningar om, så i varje fall farhågor för en ny inflationsperiod.

När Landsorganisationen representantskap skrev sitt uttalande i september, vilket publicerades, betecknades det uttalandet av en del tidningar såsom en stimulans för inflationspsykosen. Det ligger emellertid i Landsorganisationens uttalande ingenting som säger något annat än att inflationstendenser finns och att man bör vara uppmärksam på dem och beredd att vidta åtgärder om de skulle få sådan styrka, att en inflation på nytt skulle försöka få insteg i vårt ekonomiska liv.

I övrigt förklaras i Landsorganisationens uttalande, att om inte något särskilt inträffar borde det även år 1955 kunna finnas underlag för en förbättring också för löntagarna. Det är ganska naturligt att ett dylikt uttalande bland våra förbund och organisationer tas såsom uttryck för anspråk i den av-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.
talsrörelse som blir aktuell inför årsskiftet. Det har väl också varit mening-
en.

Om vi ser på utvecklingen under den senaste treårsperioden, förefaller det, som om alla de tvivel, som har uttalats från arbetsgivarsidan vid förhandlingarna, om att vi gick mot en utveckling som innebar hinder för fortsatta framsteg på löne marknaden, har varit felaktiga. När vi slöt avtalen 1952 på basis av den utveckling som hade skett under år 1951 och som nödvändiggjorde relativt starka lönekostnadshöjningar, uttalade man från arbetsgivarsidan mycket starka betänkligheter mot dessa höjningar, därför att de, som man sade, kunde befaras medföra en sådan höjning av kostnadsläget i vårt land, att det skulle bli svårt för oss att kunna konkurrera på världsmarknaden. Det visade sig, när året var slut, att reallöneförbättringen uppgick till 5 procent. Även år 1952 medförde lönehöjningar utöver dem som blev resultatet av avtalsuppgörelserna, fastän i mindre utsträckning än under 1953 och 1954. Det fanns inga tendenser som pekade mot att vi gick mot något som skulle ha karaktären av depression.

Både inför 1953 och 1954 års uppgörelser har vi vid avtalsförhandlingarna och även i andra ekonomiska diskussioner mött varningar för att pressa upp lönerna alltför mycket. Det vore, har man sagt, bättre om vi kunde stanna vid den lönenivå som vi redan uppnått, och i stället inrikta oss på prissänkningar. Vi har anammat den propagandan och i våra uttalanden inför både 1953 och 1954 års avtalsrörelser låtit våra medlemmar förstå det förnuftiga i en dylik politik och nödvändigheten av att begränsa anspråken på löneförbättringar till sådana grupper som av en eller annan anledning har kommit att släpa efter. Både 1953 och 1954 har avtalsrörelsen gått i detta tecken, som vi alltså rekommenderat, och resultatet har blivit att det har skett en eftersträvningsvärd utjämning. Slutresultatet av dessa båda års avtalsrörelser har blivit relativt blygsamma höjningar.

Utöver de förbättringar, som vi har kommit överens om i själva avtalen, har emellertid lönerna för industriarbetarna glidit uppåt både under år 1953 och 1954. Enligt socialstyrelsens statistik blev lönehöjningen under år 1953 5 procent, och man väntar att det skall bli i varje fall 4,5 procents höjning under 1954. Vi fick mindre än 2 procent i avtalsuppgörelsen 1953 och något över 2 procent 1954, resten har kommit i form av löneglidning; arbetsgivarna har alltså varit villiga att betala mera för att få den arbetskraft de behövt i sin produktion.

Alltsammans har kunnat ske utan att det blivit någon höjning i prisnivån. Från juni 1952 till nu har prisnivån varit i det närmaste oförändrad, vilket måste vara ett uttryck för att de lönehöjningar, som ägt rum under denna tid och som blivit reallönehöjningar, har kunnat genomföras utan att de förorsakat höjda priser. Följaktligen har produktionsresultatet varit så bra, att det funnits utrymme för sådana lönehöjningar. Det är klart att man efter en reallöneförbättring med i genomsnitt nära 5 procent under tre år kan komma till en punkt, där risken för prisgenomslag blir större. Framför allt är riskerna naturligtvis stora på vissa områden som har råkat i svårigheter; man har nämnt textilindustrin, men antagligen är förhållandena likartade inom stora delar av livsmedelsindustrin och även inom jordbruket. Lönehöjningar kan där få prishöjningar som nödvändig konsekvens, om lönjehöjningarna skall kunna bäras.

Detta till trots har vi i vårt uttalande vågat ge uttryck för förhoppningen, att det även 1955 skall finnas ett utrymme för löneförbättringar. Vi har också pekat på att man i första hand bör inrikta sig på sådana grupper som kommit i underläge. Dessutom har vi gett en särskild vink om att kvinnolönerna genom löneglidningen under de senaste åren kommit att släpa efter; kvinnorna har fått mindre den vägen än de manliga arbetarna.

Vi säger ingenting om att företagarna

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

vid diskussionen av sådana frågor och framför allt vid överläggningarna om avtalens innehåll för fram betänkligheter mot de anspråk, som alltså kan ställas, med hänsyn till de verkningar lönehöjningar kan få för produktionen i sin helhet. Men vi tycker nog, att utvecklingen under de tre senaste åren inte ger stöd åt deras tveksamhet. Tvärtom förefaller det, som om företagarna varit alltför pessimistiska i sina bedömanden. Som väl är har de inte handlat efter sin egen tro utan varit mycket aktiva både i fråga om investeringar och när det gällt åtgärder för att sprida sina produkter på världsmarknaden. Trots detta kan ju tveksamheten i och för sig vara motiverad i sammanhang där man skall diskutera sådant som höjer kostnaderna.

Vi vet ingenting om utvecklingen under 1955 och inte heller om de uppgörelser som kan träffas mellan arbetsmarknadens parter om lönenivån under det året. I första hand blir det väl, liksom under de närmast föregående åren, de sämst ställda som skjutes fram. Man kommer att försöka uppnå de förbättringar som är nödvändiga för dessa grupper. Det är emellertid otvivelaktigt att löneutvecklingen under i första hand de två senaste åren — som tagit sig uttryck dels i avtalsenliga lönehöjningar, dels i en löneglidning, och som sammanlagt innebär lönehöjningar med 8 eller 9 procent under dessa båda år — ställt alla dem, som har fasta löner och inte fått några tillägg, i en sådan situation att de måste kräva motsvarande höjning. Det är förmodligen riktigt som någon har sagt i dagens debatt — jag tror det var herr Ohlon — att en stor del av löneglidningarna är resultatet av ökade produktionsinsatser, därför att det i första hand är akorden som givit bättre förtjänster. Men detta förhållande ändrar inet det faktum, att standarden i samhället totalt har höjts och att följaktligen även sådana grupper som arbetar mot fast lön har rätt att få del av standardförbättringen. Kraven på lönehöjningar för dessa grupper är alltså naturliga. Vi behöver inte diskutera stor-

leken av dem här. Det får väl göras i andra sammanhang liksom när det gäller de lönehöjningar, som kan krävas av sådana grupper, vilka redan under de två senaste åren har fått hel eller viss del i den totala höjning som ägt rum.

Det har sagts att de uttalanden, som görs i representantskapets beslut, skulle vara orealistiska, ägnade att driva upp anspråken på arbetsmarknaden och att främja den inflation, som vi alla ändå önskar hålla tillbaka.

Jag fick häromdagen i min hand en tidskrift, som heter »Balans». För utgivningen svarar Skattebetalarnas förening, och jag tror inte att man behöver misstänka att föreningen skulle vara ute i syfte att sprida någonting som skulle kunna ge underlag för psykos i vare sig det ena eller andra avseendet. Där finns en artikel om »Bilköp och framåtskridande». Författaren skriver där under rubriken »Ännu snabbare expansion möjlig och trolig» på följande sätt: »Helst bör man också sluta betrakta den två- och treprocentiga årliga tillväxten i nationalprodukten som något heligt och tillräckligt och inrikta sig på säg 5%! Tack vare den ökade ekonomiska friheten är det icke omöjligt att närmare 5% uppnås även i år, både i Sverige och t. ex. i England, förutsatt» — står det visserligen — »gynnsamma skördar. Det ligger helt inom möjligheternas ram även under de kommande åren och skulle ytterligare underlätta anpassningen till de nya konsumtionsvanorna.»

Den optimistiska bedömningen är visserligen gjord i samband med uttalande av entusiasm för den ökade bilismen här i Sverige, men detta till trots ger det ju ändå belägg för att det finns andra än de, som spekulerar i dessa frågor ur lönepolitiska synpunkter, som vågar vara optimistiska. Jag tror för min del att vi inte har nått något slutskede i utvecklingen, utan tvärtom att allt talar för att vi till och med kan öka takten i fortsättningen.

Inflationen är vi inom fackföreningsrörelsen lika angelägna som tidigare att hålla tillbaka. Det skulle ju vara onatur-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

ligt att vi, efter att gemensamt med andra grupper i samhället och gemensamt med statsmakterna under åren 1949 och 1950 ha deltagit i både åtgärder och ansträngningar för att hålla inflationen tillbaka, nu skulle vara beredda att starta en rörelse i motsatt riktning. Vi vågar nämligen satsa på att inflationen skall kunna undvikas och att det ändå skall finnas ett utrymme för en standardförbättring, och eftersom vi tror därpå, tycker vi också att det är naturligt att löntagarna bevakar sina intressen i sådana sammanhang. Vi har för avsikt att göra det utan att vare sig stimulera eller medverka till att inflationen på nytt får ett fotfäste inom svensk ekonomi.

Jag har, herr talman, ingenting emot att vi remitterar den proposition, som är föremål för behandling.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Även jag anser det nödvändigt att något nämna om valutgången och de politiska konsekvenser som därav följer.

Med utomordentlig tillfredsställelse kan man nu konstatera, att den borgerliga frammarschen stoppades upp. Ja, inte bara så — de borgerliga partierna trängdes tillbaka. Framför allt folkpartiet fick vidkännas ett svidande nederlag. Den framrykning, som högern kunde notera, var till alla delar ett resultat av en omskiftning mellan högern, folkpartiet och bondeförbundet. Sammantaget minskade emellertid dessa partier sin andel i valmanskåren.

Jag önskar vidare notera, att den politik, som vårt parti förde fram före och under valrörelsen, tvingade socialdemokratiens ledning att rikta huvudelden mot högern och folkpartiet. Framför allt i detta faktum har vi att söka en av huvudförklaringarna till det borgerliga misslyckandet och arbetarpartiernas seger i valet. Vårt parti stärkte sina positioner i valet och ökade med 12 procent jämfört med valet 1952.

Vid några av de tidigare valen har den borgerliga demagogien haft vissa framgångar. Att så kunde ske var främst

beroende på att socialdemokratiens ledning koncentrerade sin eldgivning till vänster, mot det kommunistiska partiet. Samma metod gick emellertid inte att upprepa vid detta års val, ty arbetarklassen i vårt land godkände inte detta. Resultaten visar nu att i samma mån som arbetarpartierna kunde forma fronten mot högern och folkpartiet, kunde framgångar noteras. Mycket större framgångar hade kunnat uppnås, om icke avsteg från denna linje gjorts av vissa av socialdemokratiens ledare.

Under alla förhållanden framstår det väl tämligen klart, att det borgerliga valnederlaget och segern för arbetarpartierna skapar bättre betingelser att genomföra en politik till gagn för det arbetande folket. Här handlar det inte minst om snabba åtgärder för att genomföra arbetarpensioneringen, kortare arbetsvecka och åtgärder för större trygghet i anställningen. Och det bör inte glömmas bort, det bör inte skjutas i bakgrunden, att större rättvisa måste komma landsbygden till del. Inte minst är uppgiften att genomföra en politik, som skapar bättre levnads- och utbildningsbetingelser för den stora massan av ungdom i vårt land.

Nu väntar de mindre inkomsttagarna att det skall bli mer än löften när det gäller skattesänkningar. Nu gäller det att genomföra en politik, som möjliggör skattesänkningar. Statens utgifter till rustningar måste nedskäras, och statens inkomster genom bland annat höjd bolagsbeskattning måste öka. Här har vi ett klart program för att skatterna skall kunna sänkas för de arbetande människorna i vårt land.

Man måste emellertid säga, att allting inte har startat precis så bra efter valet. Arbetarna anser med rätta att deras löner måste höjas. Men så fort detta kommer på tal, plockar man fram det gamla inflationsspöket. Det slår inte fel. Varje höst, inför varje avtalsrörelse, kommer det fram. Omedelbart efter valet kom det sensationella meddelandet, att räntan skulle höjas. Man kan ju därför med visst fog ställa frågan: Var det högern och folkpartiet som segrade i va-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

let, eftersom deras heta önskingar nu uppfylls?

Under många år har vi fått höra förkunnelsen från regeringsbänkarna, att en höjning av räntan skulle komma att hårt drabba de breda folklagren. Man har sagt att hyrorna kommer att stiga, att det skulle inverka menligt på sysselsättningen, att det skulle leda till högre livsmedelspriser o. s. v., o. s. v. Om detta har åtminstone inte vi tvistat med regeringspartierna, utan vi har gett stöd åt strävandena att hålla räntan nere. Vi tror dessutom att de skäl man tidigare angett mot en höjd ränta har varit starka och att samma skäl även nu föreligga för att inte höja räntan. Det som nu inträffar på detta område kan därför inte karakteriseras på annat sätt än att det är en eftergift åt storfinansen.

Vi är anhängare av åtgärder för att stärka och bibehålla penningvärdet. Men vi tror inte alls att de åtgärder, som nu är i färd att genomföras, leder dit-hän. Under alla förhållanden får det inte bli på det sättet, att de negativa verkningarna av en ränteförhöjning får drabba de breda folklagren. De vill nämligen inte ha högre hyror, de vill inte ha högre livsmedelspriser och de vill inte heller ha en försämring i fråga om sysselsättningen.

I denna debatt gjorde herr De Geer, folkpartiet, ett viktigt erkännande i sitt anförande. Han sade ungefär på det sättet, att löneglidningen icke medfört högre produktionskostnader och att löneglidningen var ett resultat av ökad arbetsintensitet. Ja, det är ett viktigt erkännande, ty därmed slår ju herr De Geer sönder propagandafrasen om att arbetarna bland annat med hänsyn till bristen på arbetskraft har tilltvingat sig högre ackord. Nu fastställer herr De Geer att det är den ökade arbetsintensiteten som är förklaringen till löneglidningen. Men så säger herr De Geer, att statstjänarna bör observera detta, och därmed vill väl herr De Geer ha sagt, att det inte finns någon ökad arbetsintensitet bland statstjänarna. Jag tror nog att man måste säga, att i varje fall hos det överväldigande flertalet av stats-

tjänarna har även en ökad arbetsintensitet ägt rum. Kort sammanfattat: med anledning av bl. a. det uttalande, som herr De Geer här gjorde, måste man ju fastställa att en generell löneförhöjning är på sin plats och att en kraftig löneförhöjning för framför allt statstjänarna är på sin plats.

I valutslaget finns det ytterligare vissa saker som det är angeläget att fästa uppmärksamheten på. Högern stärkte ytterligare sin ställning genom att ta röster från folkpartiet och från bondeförbundet. Detta innebär egentligen en förstärkning av det parti, som mest målmedvetet kämpar för vårt lands inlemmande i atlantpaktspolitiken. Högern är inte bara ett storfinansens parti, utan även ett generalernas parti; ett parti som i sig innesluter de mest reaktionära och krigsaktivistiska krafterna. Därför utgör högerpartiets valframgång ett observandum till det fredsälskande svenska folket att vara på sin vakt. Det är nämligen på det sättet, att vad som inte minst nu karakteriserar den internationella politiken är Västtysklands återupprustning, som utgör ett dödligt hot även mot vårt land. Och detta hot blir så mycket större när det mest målmedvetna atlantpaktspartiet i vårt land stärker sina politiska positioner.

Den tyska återupprustningen av årgång 1954 utgör ett lika stort hot mot de europeiska folken som Hitlers upprustning av årgång 1933. Hitler hade tillstånd att hålla en armé på 100 000 man, men Adenauer får tillstånd att hålla en armé på 500 000 man. Bakom Hitler stod det tyska monopolkapitalet. Bakom den nya västtyska återupprustningen står också samma kapitalsammanslutningar. Hitleristerna skrattade bara åt talet om begränsning av de tyska rustningarna och placerade en stövel i rygglutet på hycklarna i väster. Nu försöker man även i vårt land slå blå dunster i folks ögon genom att bl. a. säga: »Det är inte alls farligt med den västtyska upprustningen, ty den står under demokratisk kontroll, och Västtyskland kan inte bli en aggressiv makt.» Åt detta skrattar Hitlers generaler, som nu leder den tyska

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

armén. Och till och med en medlem av den västtyska regeringen, justitieminister Neumeier, har nyligen förklarat: »Vi kommer att visa, att det sist och slutligen inte är villkoren i fördrag och överenskommelser som blir det avgörande, utan det reella styrkeförhållandet.»

Den västtyska socialdemokratien vänder sig mot upprustningen och Västtysklands anslutning till Atlantpakten. Motiveringen anges också, nämligen att upprustningen leder bort från Tysklands enande och är ägnad att dela upp Europa i två läger och upprätta den tyska aggressionen. Det vore utan tvivel en framgång, om socialdemokratiens ledning här i landet kunde se lika realistiskt på frågan som deras partifränder i Västtyskland. Några sådana tendenser har man hittills inte kunnat upptäcka i en del socialdemokratiska tidningar, utan tvärtom söker man även på det hållet släppa ut dimridåer kring den västtyska upprustningen.

Vägen till avspänning i Europa går icke över västtysk upprustning. Denna efterlängtade avspänning gynnas bäst genom ett kollektivt säkerhetssystem i Europa. Vårt land har all anledning att stödja strävandena till kollektiv säkerhet i Europa. Därmed gagnar vi bäst vår egen nationella säkerhet. Och strävandena till kollektiv säkerhet står på intet vis i motsättning till den alliansfria utrikespolitiken.

Under andra världskriget ställdes från höga vederbörande i vårt land parollen: en svensk tiger. Det visade sig att en hel del av dem som myntade parollen inte alls teg utan babblade på för fulla muggar. Nu har det till och med kommit i dagen, att utrikesdepartementet agerade som den värsta sladderkärningen. Finarna och därmed också tyskarna fick reda på praktiskt taget allt via läckorna inom det svenska utrikesdepartementet. Varför blir det inte nu räfst och rättarting? Varför ropar man inte nu på polis? Är förklaringen denna: strålkastarljuset skulle i händelse av en verklig undersökning komma att riktas mot alla de andra partierna, som via samlingsrege-

ringen bar ansvaret för vad som hände under andra världskriget?

Med anledning av de avslöjanden som gjorts beträffande de stora luckorna inom utrikesdepartementet under kriget måste det väl anses angeläget att lämna svenska folket en förklaring till det timade. Här kan man inte nöja sig med att hänvisa till att frågan i alla fall är preskriberad. Folk har rätt att bli upplysta om var läckan i utrikesdepartementet fanns och om den nu är tätad.

Det hela inbjuder till vissa jämförelser. År 1952 meddelade en provokatör, att kommunister hade räknat tysktågen år 1941. Hela det svenska polisväsendet kom på benen, och polisbilarna rullade natt och dag genom Norrbotten. Den borgerliga pressen och tyvärr även den socialdemokratiska skrev miltals långa sensationsartiklar mot kommunisterna. Det hela förvandlades till en viktig ingrediens i det kalla kriget. Men nu är allting så förunderligt tyst och stilla trots de senaste avslöjandena. Och förståelsen och tystnaden är lika stora, när engelska agenter avslöjar, att de sprängde ett tyskt ammunitionståg i Krylbo år 1941. Om den ringaste chans hade funnits att nu använda Krylbo-sabotaget till ett slagträ mot kommunisterna, skulle redaktörerna i höger- och folkpartipressen ha gått på händerna av förtjusning. Nu råkade emellertid huvudmannen i krylbodramat bo på Stockholms slott.

Efter valet har högern och folkpartiet klagat bittert över att socialdemokratien vid varje val plockar fram den stora busen storfinansen, och herrar Ohlon och Ewerlöf har också beklagat sig under denna debatt. Man säger från höger- och folkpartihåll ungefär så här: »När vi inte talar om storfinansen mellan valen, varför skall den då plockas fram just vid valtillfällena? Varför kan inte då socialdemokratien ta bort denna stora buse?»

Ja, naturligtvis är detta genant för socialdemokratiens ledning, och inte blir väl situationen bättre för densamma, när den socialdemokratiska tidningen i Värmland skriver, att det inte finns någon storfinans i Sverige, att talet om

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

storfinans är någonting gammalt och förlegat.

Högern säger att vi har en egendomsägande demokrati och att den måste vidare utbyggas, så försvinner allt tal om storfinans. Folkpartiets herr De Geer vill en popularisering av aktiemarknaden. Han vill i amerikansk stil skapa ett nät av agenter, som säljer aktier till folket. Därmed menar man att man vidtar praktiska åtgärder för att ideologiskt rensa ut begreppet storfinans ur det svenska folkets tänkande. Ja, det handlar här om en ideologisk kamp, som de borgerliga partierna till varje pris vill vinna. De förlitar sig på sina överlägsna propagandaresurser, men naturligtvis kan de inte i det långa loppet vinna den kampen, ty vad de önskar bevisa strider mot vetenskapen och den samhällsutveckling som varje dag ger sig till känna. Det är nämligen på det sättet, att ett objektivt studium av den svenska kapitalismens utveckling visar en oupphörlig koncentration av kapitalet. Det finns exempelvis i vårt land 165 000 personer som har aktier i bolag, men av dessa är det 11 000 personer eller 0,2 procent av befolkningen, som äger två tredjedelar av alla aktier i bolagen. I 94 storbolag har en enda person majoritet på bolagsstämman, och i endast 12 storbolag erfordras tre personer för att representera mer än 50 procent av aktierna. Kapitalkoncentrationen är driven långt i vårt land, och ingen skall söka inbilla folk att den saken rubbas ett dugg, om arbetare och bönder börjar köpa aktier av herr De Geer i folkpartiet. Tvärtom leder detta till en ytterligare koncentration av kapitalet.

Finanskapitalet har uppkommit genom en sammanflätning av bank- och industrikapitalet. Detta uttrycker resultatet av de ekonomiska lagar som verkar i ett kapitalistiskt samhälle. Folkmajoriteten i vårt land vill avskaffa finanskapitalets herravälde. De borgerliga partierna vill operera bort begreppet storfinans ur folks tänkande. Men storfinansens är ingen propagandistisk företeelse, den är ett materiellt faktum, och därför kan ingen ideologisk propagandaoffensiv utrota storfinansens. Den kan försvin-

na endast genom socialistiska ingrepp, och kanske det vore skäl i att en del socialistiska redaktörer tänkte på detta, innan de ilar åstad för att hjälpa högern och folkpartiet att avskaffa begreppet storfinans.

Till sist vill jag säga: Denna storfinans har dessutom ägt en utomordentlig förmåga att ständigt påminna den svenska arbetarklassen om sin existens. Kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen kom som ett resultat av de krav som denna storfinans ställde i slutet av 20-talet. Ett av storfinansens partier, folkfrisinnet, ställde sig villigt i bräsch för att tillsammans med de andra borgerliga partierna genomföra denna lag. Hela den svenska arbetarklassen var emot densamma, och under detta år har arbetarna fått känna verkningarna av denna lag. Opinionen inom arbetarklassen är ständigt i stigande för att lagen skall avskaffas, och vi är eniga med arbetarna om detta. Det är ingenting annat än en skam, att efter 20 års arbetarmajoritet det skall finnas lagar, som gör det möjligt att i tusental släpa arbetarna inför domstol därför att de vågat kämpa mot ett vrängt arbetsköpardöme.

Herr DE GEER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Av vad den föregående talaren sade skulle man kunna få den uppfattningen, att jag hade uttalat om den stora gruppen statstjänare, att de inte arbetade intensivt eller inte ökade sin arbetsintensitet. Det har jag inte alls sagt. Jag har endast påpekat, att inom industrien har en väsentlig del av löneökningen berott på ökad arbetsintensitet. Den delen av löneökningen slår ju inte igenom i ökade priser; tvärtom, den verkar pristryckande, och inom de olika företagen har man accepterat detta så, att om t. ex. en grupp ökar sina förtjänster med 10—15 procent på grund av ökning av ackordförtjänsten har de andra, som inte haft tillfälle till ackordsarbete, inte begärt tillnärmelsevis motsvarande ökning. Men när man nu talar generellt om industriarbetarnas löneökning, så ligger i denna inte blott verkliga

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

löneökningar utan också de öknningar som är resultatet av en ökad intensitet. Jag menar alltså, att liksom man inom de enskilda företagen inte låter ackordslönernas stegring slå igenom, kan man inte heller när det gäller samhället i sin helhet åberopa industriarbetarnas löner, beträffande vilka ökningen till mycket stor del är förorsakad av ökad arbetseffektivitet, och begära att ökningen där skulle slå igenom helt till andra grupper.

Herr WEHTJE (h):

Tillåt mig, herr talman, att först få framhålla att kammaren borde allvarligt överväga att i dag inskränka sig till att besluta ännu en bordläggning av den proposition, vars remiss till utskott är den formella utgångspunkten för denna hösts politiska och ekonomiska inledningsdebatt, och alltså uppskjuta debatten till ett senare plenum.

Vi har ett konjunkturinstitut. Dess främsta uppgift är att ställa ett i möjligaste mån objektivt underlag till förfogande för den ekonomiska diskussionen och de samhällsekonomiska bedömandena. De meningsutbyten som äger rum ute på mässor, möten och konferenser är betydelsefulla, även om det kanske många gånger sägs saker och ting som kan tolkas på olika sätt och som skulle må väl av att övertänkas ännu en gång, innan de framfördes. Men det utbyte av erfarenheter och synpunkter som arrangeras här i riksdagen borde inte heller betraktas som likgiltigt. Under alla förhållanden borde inte riksdagen själv medverka till att en misstanke därom vinner näring. Hur man än resonerar om hur ansvaret för penningvärde och sysselsättning skall fördelas, står det klart att det ytterst är riksdagen som svarar för den ekonomiska politikens utformning och gestaltning.

Med de utgångspunkterna har man viss rätt att beteckna det som anmärkningsvärt att konjunkturinstitutets grundmaterial icke föreligger vid en sådan tidpunkt att det kan ge bakgrund till en riksdagsdebatt vilken från början betecknats som en ekonomisk debatt. Det

är inte rimligt att begära att riksdagens ledamöter på mindre än ett dygn skall hinna inhämta vad den innehållsrika och intressanta rapport meddelar, som i går kom oss till handa. Jag skulle vilja fråga: Hur många har över huvud taget hunnit skumma av ens det mest väsentliga i denna rapport? Jag har ingen anledning att inlåta mig på någon utläggning om orsakerna till detta säregna förhållande. Jag endast konstaterar att om konjunkturinstitutet inte kan rätta sig efter riksdagens tidtabell — och jag kan nog förstå att de, som utarbetat rapporten, inte kan göra det, eftersom det gäller att få med så sent insamlat material — får väl riksdagen inrätta sig efter konjunkturinstitutets tidtabell. Det borde ju inte vara alltför svårt att passa ihop dessa ting. Den nuvarande ordningen är långt ifrån tillfredsställande.

I dagens läge skulle en redovisning av resultaten från den pågående utredningen om möjligheterna att förena full sysselsättning och ett fast penningvärde vara av stort intresse. Jag skulle därför, om än i förbigående, vilja rikta en direkt fråga till finansministern. När får vi veta, hur vi enligt regeringsexpertisen skall bära oss åt för att slippa nya inflationer och undvika arbetslöshet? Ett besked kan ju åtminstone ha ett teoretiskt intresse — både ett besked från utredningen och ett från finansdepartementet.

Vid åtskilliga tillfällen har flera av oss här i kammaren givit uttryck för vårt starka intresse både för en utveckling mot allmänt och fritt växlingsbara västerländska valutor, där Sverige är med, och för de förberedelser på den inre ekonomiens område som detta förutsätter. Man kan visserligen för ögonblicket säga att stunden för en övergång till konvertibilitet har förskjutits framåt, främst på grund av engelsmännens besvärigheter, men hur långt, vet man ingenting om. Man har anledning att vara försiktig även med försiktigheten i sina bedömningar, och man bör hålla ögonen öppna för alla möjligheter — även för möjligheten av ett forcerat tempo i aktiviteten. Någon betecknade den senaste

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

Londonkonferensens resultat som »slutet på det västeuropeiska inbördeskriget». Karakteristiken föreföll, då den gavs, överdriven, men de senaste veckornas händelser har gett den både innehåll och tyngd. Det har hänt något i Västeuropa, något väsentligt.

Man bör nog vara återhållsam i bruket av sådana termer som västeuropeisk integration. Antingen är de bara termer eller också överbetonar de och föregriper på ett ur sakens synpunkt vådligt sätt ett förlopp som icke är betjänt av att diskuteras. Att den politiska utvecklingen, sådan den nu avtecknar sig, aktualiserar friare och naturligare gemenskap mellan folk och länder i vår del av världen samt mellan denna och de amerikanska världsdelarna, är emellertid alldeles uppenbart. Att detta betyder praktiska åtgärder, ligger i sakens natur. Att man under dessa förhållanden har rätt och anledning att räkna med ett allmänt försök att avveckla de valutaregleringar, som vi ärvt från 1930-talets ekonomiska och 1940-talets militära krig, förefaller självklart. Våra amerikanska vänner och kritiker ser med stigande förvåning bristen på beslutsamhet. Den ekonomiska utvecklingen i stort — inte minst den västtyska — gör en något så när snar lösning nödvändig.

Den ökade dollarfrilistning, som de ansvariga bestämde sig för mitt under valrörelsen, kan betraktas som ett första svenskt steg i riktning mot konvertibilitet. Skall det myckna tal, som då fördes och ännu förs om import av konkurrens, få någon annan innebörd än gestens, måste åtgärden emellertid kompletteras med ekonomisk-politiska åtgärder av allmän karaktär. Det kan vara klokt att vänja den svenska marknaden vid den konkurrens med vilken den måste räkna vid konvertibilitet. Företagen bör få tillfälle att räkna över sina priser och framför allt sina kostnader. Vi som har den inte alltid lätta och behagliga uppgiften att i första hand svara för dessa ting, vi gör inga invändningar mot tankegången, men först och främst måste vi bestämt erinra om att det inte bara är företagen som har ett kostnadspro-

blem. Det har också staten och kommunerna. Det är sannerligen inte likgiltigt — varken ur allmänhetens direkta synpunkt eller ur den mera indirekta som företagen bevakar för dess väl — hur detta kostnadsproblem bemästras. Både när det gäller den offentliga anläggningsverksamheten och den löpande verksamhet det allmänna bedriver, är kravet på effektivitet och kostnadsnedpressningar väl grundat. Vi kan inte importera konkurrens till verk och styrelser. Just detta gör att uppmärksamheten inte ett ögonblick får slappna. En för hög kostnadsnivå drar stora pengar och har en påtaglig benägenhet att sprida sig genom väl kända om ej välkända kanaler. Hur är det för övrigt med priser och kostnader inom den sektor av vårt näringsliv där staten och icke de förkättrade s. k. »spekulativa krafterna» rider för rusthållet? Jag syftar inte på Norrbottens järnverk utan på bostadsbyggandet. Är regeringen tillfreds med kostnadsutvecklingen där? Om inte, är den beredd att släppa konkurrensen friare? Är den beredd att med lämpliga och effektiva medel göra en tävlan om de lägsta kostnaderna möjlig och att låta kostnadselementen anpassa sig efter marknaden i övrigt? Vad var det Relling sa'!

Om de svenska företagen och den svenska marknaden i praktiken skall förstå inrätta sig efter en väntad hårdare konkurrens, räcker det varken med allmänna omdömen om för höga marginaler eller med publicitet från en permanentad priskontroll. Det väsentliga som sker kommer inte ut av det som priskontrollnämnden sysselsätter sig med. Att lita på denna aktivitet som medel mot en allmän prisstegringsvåg är som att uppdraga åt väderlekstjänsten att ordna sådant skördeväder nästa år, att jordbrukskalkylens fyraprocentregel skall vara nog även då. Det *kan* gå, men går det, är ämbetsverkets insatser inte avgörande. Vill man ha en pris- och kostnadsanpassning, får man först och främst vara beredd att ta konsekvenserna. Dessa begränsar sig varken till de s. k. vinstmarginalerna eller

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

till mellanhandskostnader. Problemet om arbetskraftens rörlighet kommer in i bilden. Frågan om företagskoncentration, rationaliseringar och rationaliseringsutrymme anmäler sig, de fasta kostnadernas problematik får skärpt aktualitet, och dit hör inte bara anläggningskostnader, organisationskostnader och vissa personalkostnader utan också skatter och avgifter, åtaganden och ålägganden. Man skall vara medveten om vad det är man resonerar om, när man en smula hetsigt talar om priser och kostnader.

I botten på hela frågan ligger emellertid den ekonomiska politiken — den politik som, vad vi än säger, ger gränserna för den ekonomiska aktiviteten och skapar den atmosfär i vilken vi alla arbetar. Om det är rätt, och jag tror det är det, att marknaden behöver tid att vänja sig vid en friskare och kanske kallare luft, så är det dubbelt sant att den ekonomiska politiken måste börja sin uppmjuknings- och träningsperiod genast. Vårt ekonomiska system skall också konkurrera — på lika villkor — med motståndare som inte ger några handikapp, som inte tar någon som helst hänsyn till optimistiska förhoppningar eller förhastade löften. Om vi — förmodligen ensamma i världen — släpper igenom en ny inflation med dess omedelbara återverkningar på vår kostnadsnivå, kommer ingen utanför vårt land att intressera sig för de förmildrande omständigheter, som kan anföras. Man kommer att notera faktum, kanske med samma förvåning, varmed man noterade ej få av de många uttalanden vilka ackompanjerade den senaste räntehöjningen. Man kommer att utnyttja det inträffade för att konkurrera, inte om inflationen men om marknaderna.

För den händelse man på ledande håll överväger att försöka möta en på nytt eventuellt uppblussande överkonjunktur med nya eller skärpta direkta eller indirekta regleringar och med fiskala tillfällighetsåtgärder, så bör man enligt min mening först tänka sig in i hur dylika ingripanden verkar, då de saknar skyddet av en valutareglering. Dessutom måste det vara av vikt att man redan nu

gör klart för sig vilken rörelsefrihet man i själva verket kommer att ha i fråga om åtgärder av sådant slag som t. ex. importregleringar. Det är ingalunda säkert att det i praktiken blir möjligt att i en värld, där handeln är fri och valutorna utbytbara, eller i en värld, som inriktar sig på detta, tillgripa åtgärder som ur våra handelspartners synpunkter ter sig som diskriminerande. Reaktionen nu kan beräknas bli ännu hårdare än den blev 1947.

De omständigheter, som jag har antytt, och andra, som jag med hänsyn till kammarens tid inte skall beröra, understryker två i och för sig självklara förutsättningar för den aktuella ekonomiska politiken. Vi måste förebygga en ny inflation, inte nöja oss med att agripa dess symptom när processen redan är ett faktum. Nödvändigheten härav är desto mer trängande som vår sårbarhet på grund av den hittills förda ekonomiska politiken är oroande. Vi är hänvisade till de i egentlig mening generellt verkande medlen, och då främst till de penningpolitiska medlen.

Jag delar helt herr Ewerlöfs uppfattning om penningpolitiken som kanske i främsta rummet en psykologisk faktor och en omständighet vilken först får sin fulla slagkraft, om den sektor där räntabilitetskalkylen bestämmer blir tillräckligt stor. Även för mig framstår den aktiva penningpolitiken som grunden i ett arbetsprogram, vilket dessutom inbegriper en anpassning av de offentliga utgifterna och de allmänna investeringarna efter nuläget, stimulans åt frivilligt sparande och samhällsekonomiskt grundade skattesänkningar. Men penningpolitiken är omistlig.

Det kan inte hjälpas, men frågan om riksbankens självständighet anmäler sig osökt i detta sammanhang. I de senaste årens finansplaner har gång på gång platoniska kärleksförklaringar avgivits till den självständiga riksbankens idé. Detta är gott och väl, men har någon utveckling till större självständighet skett, har den varit så raffinerad, att ingen märkt dem. Från vårt håll har förslag framlagts om en reorganisation av

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

centralbanken i syfte att stärka dess oberoende. Dessa förslag kan knappast sägas ha väckt något intresse. Organisationsfrågan är viktig, men som alltid är det väl till slut personfrågornas lösning det kommer an på. Utan att på något sätt vilja nedvärdera övriga bankofullmäktiges insats eller betydelse vågar man väl säga, att det är två poster det främst gäller — ordförandeposten och posten som riksbankschef. Den sistnämnda har på senare år varit en passagetjänst. Detta kan inte anses lämpligt eller ens godtagbart. Det är min förhoppning, att när frågan om ny riksbankschef nu skall lösas, den blir löst för längre tid än ett par år. Jag hoppas också att dessa båda nyckelposter i vårt offentliga liv blir besatta med män som har auktoritet, erfarenhet och kraft. Expertis i mera begränsad bemärkelse är kanske inte alldeles nödvändig, även om den är önskvärd, men blick för de ekonomiska sammanhangen, ekonomisk snarare än nationalekonomisk sakkunskap och sunt förnuft borde vara självklara villkor. Vi behöver en riksbanksledning, som tar och ger skäl, men som har vilja och förmåga att fullfölja en egen linje i det stabila penningvärdets tjänst. Rikets ständers bank har i det avseendet inte bara av traditionella skäl särskilda skyldigheter.

Ganska allmänt tycks man räkna med att valutareserven nästa år och möjligen alldeles särskilt nästa vår kommer att ut sättas för påfrestningar. Även om inflationsvinden — vilket jag utgår ifrån — kan dämpas och anspråken på standardförbättringar hållas inom de verkliga resursernas ram, kommer väl människorna att i stigande grad inrikta sin efterfrågan på importvaror. I viss utsträckning syftar ju regeringen åt det hållet. Om dessa påfrestningar skall kunna mötas utan alltför stora risker för att vi nödgas tömma ut förutsättningen för fortsatt internationell handelsfrihet — en tillräcklig valutareserv — måste exporten kunna hävda sig bättre och bättre. Utsikterna att nå fördelaktigare exportpriser förefaller starkt begränsade. På åtminstone vissa av våra stapelvaror

kan ytterligare prishöjningar aktualisera till exempel amerikansk konkurrens på traditionella svenska marknader även i Europa. På andra är prismotståndet av andra skäl hårdnande. Man vågar nog säga att i stort sett är utsikterna till bättre exportinkomster förknippade med möjligheterna att öka exportens omfattning. Det finns ingen anledning i och för sig att se på dessa möjligheter med alltför stark pessimism — under förutsättning att inte hela vår kostnadsnivå pressas upp en gång till genom en andragångsinflation. Avgörande blir emellertid konkurrenskraften, våra kostnader i förhållande till konkurrenternas. Man måste se investeringsfrågan också ur den synpunkten. Endast moderna maskiner och anläggningar kan tävla om selsättningen med moderna maskiner och anläggningar. Det engelska socialistpartiet driver hårt denna riktiga tes. Vi får säkert tillfälle att mer än en gång diskutera företagsbeskattningen under den närmaste framtiden. Just nu skall jag därför nöja mig med att peka på vad fri avskrivning betyder för en exportindustri med en liten och svagt skyddad hemmamarknad. Den ger ökade möjligheter att hävda sig i förhållande till de konkurrenter, som hemma kan täcka huvuddelen av sina fasta kostnader och sedan går ut på export utan att i sin kalkyl taga nämnvärd hänsyn till dessa.

Arbetet i tulltaxekommittén har väl nu fortskridit ganska långt. Det är att hoppas att man där kan komma överens om ett tullsystem som i kommande förhandlingar ger oss bästa möjliga utgångspunkter för våra exportnäringar, som numera inte endast är industri, och för de hemmamarknadsföretag, som kämpar en ojämn kamp mot sådan konkurrens som utgår från eget skydd på hemmaplan. Vår tullfråga går inte att lösa efter gamla schabloner, icke heller i tecknet av en yrvaken stämning för att det nu gäller att få in så mycket konkurrens som möjligt från utlandet.

Utifrån får man närmast ett intryck av att försöken att få till stånd en gemensam nordisk marknad gått i baklås. Jag skulle gärna vilja veta, om så är

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.
förhållandet och i så fall vilka huvudorsakerna härtill är. Att tanken är riktig är vi väl överens om. Det är ganska naturligt att föret i portgången måste vara trögt. Man genomför inte en anordning av detta slag utan att riskerna framträder. I vanliga fall måste ett arbete som detta nästan helt drivas på de inre linjerna. Då det gäller våra närmaste grannar borde emellertid en viss öppenhet vara möjlig, och därför frågar jag. Vad som skrivits om nordiska rådets möte i Oslo hade i så hög grad karaktär av skickligt hopsnickrade kompromissformuleringar, att man inte blir mycket klokare av att studera dem.

Herr talman! Jag instämmer i de yrkanden om remiss som förut har framställts.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Om man bortser från herr Helmer Perssons anförande här i dag, har debatten omfattat två temata, för det första valet och valmetoden och för det andra den ekonomiska situationen. Jag skall först säga några ord om valmetoden. Det har ju brukat vara min roll i denna kammare att försvara den valmetod, som vi nu tillämpar. Det har fällts många hårda och ofta ovederhäftiga ord om denna valmetod. Det är därför välgörande att kritiken i dag varit saklig och löpt i rätlinjiga banor. Jag vänder mig här med uppriktig honnör till herr Ewerlöf.

Högern har fått betala för mycket för varje mandat, sade herr Ewerlöf, och socialdemokraterna har fått betala för litet. Han anförde en del siffror till belysning härav. Hans siffror grundade sig på vad jag skulle vilja kalla riksproportionalitet, d. v. s. matematisk rättvisa om man lägger valsiffrorna för hela landet till grund för sitt bedömande. Jag har utfört kalkylerna på ett annat och, som jag menar, mera logiskt sätt. Jag har gått ut från landstingsproportionalitet, den matematiska rättvisan borde tänkas föreligga i landstingskretsarna. Jag har inte fått så skriande skillnader som herr Ewerlöf med min be-

räkningsmetod, men jag har fått utslag i samma riktning. Socialdemokraterna är ett stort parti och har vunnit på den nuvarande metoden, och högern har som ett mindre parti förlorat. Detta resultat ligger i metodens egen natur. Med landstingsproportionalitet skulle högern ha fått ytterligare tio mandat vid senaste valet, medan socialdemokraterna skulle fått femton mandat mindre. Jag anför dessa siffror med en viss reservation. Jag har så långt det varit möjligt försökt grunda dem på uppgifter från länsstyrelserna, men det har inte varit möjligt att få säkra siffror utefter hela linjen.

Det är alltså sant att vi inte når full proportionalitet, full »rättvisa», men avvikelserna är inte så stora. Avvikelsen från landstingsproportionaliteten var vid det senaste valet för alla partier i alla valkretsar totalt 34 mandat. Hade den nuvarande valmetoden tillämpats vid 1950 års val, skulle avvikelsen från landstingsproportionaliteten ha blivit 36 mandat. Avvikelsena är inte stora i jämförelse med det totala antalet mandat, som uppgår till 1 385. Med full proportionalitet skulle vid det senaste valet högern ha vunnit 10 och kommunisterna inte mindre än 24 mandat. Dessa mandat har nu i stället i första hand gått till socialdemokraterna, men också till bondeförbundet och folkpartiet.

Jag tror emellertid inte att herr Ewerlöf menade, att vi bör ha full proportionalitet. Jag tror inte herr Ewerlöf förordar den rena uddatalsmetoden, som ju syftar till full »rättvisa», utan herr Ewerlöf anmärker givetvis mot den spärr, som finns inbakad i uddatalsmetoden, den s. k. 1,4-regeln. Jag medger gärna att denna regel kan diskuteras. Själv har jag varit med då frågan befunnit sig på utredningsstadiet och kompromissat med representanter för högern och folkpartiet om en spärrsiffra på 1,3. Att det måste vara en spärr i den ena eller andra formen är självklart. Man vill ju bromsa upp möjligheten för ett parti att få sitt första mandat. I annat fall skulle det säkert bli en ganska långt gående partisplittring här i landet.

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

Erfarenheter från utlandet visar att en stark politisk partikularism lindrigt sagt leder till stora olägenheter.

Detta om valmetoden. Jag skall också, herr talman, säga några ord om konjunktursituationen. Jag skall bli kortfattad, ty frågan har ju redan behandlats av så många talare. Jag hade tillfälle att diskutera konjunktursituationen för ett par veckor sedan med några amerikansvenska affärsmän. De var rätt häpna över att man hemma i Sverige allvarligt dryftade faran av en ny penningvärdeförsämring. Den amerikanska konjunkturutvecklingen bedömdes där ute tämligen pessimistiskt. Man sade, att den ekonomiska situationen i Förenta staterna visserligen har stabiliserats under de senaste åren, men man pekade på att Förenta staterna har en inte obetydlig arbetslöshet och att investeringslusten inom den amerikanska industrien snarast uppvisar en minskande tendens. Särskilt pekade man på att rustningsutgifterna kommer att kraftigt minska under den närmaste tiden och att Förenta staternas näringsliv härigenom förlorar en betydelsefull stimulans.

Inom Förenta staterna är man alltså på intet sätt rädd för någon penningvärdeförsämring. Man är glad om det inte blir deflation. Någon amerikansk prismsmitta via importvarorna är således inte att befara i Sverige för närvarande. Jag menar, herr talman, att detta konstaterande nog inte är helt oviktigt, alldeles särskilt då vi i Sverige liberaliserat dollarimporten.

Nu är det sant att Västeuropa, särskilt England och Tyskland, har en utpräglad högkonjunktur. Men jag tror, i likhet med det alltid mycket försiktiga konjunkturinstitutet, att vi den här gången nog kan bortse från utlandet i våra resonemang beträffande prisrörelserna. Vi är alltså i en helt annan situation nu än 1950—1951, d. v. s. efter Koreakrigets utbrott.

Vad är det då för saker här hemma som gjort, att man började tala om faran för penningvärdeförsämring? Lever vi över våra tillgångar? Är köplusten större än vad som svarar mot varutillgång-

en och mot önskvärdheten av ett normalt sparande? Ja, det kan man i viss mån säga. Vi har en viss drift mot inflation just nu som herr Ohlson uttryckte saken, det är ingen som vill förneka den saken. Konjunkturinstitutet redovisar en efterfrågeökning på 5 procent mot en ökning av produktionen på 4—5 procent under det senaste året. De totala investeringsutgifterna har ökat med 5—6 procent.

Jag tror ingen vill göra gällande att situationen på något sätt skulle ge anledning till panik. Men när statsmakterna märker, att bankernas utlåning ökat trots kreditrestriktionerna och att denna ökning utgjort en förutsättning för näringslivets tilltagande investeringsverksamhet, då förefaller det som en rimlig och högst logisk åtgärd att höja den långa räntan, som nu har skett, från 3 $\frac{1}{2}$ procent till 4 procent.

Det har betygats här i debatten som ett faktum, att resultatet av den fria upplåningen har varit utomordentligt gott. Man har avsett att åstadkomma en åtstramning av kapitalmarknaden, och detta har med all säkerhet lyckats.

Om man inräknar den tidigare upplåningen har nu på en kort tid en miljard kronor uppsugits. Man har dragit över pengar från den korta till den långa marknaden, och det förefaller — ehuru man ännu inte vet det med säkerhet — som om man den här gången mer än vanligt fått in likvida, tidigare obundna medel i upplåningen, alltså pengar från enskilda sparare, kassor o. s. v.

Varför, herr talman, skall det vara nödvändigt att blanda in partipolitik i bedömandet av vad som här skett? Från höger- och folkpartihåll deklarerar, att man varit anhängare av räntan som konjunkturdämpande instrument, och det är alldeles riktigt. Det har sagts, att socialdemokrater och bondeförbundare varit anhängare av lågräntepolitik, och det är ju också alldeles riktigt, herr Ohlson. Vi bondeförbundare har bland annat motiverat denna vår inställning med en hänvisning till jordbrukets hårda skuldsättning — vi hörde det av herr Hedlunds anförande i denna debatt. Men

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

om man säger, att vi är anhängare av en fastlåst ränta, då måste jag, i likhet med herr Hedlund, reagera. Vi kan mycket väl tänka oss ränteförändringar, inte bara nedåt utan också uppåt om det behövs. Vi tycker inte att en räntehöjning är någon särskilt behaglig medicin, då det gäller att kurera samhälls-ekonomien, men inga inflationsmediciner är så värst välsmakande.

Den situation som utlöst höjningen av den långa räntan kan beskrivas på följande sätt. Den inflationsfara, som just nu föreligger, skall inte överdrivas, men den finns där. Regeringen och finansministern är fast beslutna att bibehålla penningens värde. Ett uttryck för viljan att slå vakt om penningvärdet är just att man inte tvekat att i föreliggande situation tillgripa ett så hårt medel som en räntehöjning.

Herr talman! Hittills har jag talat om kapitalet och inflationen. Nu vill jag säga några ord om människorna och inflationen, och jag kommer då in på ett problem, som är kroniskt och som vi kommer att få brottas med under hela 1950-talet. På grund av befolkningsutvecklingen har Sveriges arbetskraftsresurser stagnerat. Det expanderande näringslivets krav på arbetare ökar trots detta näringslivs rationalisering. Statsmakterna har i den situationen fastlagt den svåra arbetsmarknadspolitiska målsättningen att upprätthålla full sysselsättning. Det får inte bli överkonjunktur, det får inte heller bli högkonjunktur av såg amerikansk typ, där också under relativt goda år 5 procent av arbetarna går arbetslösa. Vi tolererar en viss omsättningsarbetslöshet, men försöker hålla denna så låg som möjligt.

Det är självklart, att upprätthållandet av den fulla sysselsättningen kräver en mycket effektiv konjunkturvakt. Just nu föreligger icke önskade tendenser. Inom vissa delar av arbetsmarknaden har uppträtt en skärpt knapphet på arbetskraft, och resultatet har blivit löneglidningar; jag tror också att en god del av orsakerna här ligger på det plan som herr De Geer var inne på. Nu sneglar andra arbetargrupper på de arbetarkate-

gorier som fått extra betalt, så kommer tjänstemännen med sina krav på ökade löner med hänvisning till att arbetarna fått det bättre, och då vill naturligtvis också jordbrukarna ha sitt i form av ökade produktpriser. Så slutes den inflationsdrivande cirkeln. Vi har den kedjereaktion som herr Ohlson talade om.

Vi kan nog tryggt konstatera, att regering och riksdag kommer att göra sitt för att rida spärr mot inflationstendenserna. Det är ju klart att arbetsmarknadens parter också har sin dryga del i ansvaret för penningvärdet. Det är ett mycket banalt påpekande, det sista, herr talman, jag vet det, men jag har likväl velat göra det.

Till slut vill jag säga ett par ord om den sak som herr Wehtje var inne på i första delen av sitt anförande. Vi har alltid ansett konjunkturinstitutets rapporter som mycket värdefulla. Det måste därför anses som ett anmärkningsvärt förhållande att rapporten kom kammaren till handa först så sent som i går. Det har ju för de flesta av oss varit omöjligt att ens nödtorftigt skumma igenom den framlagda rapporten. Herr Wehtje var visst inne på att denna debatt skulle uppskjutas, men övergav den tanken så småningom. Vi kan nog också konstatera att nu är skadan redan skedd, och det är inte så mycket att göra åt saken.

Herr talman! Jag ber med denna sista lilla anmärkning att få yrka remiss av den föreliggande propositionen till vederbörande utskott.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Denna höstremissdebatt har ju i huvudsak berört den ekonomiska politiken, penningpolitiken och räntehöjningen. Jag skulle här vilja knyta några ord till ett annat område, vilket ingen av dem, som varit uppe i talarstolen, har berört. Jag har förvänat mig över att varken högern eller folkpartiet haft någonting att säga om det svenska jordbruket och om ett stöd till detta efter de

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

katastrofer, som drabbat jordbruket under innevarande år. Men det saknas kanske möjligheter att göra det nu, eftersom det slösades så mycken välsignelse över jordbruket under valrörelsen, att man inte har råd att ägna det någon tanke nu, när det verkligen behövs.

Den skörd som vi har haft i år är i så gott som hela landet en av de sämsta skördar, som vi upplevt i mannaminne. Det såg mycket bra ut i våras, och vi trodde att skörden skulle bli givande. Men allteftersom väderleksförhållandena ändrat sig har situationen försämrats, och nu kan den nog nästan bedömas som hopplös. Den spannmål som har skördats i år har ju varit under medelmåttan, och de priser som man ansett att jordbrukarna kunde räkna med, har inte på långt när kunnat uttagas. Jag har därför ansett det angeläget att ta upp denna fråga just i remissdebatten. Jag skulle vilja rikta en vädjan till såväl hans excellens statsministern som jordbruksministern att inför kamrarna lämna uppgift om hur de tänker sig att statsmakterna skall lämna det stöd åt det svenska jordbruket, som oundgängligen behövs efter årets dåliga skörd. Det skulle vara angeläget tycker jag att fortast möjligt få besked härom. Man har ju satt till en utredning, som har rest omkring och tittat inom katastrofområdena, och efter vad jag nu senast hört har det inhämtats uppgifter från hushållningssällskapen om hur de ser på läget. Men vi jordbrukare kan inte i längden gå och vänta på resultatet av alla dessa undersökningar. De stora utgifterna för jordbruket har redan kommit, och kapital måste på något sätt skaffas fram för att betala räkningarna. Situationen har ju, såsom jag förut sade, varit ytterst bekymmersam och är det fortfarande. Stora områden av våra sockerbetsodlingar står under vatten, och man får faktiskt använda roddbåt för att kunna komma till odlingarna. Jag kan inte tänka mig annat än att regeringen ämnar vidtaga åtgärder för att lämna den hjälp som behövs. Att man med uppskruvade priser inte kan nå den som verkligen är i behov av hjälp är jag villig att erkänna. Men det finns

ju andra vägar att följa för att räcka de allra sämst ställda en hjälpende hand så fort som möjligt.

Jag vill inte underlåta att i detta sammanhang säga någonting om den förda räntepolitiken och om penningpolitiken över huvud taget. Det är ju självklart att för oss som representerar det svenska jordbruket, vilket är så hårt skuldbelastat, är det mycket angeläget att vi här i landet för en lågräntepolitik. Den linjen har bondeförbundet tidigare gått in för. Jag är fortfarande anhängare av en lågräntepolitik. Man blir ju litet förvånad ibland. Icke minst blev jag det när staten nu släppte ut ett statslån på nytt och därvid först försökte med en lägre ränta och sedan gick över till en högre. Det är ju visserligen vanligt att statens lånebehov brukar tillgodoses på det sättet att staten släpper ut olika lån med olika hög ränta, men i allmänhet upptogs nog detta sista lån såsom tecken på en allmän räntestegring. I tidningarna förklarades den ena dagen att räntan skulle höjas, men nästa dag kunde man läsa att de pågående underhandlingarna ännu inte var slutförda. Jag är för min del anhängare av en lågräntepolitik, och jag tycker att det bör vara angeläget för regeringen att fortast möjligt tillkänna, om man ämnar medge en räntestegring på den allmänna marknaden, motsvarande räntehöjningen på det nyligen emitterade statslånet, eller om regeringen ämnar hålla fast vid den hittills förda lågräntepolitiken. Jag tror att allmänheten gärna vill ha ett klart besked på den punkten.

Herr Ewerlöf sade att löntagarna i vårt land är intresserade av att få veta vad de har kvar när skatten är betald. Ja, herr Ewerlöf, det är inte bara löntagarna som är intresserade av den saken, utan alla människor vill säkerligen ha klarhet om vilka pengar man har kvar när skatten är betald. Alla är vi väl också eniga om att en skattesänkning i någon mån bör komma hela svenska folket till godo. Finansministern har under årets valrörelse förklarat, att han ämnar söka få till stånd en skattesänkning. Vi hoppas att det löftet också kommer att

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

förverkligas. När man ser utvecklingen av vår handelsbalans och det svenska näringslivet kan det dock inte undgås att man får vissa farhågor för framtiden. Jag anser för min del att det kanske inte alltid är till välsignelse att allting släpps fritt och att näringslivet får förfara hur som helst. Jag tänker närmast på den omfattande frilistning som nu senast skett. Man behöver bara se på utvecklingen i fråga om bilimporten för att även de som anser, att statsmakterna inte bör hindra den enskilde att göra vad han tycker vara lämpligt, nog måste få vissa betänkligheter. Det hade nog varit ganska lyckligt om vi inte hade släppt bilimporten fri i den utsträckning som skett. Enligt de siffror som stått att läsa i tidningarna uppgår importen av bilar och bildelar till cirka 2,2 miljarder kronor, vilket är mer än vad som här i landet användes för bostadsbyggande. Hur tror ni, mina damer och herrar, att det kommer att ställa sig i framtiden om utvecklingen i fråga om bilimporten får fortgå på samma sätt som hittills? Jag vill ingalunda hindra människorna att köpa bilar, men jag är övertygad om att det inte är möjligt att låta utvecklingen på detta område fortsätta som hittills om vi skall kunna upprätthålla ett stabilt penningvärde, vilket ju alla önskar, och kunna fortsätta med en lågräntepolitik. Då är det helt enkelt inte möjligt att resonera som så, att staten inte får ingripa utan att näringslivet självt skall få sköta denna sak.

Jag har så många gånger från denna talarstol hört olika talare säga att staten inte bör lägga sin tunga band över det enskilda näringslivet; jag medger att det vore lyckligt om vi kunde klara oss med en sådan ordning, men det tycks inte vara fallet. Näringslivet har ju faktiskt här fått en chans att visa, att det kan klara situationen utan statens hjälp, men vi måste väl ändå konstatera att det verkar som om man misslyckats. Den som driver en affär vill naturligtvis sälja så mycket varor som han kan komma över, om han bara har köpare till dem. Men den fullständiga friheten kan leda till att man gör större inköp från utlandet

eller gör sådana affärer att man skadar näringslivet i dess helhet.

Jag är rädd för att om utvecklingen får fortsätta på samma sätt som hittills inom bilbranschen, kan vi alla komma i ett mycket bekymmersamt läge. Se bara på vår handelsbalans. Den uppvisar ett underskott på 719 miljoner kronor mot blott 445 miljoner kronor i fjol vid samma tid. Det är ett ganska talande exempel på att det kan bli stora svårigheter för näringslivet i framtiden.

Jag vill sedan, herr talman, även säga några ord om den förda byggnadspolitik. Jag vill då börja med att upprepa vad jag sade i remissdebatten i våras, nämligen att det är självklart att varje människa som har möjlighet till det gärna vill skaffa sig ett eget hem. Det är också mycket lyckligt så länge vårt land har möjlighet därtill. Men man får nog även på detta område iakttaga en viss försiktighet och sparsamhet. Det är ju ett konstaterat faktum att byggnadskostnaderna per lägenhet räknat är billigare för flerfamiljshus än för egnahem. En talare har redan tidigare här i debatten framhållit, att vissa besparingar kan åstadkommas, om man i större utsträckning bygger flerfamiljshus än egnahem, och jag vill understryka vad han i den delen sade. Om man alltmer skulle övergå till att framför allt uppföra egna hem, kan svårigheterna bli mycket stora. Byggnadskostnaderna skulle bli höga, och det hela kunde leda till att vi kanske inte i framtiden kan fortsätta med att ge de statssubventioner till bostadsbyggandet som hittills utgått. Om man skall kunna åstadkomma en skattesänkning, såsom vi hoppas, är det väl ändå nödvändigt att man gör vissa inbesparingar, och man får då naturligtvis undersöka alla de områden där besparingar kan vara möjliga.

Herr förste vice talmannen sade att LO:s deklaration om löneutvecklingen i vårt land inte varit avsedd att på något sätt stimulera krav på högre inkomster från arbetarnas sida. Det är antagligen alldeles riktigt att LO inte hade någon sådan avsikt, men jag kan ändå inte hjälpa att man har intrycket att en

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

deklaration från LO:s sida om möjligheter för löneökningar inom den givna ramen måste inverka på arbetarnas inställning, och det finns väl inte någon grupp bland arbetarna som inte anser sig vara i behov av högre löner. Jag tror att uttalandet inte bara tolkas så, att de i löneutvecklingen eftersatta skall få förbättringar; det troliga är att alla i ett sådant läge känner sig eftersatta.

Nu försöker man gå vägen att påverka prisbildningen. Genom att minska marginalerna inom näringslivet vill man söka hålla löneökningen inom mycket rimliga gränser. Det är all anledning att vara tacksam mot regeringen för att den vidtagit dessa åtgärder. Men jag skulle knappast tro att det är möjligt att få fram det rörliga kapital som fordras för att på den vägen uppnå reallöneförbättring. Därför tror jag att man bör iakttaga mycket stor försiktighet, så att inte en inflatorisk utveckling återigen kommer i gång med löneökningar och höjda priser. Man måste från alla håll hjälpa till att undvika en sådan utveckling, och vi måste hålla tillbaka, så att inte en ny inflation sättes i gång.

Det är klart att vissa tecken till inflation finns, såsom man här har framhållit, men jag tror inte att de är så utpräglade som förra gången när inflationen inträdde.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat ge uttryck åt de synpunkter jag har på läget just nu. Jag hoppas att man från regeringsens sida skall kunna ge besked under dagens lopp om hur man tänker göra i fråga om de jordbrukare som under detta år blivit hårt drabbade av naturkatastrofer.

Herr DE GEER (fp) kort genmäle:

Den föregående talaren efterlyste folkpartiets reaktion inför skördekadorna; när den uteblivit här i riksdagen kunde det enligt hans mening tydas som bristande intresse för jordbruket.

Jag undrar, om inte herr Elofsson dels är för tidigt ute och dels anlägger alltför lokalbetonade synpunkter. Skördekadorna är obestridligen mycket stora

just i norra Skåne, både i öster och i väster, men jag tror att det var en överdrift när herr Elofsson målade bilden av en katastrof för hela landets jordbruk. På Söderslätt, i Östergötland och Uppland och även andra områden av vårt land är skördekadorna inte så stora.

Jag tror att vi bör se tiden an innan vi ropar på hjälp. Skåningarna är nog litet bortskämda med sin fina jord och sitt goda klimat. Vi längre upp i landet är kanske vana att ta litet hårdare törnar innan vi klagar. Det blir ofta stormfällning, vattenbrist och snöbrist uppåt landet, men jag tycker knappast att man omedelbart skall ropa på hjälp i varje sådan situation. Alla näringsgrenar bör kunna ta någon törn själva.

Med detta har jag inte velat säga att jag inte anser situationen svår, men herr Elofsson är enligt min mening för tidigt ute.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Elofsson hade alldeles säkert missförstått vad jag yttrade om LO:s uttalande vid september-sammanträdet. Detta uttalande är skrivet såsom ledning för förbundens och organisationernas behandling av avtalsfrågorna, och det skall helt naturligt tas till intäkt för de förslag som framlägges. Vi säger i uttalandet, att vi väntar att det också under 1955 skall finnas utrymme för en begränsad standardförbättring. Det är klart att förbunden tar fasta på detta, och det har även varit meningen.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara till herr De Geer vilja säga, att vi inte alls ropar på någon hjälp förrän det verkliga behövs. Om herr De Geer hade gjort sig omaket att resa omkring och se hur det ser ut, hade han kanske kommit till en annan slutsats än han nu gjorde i sin replik till mig. Jag undrar, herr De Geer, hur de jordbrukare skall klara sig,

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

som inte har någon annan möjlighet än att avyttra den dåliga skörd, de fått, till ett pris som vida understiger vad de räknat med. Deras utgifter är konstanta, och därför anser jag att man i rättan tid bör vidta sådana åtgärder, att de inte skall behöva gå från hus eller hem. Jag anser alltså att man på något sätt måste ordna den saken genom statliga stödåtgärder.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag tillåter mig att anlägga några synpunkter på det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken.

Jag vill börja med att säga, att jag tycker det är ganska naturligt att man, när man skall tala om dessa ting, bör försöka få en klar uppfattning om hur läget i själva verket är. Om vi vill göra det i dag, skall vi väl säga: Vi har icke någon inflation, vi har en balanserad ekonomi, och det finns i dag ingen jämviktsbrist inom något område av vår samhällsekonomi. Det kan alltså inte vara dagens läge som i och för sig framkallar någon oro, utan det som är föremål för ett visst bekymmer är närmast risken för vad som skall hända under den närmaste tiden. Det är väl då framför allt två ting man tänker på. Det ena är att den ökade investeringsbenägenheten från det enskilda näringslivets sida skall växa sig så stark, att det blir en överansträngning av våra resurser. Det andra är att den stundande avtalsrörelsen skall leda till sådana löneförhöjningar, att det i sin tur skapar prisstegringar och därmed inflationsimpulser. Det är alltså framtidsrisker det gäller. Jag vill inte förneka att det är ett problem, men det är alltså icke något i dag föreliggande faktum som vi här diskuterar. Men det är klart att vi måste försöka möta de risker, som vi ser, och vad skulle vi möta dem med om inte med en restriktiv ekonomisk politik.

Det kan inte vara möjligt för mig att här förbigå vad som skedde vid vårriksdagen, då regeringen uttalade som sin mening, att en restriktiv ekonomisk

politik var nödvändig. Regeringen framlade också ett program för huvudpunkterna i en sådan politik. Vi ville ha en balanserad budget, vi ville ha en bibehållen begränsning av företagens avskrivningsmöjligheter, vi ville ha kvar priskontroll, vi ville ha kvar byggnadsreglering, vi ville ha en laglig höjning av kassareservkvoterna för affärsbankerna, och vi ville ha kvar ränteregleringslagen. Får jag ställa den enkla frågan: Hur ställde sig oppositionen till våra önskemål? Jo, motstånd på hela linjen, avslagsyrkanden på vissa punkter och förslag till uppjukningar på andra, men inte något initiativ för en skärpning av den ekonomiska politiken.

I detta sammanhang skulle jag vilja göra en liten utvidgning. Det har här i debatten talats om skatterna. Herr De Geer har talat för skattesänkning såsom ett konjunkturpolitiskt medel. Herr Ewerlöf har också talat om skattesänkning. Nu skall jag först hålla mig till herr De Geer. Jag föreställer mig att herr De Geer företräder folkpartiet i denna fråga. Men såvitt jag vet är folkpartiet och regeringen överens därom att en skattesänkning är önskvärd. Den skall emellertid i första hand ta sikte på en sänkning av skatterna för de mindre inkomsttagarna. Det är väl alldeles uppenbart att en sådan skattesänkning icke har någon konjunkturpolitisk verkan. Den är en reform av samma art som när man höjer folkpensioner eller inför obligatorisk sjukförsäkring. Det är en bra sak som man får göra, när man har råd till det, men det påverkar icke konjunkturen i dämpande riktning. Och jag vill säga till herr Ewerlöf, att det gör inte heller högerns ståndpunkt, ty den omständigheten att man minskar den offentliga konsumtionen för att i stället bereda utrymme för en ökad privat sådan medför icke någon förändring, såvida man inte vill att skattesänkningen förnämligast skall hänföra sig till sådana skattbetalare, som har förmåga att genom skattesänkningen väsentligt öka sitt sparande. Jag tycker att det är på tiden att man inte längre framställer skattesänkningen såsom ett kon-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

junkturdämpande medel, ty det är den icke. Det är en bra sig i sig själv, men det är inte något konjunkturdämpande medel.

Till herr Gustaf Elofsson skulle jag vilja säga, att det inte kan komma på fråga att vi går till en reglering av bilimporten eller ställer bilimporten i ett alldeles särskilt läge nu, då vi ändå kommit fram till mera normala förhållanden i vår ekonomi. Vi skall inte i onödan reglera människors konsumtionsvanor. Vill det svenska folket använda sin ökade levnadsstandard till att resa mer och till att åka bil mer, får vi låta det ske, ty det önskemålet är naturligtvis lika legitimt som människornas lust att köpa kläder eller att skaffa sig bostad. Människorna själva får avgöra vilket de betraktar som det viktigaste. Därför menar jag att vi skall ta den ståndpunkten nu, att frågan om bilköpen skall behandlas på precis samma sätt som alla andra ting. Vi skall inte genom en fortsatt diskussion i denna fråga hjälpa bilförsäljarna att lura folk. Vi skall inte ge dem möjlighet att gå omkring och säga till människor under den dåliga bilsäsongen: »Köp bil nu, för nu kan staten inte mer, och nu kommer det att bli en ny bilaccis! Köp nu, för snart blir bilarna dyrare.» Låt oss hjälpas åt att förhindra sådana onödiga bilköp. Det är bara en som har intresse av det, nämligen den som får provision på försäljningen.

Regeringen lade alltså vid förra riksdagen fram ett program för en restriktiv ekonomisk politik. Vi bortsåg då inte från riskerna att det kunde bli en expansiv utveckling, som kunde kräva ännu starkare ingrepp. Det sade vi i finansplanen och i kompletteringspropositionen, och jag sade det även i denna kammares debatt. Det var inte något vidare intresse för frågan från oppositionens sida. Jag höll ett tal i juni månad, där jag på nytt framhävde dessa risker. Jag fick då närmast ovetit för att jag inte sagt det i riksdagen. Det hade jag nu gjort, fastän ingen hade brytt sig om det. Sedan jag fått detta ovetit, var det slut. Därefter höll jag ett tal i september,

i vilket jag ännu kraftigare underströk riskerna. Det var ingen inom oppositionen som tog upp det i valdebatten. Jag var ganska ensam om det.

Vad jag nu sagt kan kanske behövas som en bakgrund till den ekonomiska diskussionen i dag. Den farhåga för en intensifiering av den ekonomiska utvecklingen under sommaren, som vi inom regeringen uttalade, besannades — jag kan gott säga tyvärr. Det har blivit en del expansiva tendenser och förväntningar. Regeringen har därför ansett det vara anledning att komplettera den ekonomiska politiken på ett sätt som vi hade förutskickat kunde bli nödvändigt.

Jag frågar då först: Om den ekonomiska politiken skulle kompletteras, vad borde man då göra för att förhindra att det blir en prisstegring, eventuellt genom avtalsrörelser? Vi är väl alla eniga om att vi inte skall lägga oss i avtalsrörelserna. Då har vi väl bara en väg att gå, nämligen att försöka skapa ett tryck nedåt på priserna.

Därvidlag har regeringen vidtagit en väsentlig sak. Regeringen har frilistat importen av åtskilliga varor, som vi normalt brukade köpa från Förenta staterna, där prisnivån ligger ända till 10 procent under den svenska. Då dessa varor kommer in i landet, skapar man ju ett pristryck.

Nu har det sagts — och det ligger nog en viss sanning i det — att prissänkningar i producentledet eller vid importen har en viss benägenhet att komma bort under vandrigen från källan till detaljhandelsdisken. Man kan därför inte annat än med tillfredsställelse hälsa att priskontrollnämnden givit sig i kast med att försöka följa varornas vandring och väcka den allmänna opinionens intresse för möjligheterna till prissänkning. Detta kommer otvivelaktigt att ha sin betydelse, och man skall inte förringa effekten, ty även om den blir procentuellt sett ganska ringa, skall vi ha klart för oss att det är marginalerna som spelar roll och tendenserna som påverkar utvecklingen.

Nå, vad skall vi då göra mot en överdriven investeringsverksamhet? Vi har

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

byggnadsregleringen, och den tänker vi använda. Och så har vi kreditåtstramning. Regeringen har funnit det nödvändigt med en skärpning av kreditåtstramningen för att göra tillgången på medel åt näringslivet knappare.

Det kan användas olika metoder för åstadkommande av kreditåtstramning. Det är en sak som regeringen ingalunda har varit främmande för. Jag kan hänvisa den intresserade att titta på departementschefsytttrandet i propositionen nr 221 till 1951 års riksdag. Vad vi där uttalade om dessa ting står sig fortfarande och är fortfarande vår mening.

De metoder som i diskussionerna i vårt land närmast ansetts kunna komma i fråga har väsentligen varit att få ökade kassareserver hos affärsbankerna genom överenskommelser eller lagstiftning för att därigenom minska affärsbankernas utlåningsmöjligheter eller att genomföra en räntehöjning. Båda metoderna har sina fördelar och nackdelar. Det är nämligen omöjligt att skapa ett tryck emot enskildas ekonomiska verksamhet utan att det medför nackdelar. Man skall inte försöka inbilla sig, att det härvidlag finns smärtfria medel. Alla medel är förenade med sina besvärligheter, och därför får man i varje läge när man skall tillgripa kreditåtstramande åtgärder väga fördelar mot nackdelar, och man får välja den metod, som i det förhandenvarande läget är den bästa. Denna gång valde vi en räntehöjning.

Det har sagts, att regeringen nu har ändrat mening. Det var något av en sensation, säger man. Gudskelov för att det uppfattades som en sensation, det var mycket nyttigt. Men behövde det vara någon sensation för dem, som sitter i denna kammare? Gå tillbaka i riksdagens handlingar, försök att finna ett uttalande från regeringens sida, där den har fränsagt sig bruket av räntehöjning såsom ett medel för kreditåtstramning! Ni skall då upptäcka, att det finns en klar genomgående linje. Det finns inte några lappkast. Det enda lappkastet i den fråga, som föreligger, är folkpartiets, men det är en annan sak.

Att använda räntestegring såsom me-

del för kreditåtstramning i ett läge med starkt inflationstryck är icke lämpligt utan skadligt. Om en sådan räntestegring skall fylla sin uppgift, måste den nämligen kunna ha den storleken, att den på kapitalmarknaden skapar en förväntning om fallande ränta, det vill säga den räntesats man sätter skall uppfattas som en toppränta som icke ytterligare kommer att stiga utan som snarast kommer att falla. Ty om icke kapitalmarknaden uppfattar saken så, blir det en spekulering i fortsatt räntestegring som gör att verkan av räntestegringen blir helt förfelad. Under det starka inflationsstryck, som härskade här från 1950 till och med första halvåret 1952, var det enligt vår mening alldeles felaktigt att tillämpa räntestegringen såsom ett medel för kreditåtstramning, ty det skulle inte vara möjligt att nå ett resultat utan en mycket långt gående räntestegring. Räntestegringen har alltid den nackdelen, att den leder till kostnadsstegringar både i produktion och konsumtion, och är dessa kostnadsstegringar tillräckligt stora, blir det rubbningar i samhällslivet som man inte vill ta ansvaret för.

Läget är just nu ett helt annat. Vi har, som jag inledningsvis yttrade, inte någon förhandenvarande inflation. Vi hysar farhågor för att det skulle uppstå tendenser. Det är inte samma svårighet i det läge, som vi nu befinner oss i, att med en måttlig räntehöjning få en förväntan på kapitalmarknaden, att den satta räntesatsen är en toppränta. Det föreligger därför inte några förväntningar om en fortsatt räntestegring. Detta statslån med en halv procents förhöjd ränta skickades ut under dessa förutsättningar och med dessa förväntningar, och de sveks inte. Det visade sig att räntesatsen betraktades såsom en toppränta. Lånet drog till sig stora medel, som ju måste komma på ett eller annat sätt från affärsbankerna, och det kommer att leda till minskade medel för utlåning i affärsbankerna och därmed att skapa en kreditåtstramning.

När man på detta sätt i ett visst läge har möjlighet att genomföra en kreditåtstramning genom räntehöjningar, har

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

det vissa fördelar — det bestrider inte vi. Det ligger i sakens natur att det verkar snabbare. Det blir snabbare påtagligt, att här har blivit en åtstramning, och jag har aldrig förnekat oppositionens påstående att medel, som tas över till staten med tillhjälp av den långa räntan i form av obligationer, blir hårdare bundna än om de skall komma i form av skattkamarväxlar. Även detta är en fördel. Men dessutom var det denna gång så, att denna åtgärd kunde genomföras med mycket stark psykologisk verkan, och det berodde ju på att den kom oväntat. Den kom så oväntat, att alla stannade inför den och märkte att någonting hade skett. Men därför fick man också välja ett psykologiskt gott ögonblick för att lägga fram saken inför allmänheten. Detta ledde kanske till vissa komplikationer, som jag inte här skall närmare gå in på men som utan tvivel har sin förklaring.

Tro dock inte, ärade kammarledamöter, att vi inom regeringen inte håller fast vid den uppfattning, som vi alltid har haft, att en räntestegring har den nackdelen med sig, att den höjer kostnaderna! Den höjer kostnaderna för näringslivet, och den höjer kostnaderna för konsumtionen, icke minst för hyrorna, särskilt i vissa fastigheter. Detta skall vi inte sticka under stol med. Den nackdelen finns där. Om den skall materialiseras, beror ju i mycket hög grad på frågan, hur länge denna räntesättning står. Och detta kan vi väl avvakta, innan vi tänker vidare på denna sak och innan vi överväger om det är någonting annat som vi måste göra som en komplettering.

Jag vill alltså här understryka, att syftet med denna räntehöjning har varit rent konkret. Det har inte varit fråga om någon mystisk tro på att om man bara höjer räntan medför detta hälsa. Det har varit ett rent konkret syfte, nämligen att härigenom dra över pengar från affärsbankerna — för enkelhetens skull säger jag bara affärsbankerna, men jag menar kanske litet vidsträcktare — till en bindning i obligationer för att därigenom nå en kreditåtstramning. Det

är detta som varit vårt syfte. Det är detta vi velat vinna, och vi har inte spekulerat över att det skulle följa några andra mystiska fördelar härav.

Men har man ett sådant syfte, är det väl också ganska naturligt att man finner det vara fördelaktigt, om det kan skapas en större klyfta mellan den långa räntan och andra räntesatser än förut, ty ju större man gör den klyftan, desto starkare blir ju sugningen av medel åt rätt håll. Det är därför ganska naturligt att regeringen gav sitt stöd åt tanken att diskontot icke borde höjas.

Det har här uttalats förmaningar att regeringen borde se till att det snarast skapas klarhet om hur det skall bli med andra räntesatser. Jag kan förstå att det föreligger ett sådant önskemål. Men samtidigt skulle jag vilja göra den stillsamma anmärkningen att det kanske ändå vore skäl i att ta någon liten tid på sig för att observera vilken reaktionen på kapitalmarknaden nu kommer att bli, vad det är man skall anpassa räntesatserna till. Jag tror att det är ett legitimt intresse att man går till väga på det sättet.

Jag nämnde att vi inte tilltror räntevariationerna några mystiska egenskaper. Vi tror inte att räntevariationer innebär en stimulans för sparandet. Denna kammares ledamöter känner ju väl till att den nationalekonomiska vetenskapen ännu inte lyckats ta reda på huruvida en höjd ränta leder till ökat sparande eller till minskat. Och när de lärde inte kan det, är det väl värre för oss att komma till rätta med frågan. Men det är ju ett helt annat problem. Här är det fråga om räntevariationerna, och det har i denna debatt talats så mycket om den rörliga räntan.

Jag hoppas att man nu äntligen är på det klara med att en rörlig ränta kan gå både upp och ned. Diskontot gick ju ned med 1/4 procent för ett år sedan, men då var det omöjligt för oppositionen att kalla räntan för rörlig, ty den gick nedåt. Men nu är vi väl äntligen framme vid att vi kan vara överens om att variationerna kan ske både uppåt och nedåt. Jag tror inte, ärade kammarleda-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

möter, att spararna känner någon stimulans av vetenskapen om att räntan kan gå upp och ner. Det finns ju inte minsta stimulans i att vi i dag har en litet högre ränta, när man inte vet hur räntan är om några månader. Det är en övertro när man gör gällande att räntehöjningar har någon inverkan på sparandet.

Man kan också fråga sig, om en sådan räntestegring har någon inverkan på investeringarna. Jag kan inte tänka mig det. Jag föreställer mig att en räntehöjning med 1/2 procent är en pris snus för de industrier, som har goda vinstchanser, och de industrier, som har dåliga affärer och som kämpar för livet, avstår väl inte från att låna därför att räntan har blivit 1/2 procent högre.

Detta gäller nu utlåningen från affärsbankerna. Går vi så över till den »långa sidan», får vi väl göra klart för oss att den som skall skaffa sig kredit genom obundna lån, får samma reflexioner i sitt sinne inför räntevariationerna som spararna. Det är alltså endast beträffande de bundna lånen som man kan räkna med en viss restriktivitet, och den effekten tillgodoser ju den åtgärd som nu har vidtagits.

Det förhåller sig inte på det sättet att vi inom regeringen har någon bergfast tro på att allt är bra, sedan vi nu genomfört denna åtgärd, och att ingenting mer nu behöver göras. Det är klart att vi måste vara vaksamma och se, om inte ytterligare ting behöver göras. Framför allt är det investeringarna som då ligger i synfältet. Regeringen kommer självfallet att ta ståndpunkt till frågan, om vi kan tillåta oss så mycket investeringar som planerats, då regeringen om någon tid kommer fram till att fastställa den s. k. byggnadsbudgeten, alltså budgeten för byggnadsverksamheten under nästa år. Det är också klart att regeringen får taga statens investeringar under övervägande när den kommer fram till statsverkspropositionens utarbetande, och sedan får ju nästa års riksdag ta ställning till statsverkspropositionen. Jag förmenar att det inte finns någon anledning att ha så bråttom med denna fråga. Vi befinner oss ju nu i en säsong, då

stora delar av investeringsverksamheten av klimatiska skäl hålls tillbaka. Vad vi närmast bör fundera över är väl vilken omfattning vi önskar att den skall ha nästa vår.

Nu har jag i dag hört olika meningar framföras om de offentliga investeringarna. Kanske de inte var så olika i denna kammare. Däremot har det varit på det sättet att det enda herr Ohlin, som företräder folkpartiet i andra kammaren, har sagt i frågan är att folkpartiet motsätter sig minskning av bostadsinvesteringarna, under det att herr Ohlon, som företräder folkpartiet i denna kammare, har sagt att staten får begränsa sina investeringar och draga in sina tentakler. Jag kan väl inte tänka mig annat än att det finns en viss överensstämmelse mellan medlemmarna i folkpartiets ledning, så att herr Ohlon liksom herr Ohlin menar att det inte får ske någon minskning av bostadsbyggandet, utan att begränsningarna bör falla på andra områden. Jag skulle då vilja fråga herr Ohlon, vilka områden han åsyftar. Ty det kan ju vara av en viss betydelse för mig, när jag skall ge mig i kast med statsverkspropositionen, att få veta, om folkpartiet tänker på skolorna eller sjukhusen eller statens järnvägar eller vattenfallsverket eller vad det nu kan vara för områden där vi borde dra in tentaklerna. Det är klart att jag skulle få större kraft gentemot mina kolleger, om jag kunde säga att jag i alla fall har stöd på en punkt från folkpartiets sida.

Herr Ewerlöf har ju varit så välvillig, att han för sin del förklarat att han gärna skulle vilja hjälpa till med att finna utvägar för att minska de offentliga investeringarna. Jag kan inte tänka annat än att den hjälp vi kan få av honom är en åsiktshjälp; någon teknisk hjälp tror jag inte är nödvändig. Men för min del skulle jag vilja säga, att det förenklar ju saken, om herr Ewerlöf har någon uppfattning om var vi egentligen skulle gripa oss an med denna begränsning av de offentliga investeringarna. Jag säger inte detta ironiskt, ty jag kommer för min del verkligen att överväga, om vi kan ha så stora offentliga investe-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

ringar som vi har och var man i annat fall skall försöka få fram en minskning. Men, som sagt, vi skall väl inte bara tala om de offentliga investeringarna; vi får väl också tänka litet på de privata, och det kan ju bli möjligt att vi får tillgripa ytterligare kreditåtstramning, men det är ganska naturligt, att om man skall få någon psykologisk verkan av vad man gör, får man variera metoderna, så att det nästa gång väl närmast kommer att bli fråga om att skärpa kassareservbestämmelserna.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! För att börja med slutet av finansministerns anförande får jag säga, att jag trodde att finansministern utan vidare hade klart för sig, att jag inte hade erbjudit någon teknisk hjälp för att göra en avvägning mellan de statliga investeringarna. Det var väl ganska genomskinligt att jag utgick ifrån att man stod inför så ömtåliga frågor, att det kunde behövas en breddning av det politiska ansvaret för de åtgärder man skulle vidtaga och att vi för vår del var beredda att taga vår del av ansvaret för de åtgärder som kunde visa sig behövliga.

Jag kan inte på något sätt godtaga finansministerns beskrivning, att inställningen till en restriktiv ekonomisk politik skulle ha varit någonting för honom ensamt utmärkande ännu vid vårriksdagen, under sommaren och så vidare, under det att oppositionen genomgående skulle ha intagit en mera lättsinnig hållning och inte trott på att någonting i den vägen behövdes. Jag vill säga att i varje fall min personliga linje varit fullkomligt konsekvent ända från förra höstens remissdebatt över remissdebatten vid vårriksdagen och i den ekonomiska debatten i maj. Jag har hela tiden understrukt de risker för en inflation som föreligger och nödvändigheten av en restriktiv politik i tid, och jag har därvid särskilt framhållit vådan av formerna för den statliga upplåningen, som skapat en kreditexpansion i affärsbanksväsendet, nödvändigheten av att

gå över till att låna på kapitalmarknaden och att föra en allmänt restriktiv ekonomisk penningpolitik. Jag har varit så konsekvent i detta avseende, att jag inte kan ta emot någon som helst förebräelse för att vi inte skulle ha insett dessa risker.

Det har sagts att vi har motsatt oss de medel som skulle komma till användning. Ja, det har funnits delade meningar om dessa medel. Flera av de medel som regeringen velat använda har vi fränkännt betydelse i detta sammanhang, och vi har rekommenderat andra medel, men detta innebär ju inte att vi inte skulle ha insett riskerna för en inflation.

Finansministern säger att varje påstående om att en skattesänkning skulle ha haft en fördelaktig inverkan i detta hänseende är oriktig. Jag vidhåller emellertid vad jag sagt förut, att eftersom alla löntagare och andra inkomsttagare fäster avseende vid den lön man har kvar sedan skatten betalats, så blir i själva verket en skattelindring liktydig med en inkomsthöjning eller en lönehöjning, och i den mån de nuvarande riskerna beror på kravet på lönehöjningar är det klart att det skulle ha varit en motvägande faktor, om vederbörande hade kunnat få en viss lönehöjning i form av en skattesänkning. Denna skattesänkning skulle dessutom enligt vårt sätt att se ha skett genom en motsvarande inskränkning i den offentliga konsumtionen, så att den totala konsumtionen icke skulle ha ökats genom skattesänkningen. Jag kan alltså inte instämma i de slutsatser som finansministern kom till på den punkten.

Beträffande slutligen historiken i rän-tefrågan har jag sagt en gång förut i dag till inrikesministern, att jag inte vill belasta denna diskussion med några som helst tillbakablickar och säga att vi varit så bra och förstått läget tidigare än andra, utan jag vill bara se på den nuvarande situationen och på framtiden. Jag har haft den förhoppningen, att vad som har skett på detta område verkligen skulle närma oss till varandra i fråga om den penningpolitik

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

som bör bedrivas i detta läge. Vi har uppfattat höjningen av statslåneräntan som en signal till en ny giv i räntefrågan och trots att den höjningen skulle innebära, att vi nu skulle få i verklig mening en rörlig ränta, d. v. s. att även övriga räntor skulle få anpassa sig och söka sitt marknadsläge i förhållande till det läge som har indicerats genom det 4-procentiga statslånet. Jag hoppas alltså att denna möjlighet skall stå öppen, ty det är min övertygelse att hela den goda effekt, som man har haft rätt att räkna med av denna åtgärd, skulle förvanskas om det visar sig att man inte har åsyftat någonting annat än att få in så mycket pengar som möjligt till statskassan för att sedan gå tillbaka igen till det gamla låsta ränteläget. Jag tror att man därmed skulle fullkomligt eller i mycket väsentlig mån förslösa de gynnsamma verkningar som här kan inställa sig. Jag har samma mening som finansministern om den rörliga räntan, att den skall gå upp och ned, och jag vill inte säga annat än att denna 4-procentsränta har visat sig representera en topp och att man därför kan räkna med att förväntningarna ställer in sig på att det skall bli en sänkning igen. Men låt denna sänkning komma på ett naturligt sätt sedan räntorna över hela fältet fått anpassa sig efter det nya läget. Annars tror jag som sagt att vad som gjorts blir i hög grad förspilt. Jag erinrar om att konjunkturinstitutets rapport uppenbarligen förutsätter, att man med beslutet om statslånet avsett en ny giv i räntefrågan.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern ställde frågan: Har regeringen någonsin av sagt sig räntan som medel för kreditätstramning i en expanderande ekonomisk politik? Till svar därpå vill jag erinra om att försvarsministern, statsrådet Torsten Nilsson, i sitt förstamajtal 1954 gjorde gällande, att när oppositionen yrkar på höjd ränta så skulle det bara leda till att bankerna och storfinanserna förtjänade

pengar. Så har diskussionen förts ute på fältet.

Jag är mycket smickrad att höra landets mäktige finansminister begära folkpartiets stöd när han går till att avväga olika statliga investeringsönskemål mot varandra. Tyvärr måste jag säga, att vi inte gärna kan stå till tjänst på detta tidiga stadium. Längre har ju det talet förts att regeringen ensam sitter inne med alla upplysningar och ensam kan överblicka situationen. Jag hoppas att denna förmåga tillkommer finansministern och hans kolleger även i fortsättningen.

Statsrådet Sköld ställde också en annan fråga, närmast till herr De Geer, men han tillade spydigt att denne väl representerar folkpartiet. Skattesänkning är bra i och för sig, men den är inget konjunkturdämpande medel, sade herr Sköld. Nu har finansministern i valrörelsen ställt i utsikt en skattesänkning år 1956. Då vill jag rikta den frågan till finansministern: Om vi fortfarande har högkonjunktur 1956, vill då finansministern inte stå kvar vid sin utfästelse från valrörelsen? Eller spekulerar han i en depression år 1956?

Herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag får väl börja med att uttala mitt djupt kända tack till herr Ohlon för det förtroende han hyser för min förmåga att ge mig i kast med de offentliga investeringarna. Jag kan inte säga, att jag tycker att hans egen insats här var så särskilt imponerande.

Vidare vill jag för min del säga att jag inte vet vad försvarsministern kan ha yttrat i sitt förstamajtal, men av det som herr Ohlon här läste upp framgick i varje fall icke att försvarsministern tagit avstånd från den uppfattning som regeringen har deklarerat vid varenda riksdag åtminstone de sista fem åren. Något bevis för att regeringen har ändrat mening här var det väl inte.

Eftersom jag har den uppfattningen att skattesänkningen inte är något konjunkturpolitiskt medel utan är en reform, som är bra och nyttig och som vi

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

skall genomföra när vi får råd till den, så vill jag för min del säga att det inte påverkar mig om det är högkonjunktur eller lågkonjunktur 1956. Det kan ju inte vara någon mening för mig att betrakta skattesänkningen som en åtgärd, som man inte skall vidta i en viss konjunktur, när jag säger att den ju egentligen inte har någon inverkan på konjunkturen. Det är klart att man på det viset kan sätta mer pengar i omlopp, men vill man då ha en balans får man väl dra in dessa pengar på något annat håll, herr Ohlson.

Till herr Ewerlöf skulle jag vilja säga vissa ting. Jag skall först ta upp en sak som jag borde ha sagt i mitt förra anförande. Det gäller konjunkturrapporten. Jag vill säga kritikerna här, att det väl ändå är skäl att tänka sig för en smula. Vad avser konjunkturrapporten? Den avser ju att vara en bakgrund till nästa års statsverksproposition. Det är alltså dess huvuduppgift. Det är väl då klart att konjunkturrapporten bör komma så nära årsskiftet som möjligt. Det är därför inte rimligt att begära att rapporten skall vara färdig den dag då en eventuell höstriksdag bestämmer sig för att hålla en ekonomisk debatt. Begär man det, så lägger man på konjunkturinstitutet uppgifter som är omöjliga att genomföra. Detta är alldeles klart. Hade riksdagen bestämt att denna debatt skulle ha hållits i förra veckan, hade det icke funnits någon teknisk möjlighet för denna rapport att komma fram ens i det stencilerade skick vari den nu föreligger. Hade riksdagen bestämt att debatten skulle föras om 14 dagar, så hade rapporten förelegat i tryck. Detta får man väl ändå tänka på. Jag kan verkligen inte lova att konjunkturinstitutet skall ha en rapport färdig den dag en eventuell höstriksdag bestämmer sig för att föra en ekonomisk debatt, ty det går inte i lös.

Sedan skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på några andra ting i herr Ewerlöfs anförande.

Herr Ewerlöf talade om skattesänkningar såsom en form av löneförhöjning. Jag tror att herr Ewerlöf alldeles över-

skattar skattesänkningens betydelse på detta område. Jag kan inte tänka mig annat än att herr Ewerlöf har funnit, att utgångspunkten för avtalsrörelserna i år är ojämnheten i lönesättningen. Det är grupper som känner sig eftersatta och som vill komma upp. En skattesänkning innebär ju ingen utjämning mellan olika grupper. Det är väl tvärtom så, att den som har högre lön får mer nytta av en skattesänkning än den som har lägre lön. Det kan ju ha rakt motsatt verkan. Jag tror inte man skall tillmäta en skattesänkning någon betydelse bland motiven till en avtalsrörelse.

Herr Ewerlöf säger, att det är alldeles oriktigt av mig att påstå, att oppositionen under vårriksdagen var likgiltig för konjunkturrexpansionen — i varje fall kunde herr Ewerlöf inte falla under den etiketten, ty han hade sina tankar klara. Ja, det är jag alldeles övertygad om. Men jag har ändå tittat på vad herr Ewerlöf sade vid vårriksdagen, och jag känner mig en smula tveksam. Ty vad herr Ewerlöf då gjorde var för det första att han förklarade, att det inte finns några tecken till expansion i det privata näringslivet, och för det andra att det inte var rätt att dra till skruvarna för hårt på det privata näringslivet. I dag är herr Ewerlöf och jag överens om att det var nyttigt med en kreditåtstramning, som ju måste bli en skruv på det privata näringslivet. Det är inte tal om annat än att herr Ewerlöfs ståndpunkt från i våras i varje fall har förskjutit sig. Men jag skall inte vara den som i onödan gräver mig ner i det förflutna.

Till sist sade herr Ewerlöf: Låt oss inte komma tillbaka till den gamla fastlåsta räntan! Det kan jag gå med på. Men, herr Ewerlöf, låt oss inte i stället skaffa oss en ny fastlåst ränta!

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte erinra mig i vilket sammanhang som de nyss citerade yttrandena har fällt. Men om de ställs in i sitt totala sammanhang, är det inte möjligt att det skall framgå någonting annat än att jag har hävdad en

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m. restriktiv linje. Sannolikt har jag vänt mig emot att man applicerar några särskilda skruvar på näringslivet, ty jag har hela tiden förfäktat, att man skulle gå fram med de generella medel som en rörlig räntepolitik innebär.

Det är därför som jag fortfarande hoppas, att vi nu äntligen skall kunna komma överens om att vi skall få tillämpa en rörlig räntepolitik. Därvid menar jag med rörlig ränta detsamma som finansministern, som sade att det inte får bli någon fastlåsnings av räntan i det nya lika litet som i det gamla läget. Räntorna skall få röra sig och söka sitt rätta läge i den marknad, som skapats i och med den statslåneränta som nu är fastställd.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag ber att få göra ett klarläggande. Jag har icke här intagit den ståndpunkten, att marknaden skall få avgöra ränteläget. Jag menar, att de penningvårdande myndigheterna skall ha kvar sin befogenhet när det gäller räntesättningen här som i andra länder.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Den förste talaren i dagens debatt, herr Ohlon, raljerade en smula med den festivitas som utspann sig omkring statsrådet Ulla Lindströms utnämning. Detta förvånade mig något, ty det parti herr Ohlon företräder har ju satt landets charmigaste karl på en piedestal, en piedestal omkring vilken folkpartiet året runt dansar ringdanser ungefär som Israels barn dansade ringdanser omkring kopparormen i öknen.

Om detta förvånade något, förvånade det däremot mindre att herr Ohlon i fortsättningen yttrade, att han inte ansåg det befogat eller motiverat att spilla så värst många ord på utgången av valet. Det kan man ju förstå. Men det måste ändå väcka en viss förvåning, att man glider förbi denna sak så där enkelt. Den vandring som folkpartiet gjorde genom Röda havet vid det tillfället — för att fortsätta de bibliska liknelserna —

resulterade dock i en katastrof som betydde en förlust på nära 100 000 män och kvinnor. Det hör till de där inslagen i ett partis liv, som man inte utan vidare kan gå förbi, utan som otvivelaktigt är ägnade att väcka viss uppmärksamhet och som sannolikt också förtjänar en hel del kommentarer.

När herr Ohlon sedan kom över till det som är huvudsaken i denna debatt, visade han emellertid att han hade insikter i ekonomiska ting som nog förvånade mer än en, insikter som skulle hedra t. o. m. en professor i detta ämne. Han riktade i det sammanhanget en anmärkning mot att man hade släppt ut ett obligationslån till en räntesats på 3 1/2 procent, men att man därefter, i samma veva som lånet skulle betalas in, höjde räntesatsen till 4 för ett nytt obligationslån som då släpptes ut. Men det ligger väl i sakens natur att man gör på det sättet, och i all synnerhet får man göra det om man skall ha en rörlig ränta. Det är rätt anmärkningsvärt att ett parti, som så ivrigt krävt en rörlig ränta, gör en anmärkning mot regeringen — eller rättare sagt riksbanken — när den tillämpar just en rörlig ränta.

Den rörliga räntan är, som vi nyss hörde, ett mycket svårtydligt begrepp. Man räknar dock med att om man skall ha en rörlig ränta, så får den ha ungefär samma karaktär som vi hade förut, så att ett obligationslån går ut med en lägre räntesats och ett annat lån med en högre.

När det sedan nämndes att man riskerade inflation och att inflationen kan påskyndas av att arbetarna får en högre ersättning än de tidigare haft, eller rättare sagt att de mera vinstgivande företagen ger ut mera i löner, är det väl ändå mycket begärt att arbetarna i dessa företag skulle finna sig i att låta arbetsgivarna ensam disponera över dessa vinster. Det är väl knappast riktigt realistiskt resonerat.

Nu några ord till herr Ewerlöf. Han skämtade med att under valrörelsen bonförbundet och vi på något håll använt storfinansens som något spöke. För oss är storfinansens inte något spöke utan en i allra högsta grad påtaglig realitet —

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

en realitet som uppenbarar sig däri, att ett litet antal personer bestämmer över en betydande del av landets kapital. Innehavet av kapital leder otvivelaktigt till försök att skapa sig ökad både politisk och ekonomisk makt. En sådan koncentration kan ibland utgöra en fara för ett land, inte bara för dess ekonomi utan också för dess utveckling över huvud taget. I ett land med en sådan maktkoncentration är det uppenbart att de, som riskerar att råka ut för otillbörligt inflytande därifrån, kommer att försöka begränsa denna maktverksamhetskrets. Storfinansens är följaktligen för oss inte något uppkonstruerat föremål, utan en sak som finns i vårt ekonomiska liv och som vi följaktligen bör ha uppmärksamheten riktad på, vilket vi som bekant också har.

Det har i detta sammanhang av herr Ewerlöf nämnts, att man inte med enbart regleringar kan klara av sådana ekonomiska krissituationer som vi haft vid tvenne tillfällen efter andra världskrigets slut. Vad man anmärkt på i den förda politiken är det förhållandet, att räntan inte använts utan i stället regleringar. Den användning vi gjort av regleringarna har emellertid resulterat i att vi lyckats klara oss igenom så pass hyggligt, att vi inte bara har nått betalningsbalans med utlandet, utan också nått ekonomisk balans inom landet och därtill haft möjlighet att avsevärt öka valutafonden. Har vi kunnat göra detta och samtidigt bevara den fulla sysselsättningen, måste vi väl tillmäta regleringarna huvudäran, om jag får använda det uttrycket, eftersom vi ju inte begagnat räntan, och långt mindre enbart räntan.

Beträffande de kvarvarande regleringarna måste emellertid frågan bli hur länge vi skall ha dem kvar. Det blir en fråga om behov, som naturligtvis kan kännas mer eller mindre hårda beroende på vem som har kännning av dem och vem som bedömer saken. Men jag förmodar, att det i denna stund inte är många som är beredda att avskaffa exempelvis hyresregleringen. Jag föreställer mig, att när vi fått vårt bostadsbe-

hov täckt kommer man även från folkpartiets och högerns sida att vara betänksam inför avskaffandet av hyresregleringen, ty vi måste också tänka på exempelvis hantverkare, affärer, restauranger, kaféer, frisersalonger o. s. v., som förmodligen kommer i ett ganska utsatt läge vid den tidpunkten, eftersom de riskerar att få betala så att säga uppskjuten hyra.

Det är säkerligen likadant med importregleringen. Även om vi kan räkna med att frilistningen fortsätter, får vi nog ha ögonen på hur importen utvecklar sig. Har vi inte det, kan vi råka ut för precis detsamma som vi råkade ut för 1947.

Inte heller byggnadsregleringen är det väl många som önskar avskaffa. Under ett samtal som jag för bara ett par dagar sedan hade med en högerman, som är storföretagare, talade han om att på den ort där han bedrev sin verksamhet hade man just fått tillåtelse att bygga en mycket stor industri. Tack vare detta kunde de arbetare, som just var färdiga med uppförandet av ett mycket stort hus i samma samhälle, överflyttas till det nya bygget och beredas arbete där. Därigenom undveks arbetslöshet. Det är ju inte minst för detta ändamål, som byggnadsregleringen alltjämt finns till. Jag skulle tro, att om man frågade enskilda folkpartister eller högermän skulle man inte få det svar som portioneras ut från vederbörande partiets kanslier, utan deras egen mening sådan den utkristalliserats med hänsyn till deras erfarenhet av förhållandena på de olika platserna. Man skulle alldeles säkert få det svaret, att det är mycket bättre att behålla byggnadsregleringen än att slopa den.

Det har talats en del om priskontrollen här i dag, och jag skall inte närmare gå in på den. Priskontrollen är helt visst inte ett lika effektivt medel när det gäller att hålla priserna nere som den riktigt fria konkurrensen. Men eftersom vi inte har fri konkurrens i världen och eftersom vi måste rätta oss efter förhållandena sådana som de skapats inte bara i vårt land utan i alla länder, är vi naturligtvis hänvisade till att

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m. använda de möjligheter som finns för att inom landet hålla tillbaka priserna. Det har dock visat sig under de senaste månaderna, inte minst beträffande bilar och en hel del annat, att priskontrollen kunnat utöva en mycket stark prissänkande verkan.

Sak samma gäller helt visst beträffande investeringsbegränsningen. Då det talats om den saken tidigare skall jag inte gå in på den vidare, men det är värt att hålla i minnet, att under de år som gått har det riktats en hel del anmärkningar gentemot investeringsbegränsningen. Det gjordes exempelvis många invändningar mot att staten på sin tid ingrep för att minska tillkomsten av nya möbelfabriker. Jag är tämligen övertygad om att inte många här i landet numera anser, att vi inte har tillräckligt med möbelfabriker. Samma förhållande gäller beträffande antalet konfektionsfabriker. Vi har tillräckligt även av det slaget.

Det är inte alls så nyttigt att den privata verksamheten får all den frihet den eftersträvar, och därför anser jag att den politik, som hittills bedrivits, bör fortsättas också framgent, även om regleringarna naturligtvis så småningom bör avvecklas och även om utvecklingen skulle leda till att räntan får en ökad betydelse när det gäller regleringen av penningvärdet. Men det är å andra sidan klart, att allt inte kan ske på en gång. Man får, som också finansministern nämnde, vänta och se hur utfallet blir av den nu genomförda räntehöjningen innan nästa steg kan tas.

Herr LANGE (s):

Herr talman! Jag är tveksam om jag skall ta till orda i en fråga, som i denna debatt faktiskt inte har berörts. Men det är ändå en remissdebatt, och det kanske därför kan försvaras om jag säger några ord i anslutning till den proposition, på vilken denna debatt har hängts upp. Jag skulle till propositionen angående godkännande av överenskommelsen om den europeiska betalningsunionens förlängning vilja säga följande.

Betalningsöverenskommelsen, eller EPU som den vanligen kallas, har varit ett mycket användbart clearinginstrument mellan de i Parisorganisationen samverkande länderna i Västeuropa. Systemet innebär i korthet vissa föreskrifter som reglerar över- och underskott i betalningarna mellan medlemsstaterna. Varje medlemsstat har sålunda skyldighet att ställa ett visst belopp i krediter till förfogande till unionen och har å andra sidan möjlighet att vid behov ta i anspråk krediter från unionen. Detta har medfört att guld- och dollarbetalningar såsom utjämningsmedel i betalningarna har kunnat i hög grad begränsas mellan nationerna, och detta har i sin tur varit av betydelse i en tid som karakteriserats av allmän dollarbrist.

Det råder intet tvivel om att EPU möjliggjort den glädjande utveckling och stegring av den europeiska handeln, som vi kunnat konstatera under de senaste åren. Utan ett sådant clearingsystem skulle liberaliseringarna på handelsområde knappast ha varit möjliga. Efter som vår handel med länderna i Parisorganisationen motsvarar 60 till 70 procent av hela vår utrikeshandel är det uppenbart att Sverige dragit nytta och fördel av EPU. Vi har haft all anledning att positivt verka för ett vidgat samarbete i dessa former.

Att vissa friktioner i det internationella samarbetet på detta område förekommit är föga anmärkningsvärt. Orsaken härtill är framför allt att utvecklingen efter hand medfört att extrema över- och underskottsställningar utbildat sig. Den allra största fordringsägaren har under EPU:s senaste verksamhetsår varit Västtyskland, vars fordringar på övriga länder i unionen undergått en betydande stegring. Bland gäldenärs länderna kan man särskilt peka på Frankrike och Turkiet, som varit skyldiga att reglera underskotten helt i guld eller dollar, eftersom de redan utnyttjat hela den kreditmöjlighet som EPU givit dem. Som också framhålls i den proposition, som nu ligger på riksdagens bord, har denna utveckling medfört en allvarlig belastning för unionens arbe-

Kungl. proposition ang. den europeiska betalningsunionens verksamhet m. m.

te och i viss mån äventyrat dess fortsatta existens. Tyskland och andra överskottsländer har gjort anspråk på att erhålla mera guld eller dollar för sina överskott. De skuldsatta länderna å andra sidan har haft betydande svårigheter att fullgöra sina betalningsskyldigheter och önskat fortsatta och större krediter. Skulle samarbetet fortsätta var det därför nödvändigt att på något sätt klyftan mellan över- och underskottsländer överbryggades.

Sverige tillhör ju, såsom torde vara kammarens ledamöter bekant, överskottsländerna. Men vi har också ett bestämt intresse av att inte öka svårigheterna för det europeiska handelsutbytet. Så länge inte någonting bättre fanns att sätta i dess ställe hade vi helst sett en förlängning av samarbetet inom betalningsunionen i dess nuvarande form. Det hade varit önskvärt att samtidigt vissa förpliktelser ålagts de extrema överskottsländerna. Särskilt med tanke på Tyskland, som trots sin extrema överskottsställning bedrivit en stark protektionistisk politik, hade det varit befoget att överskottsländerna själva blivit skyldiga att vidta åtgärder för att åtminstone i någon mån rätta till skevheten, nedbringa överskotten, genom att underlätta exporten från underskottsländerna. Från svensk sida har dessa synpunkter med skarpa framförts vid överläggningar med våra skandinaviska grannländer Norge och Danmark och likaså vid våra gemensamma överläggningar med England i den s. k. Uniscangruppen. Dessa synpunkter har också vid upprepade tillfällen utvecklats vid överläggningarna i Paris.

I diskussionerna i Paris om EPU:s framtid syntes motsättningarna mellan över- och underskottsländer ett tag i våras hart när oöverkomliga. Dödläget bröts emellertid av ett engelskt initiativ i april. England såg för egen del en chans att konsolidera sin skuld till unionen och få denna skuld bunden för en något längre tid än vad som förutsetts i reglerna för EPU:s upphörande. Priset härför var en viss omedelbar återbetalning i guld till fordringsägarna.

Med hänsyn till att detta innebar — det måste man säga — en klar eftergift, om vars nödvändighet man inte kände sig övertygad, gentemot överskottsländerna och särskilt Tyskland, så ställde vi oss från både svensk, dansk och norsk sida ganska kallsinniga till det engelska förslaget. I själva verket motsatte vi oss det ursprungliga ganska häftigt. Vi ansåg att man borde pröva andra vägar att komma fram till en lösning, att förlänga EPU, om ingenting annat fanns i dess ställe, men samtidigt få in bestämda föreskrifter som i viss mån reglerade överskottsländernas handelspolitik och inte endast regler som hade inflytande på underskottsländernas ekonomiska politik. Men jag måste erkänna, att den engelska tanken vann genklang hos både överskotts- och underskottsländer. Överskottsländerna ställde sig emellertid för egen del obenägra att godta det engelska förslaget oförändrat sådant det förelåg. De begärde därutöver att vissa betalningar skulle verkställas inte bara från underskottsländerna, utan också att en viss del av EPU:s guldskassa skulle tas i anspråk för att nedbringa överskottsländernas fordringar.

Sådant läget blivit inom unionen, där det engelska förslaget principiellt fått stöd av både debitorer och kreditorer, fann Sverige, och med oss Danmark och Norge, det omöjligt att i längden motsätta sig att en uppgörelse efter dessa riktlinjer kom till stånd. Vi uppställde emellertid som oeftergivligt villkor för vår medverkan en likformig behandling av alla kreditorländer. Eftersom vi själva var ett överskottsland var det naturligt att uppgörelsen icke fick ha — och det sade vi uttryckligen ifrån — karaktären av en ensidig eftergift till Tyskland med åsidosättande av de mindre överskottsländernas, bland dem vårt eget lands, intressen. Det är väl ingen överdrift att konstatera, att den svenska ståndpunkten härvidlag vann gehör inom Parisorganisationen.

I enlighet med dessa riktlinjer träffades en principöverenskommelse inom organisationen om en förlängning av betalningsunionen. Den närmare innebör-

Interpellation ang. villkoren fri friköp av kyrklig jord.

den redovisas ju i den proposition, som i dag ligger på riksdagens bord. Som ett led i uppgörelsen ingicks också bilaterala avtal efter vissa gemensamma riktlinjer mellan enskilda över- och under-skottsländer. Dessa avtal gällde de närmare villkoren för konsolidering av fordringar och skulder. För vår del fördes dessa förhandlingar av riksbanken, och resultatet har godkänts av bankofullmäktige.

Med hänsyn till Sveriges ställning som kreditorland skulle man möjligen kunna göra gällande, att vi mera helhjärtat borde ha ställt oss bakom kreditorländernas krav på reglering av fordringarna. Det skulle ha varit en ståndpunkt, som uppenbart stått i strid med de skandinaviska broderländernas intressen. Följden av en sådan ståndpunkt hade emellertid också blivit hårdare betalningsvillkor för underskottsländerna. Det skulle i sin tur ha ökat riskerna för att dessa länder tvingats återinföra handelsrestriktioner. Eftersom Sverige måste önska en betalningsmekanism, som skapar förutsättningar för en utrikeshandel så fri och av så stor omfattning som möjligt, hade detta inneburit allvarliga olägenheter. Våra exportindustrier skulle mött nya svårigheter på åtskilliga marknader. Det kan icke nog understrykas att betalningssystemet inte är ett självändamål utan syftar till att främja en friare handel mellan länderna.

Kanske skulle man kunnat hävda den rakt motsatta ståndpunkten. Av vissa uttalanden i pressen har jag tyckt mig förmärka den uppfattningen, att vi borde ha pressat överskottsländerna ytterligare och tvingat dem att lämna större krediter eller åtminstone förbinda sig att modifiera sin politik och minska på de protektionistiska åtgärderna. Det är ju framför allt problemet Tyskland det här gäller, och det har jag redan berört. Jag vill bara understryka, att Sverige höll fast vid sin ståndpunkt så länge vi ansåg det möjligt. Inte ens vid det senaste ministerrådsmötet, som hölls i början av maj och då riktlinjerna för uppgörelsen antogs, var vi beredda till ett definitivt ställningstagande. Hade vi

framhärdat skulle följden ha blivit antingen att kreditorländerna hade lämnat den europeiska betalningsunionen eller också att vi själva hade lämnats utanför överenskommelsen. Vi hade då fått avstå från den utdelning ur EPU:s guld-kassa, som vi nu erhållit, och därjämte icke fått en del av våra fordringar på svagare gäldenärsländer reglerade i guld och dollar. Den uppgörelse som träffades framstår därför enligt mitt förmenande som den klart fördelaktigaste ur svensk synpunkt. Den är överlägsen de nyss antydda alternativen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka remiss till vederbörande utskott av propositionen 219.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till utrikesutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Interpellation ang. villkoren för friköp av kyrklig jord.

Ordet lämnades på begäran till herr SPETZ (fp), som yttrade:

Herr talman! Genom lagen den 18 juni 1925, den s. k. ensittarlagen, har stadgats rätt för nyttjanderättsinnehavare att om vissa villkor uppfyllas få förvärva det område, som innehaves med nyttjanderätt. Några arealgränser i fråga om området storlek finnes ej; avgörande är endast frågan om förhållandet mellan byggnadernas värde och värdet av området med därå belägna byggnader. Eljest gällande regler för fastighetsbildning är genom denna lag satta ur kraft.

Enligt 19 § är lagen icke tillämplig å kronojord.

3 § i lagen den 4 januari 1927, kyrkliga försäljningslagen, utgör med avseende å kyrklig jord en motsvarighet till ensittarlagen, även om ensittarlagen i många fall direkt är tillämplig å huvuddelen av kyrklig jord.

Enligt kyrkliga försäljningslagen har den i ensittarlagen bestämda tidpunk-

Interpellation ang. villkoren för friköp av kyrklig jord.

ten för brukarens äganderätt till boningshuset å området, 1 januari 1919, framflyttats till den 1 januari 1926. Om bl. a. detta villkor är fyllt »må tillstånd meddelas till överlåtelse å innehavaren av det till lägenheten hörande området, där icke med hänsyn till olägenhet för fastighet vartill lägenheten hör... eller eljest för det allmänna försäljning anses ej böra ske».

I regel möter inga svårigheter att ena lägenhetsinnehavaren och pastoratet om såväl försäljningen som pris och villkor i övrigt. Men svårigheterna möter då området skall avstyckas. Om sålunda nyttjanderättsinnehavaren blivit ägare till boningshuset efter den 1 januari 1919, men före den 1 januari 1926, eller om den kyrkliga jorden prövas vara av kronojords natur, då vägrar lantmätaren att avstycka en lägenhet om t. ex. 6 har åkerjord om icke därtill lägges en skogsareal, som i min bygd beräknas ge en årlig virkesavkastning om ca 30 fm³, vilket förutsätter en areal produktiv skogsmark om ca 10 har. Frånsett att uppmätningen av den växande skogen ofta ger ett sådant värde, att lägenhetsinnehavaren icke vare sig vill eller ens kan acceptera det, måste frånskiljandet av dylika arealer skogsmark utgöra en allvarlig olägenhet för den ecklesiastiska fastigheten genom att äventyra och fördyra den planmässiga skötseln av det återstående skogsbruket. Härtill kommer de oftast oöverstigliga svårigheterna för pastoraten att förvärva annan jord i stället för den försälda. Anmärkningsvärt är att statliga organ såsom lantbruksnämnderna på sina håll motsätter sig varje försök från de kyrkliga myndigheternas sida att placera försäljningsmedel i jord eller skog.

Med stöd av vad jag sålunda anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att fordringarna på fastighetsbildningen skall vara hårdare om friköp sker enligt 3 § kyrkliga försäljningslagen än om ensittarlagen är tillämplig?

2. Om så icke är fallet, vill herr statsrådet medverka till sådana anvisningar till lantmäterimyndigheterna, att avstyckning kan ske vid friköp enligt 3 § kyrkliga försäljningslagen efter samma regler som gäller enligt ensittarlagen i fråga om fastighetsbildningen?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjorda anmälningar, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställningar

- 1) angående anskaffande av en ny ångpanna för Tumba bruk; och
- 2) angående sjukpension åt förre förste kammarskrivaren vid riksbankens huvudkontor Karl Ivar Harry Dahl.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Undertecknad får härmed med stöd av bifogat läkarintyg vördsamt hemställa om befrielse från riksdagsarbetet fr. o. m. den 26 oktober till den 27 november 1954.

Uppsala den 26 oktober 1954.

Einar Eriksson.

Att riksdagsman *Einar Eriksson*, Uppsala, på grund av gallsten intagen på Akademiska sjukhuset, Uppsala, för operation, är arbetsoförmögen under tiden 25/10—27/11 1954 intygas.

Uppsala den 25 oktober 1954.

Dav. Melchersson,

leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 557, av herrar *Huss* och *Sunne*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens sjuklöne- och sjukvårdsförmåner efter den allmänna sjukförsäkringens ikraftträdande m. m.; samt

nr 558, av herr *Lundqvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens sjuklöne- och sjuk-

vårdsförmåner efter den allmänna sjukförsäkringens ikraftträdande m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.47.

In fidem
G. H. Berggren.